

Nr 75

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag angående effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet samt konsumentvaruforskningen; given Stockholms slott den 17 mars 1967.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Gunnar Lange

Propositionens huvudsakliga innehåll

På grundval av bl. a. riktpreisutredningens betänkande »Prissamverkan och konkurrens» (SOU 1966:48) föreslås i propositionen vissa åtgärder i syfte att effektivisera den statliga övervakningen av pris- och konkurrensförhållandena samt prisupplysningen, i första hand genom förstärkning av personalresurserna vid näringsfrihetsombudsmannens kansli och statens pris- och kartellnämnd.

Vidare föreslås mot bakgrunden av konsumentupplysningsutredningens delbetänkande »Effektivare konsumentforskning» (Stencil H 1966:3) viss omorganisation och förstärkning av undersökningsavdelningarna vid statens institut för konsumentfrågor. Avsikten är att sätta till en ny utredning rörande konsumentupplysning om varors egenskaper och priser samt därmed förenad forsknings- och undersökningsverksamhet.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 17 mars 1967.

Närvarande:

Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING,¹ PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN.

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet samt konsumentvaruforskningen* och anför.

I årets statsverksproposition (X ht s. 110—112) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1967/68 beräkna såsom förslagsanslag till Ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar 783 000 kr., och till Ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader 40 000 kr., till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar 4 701 000 kr. och till Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader 593 000 kr. samt till Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar 2 362 000 kr., Statens institut för konsumentfrågor: Omkostnader 1 389 000 kr. och Statens institut för konsumentfrågor: Upplysningsmateriel 138 000 kr.

Dessa frågor torde nu få tas upp till behandling.

Inledning

I samband med den slutliga avvecklingen av krigsårens prisreglering år 1956 utvidgades den sedan år 1954 gällande lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet. Detta innebar att man i stället för direkta prisingripanden litade till en obunden konkurrens som den bästa prisregulatorn. Näringsfrihetsombudsmannens kansli förstärktes, och som utredningsorgan för pris- och konkurrensfrågor inrättades statens pris- och kartellnämnd, som bl. a. övertog de uppgifter som i dessa frågor åvilat kommerskollegium. Samtidigt utökades väsentligt statens engagemang i konsumentforskning och konsumentupplysning. Sålunda tillkom

statens konsumentråd med uppgift att planlägga och samordna forskningen på konsumentområdet, och statens institut för konsumentfrågor inrättades genom förstatligande av Hemmens forskningsinstitut. Pris- och kartellnämnden fick i uppdrag att handha konsumentupplysningen i prisfrågor.

Utformningen och omfattningen av den statliga verksamheten på detta område har under de gångna tio åren varit föremål för intensiv uppmärksamhet och debatt. Vad gäller pris- och konkurrensfrågorna tillsattes år 1960 en utredning, 1960 års prisövervakningskommitté, vars betänkande »Effektivare prisövervakning» (SOU 1961:3) föranledde förslag till och beslut av 1961 års riksdag (prop. 1961:86, SU 105, Rskr 276) om förstärkning av personalresurserna hos pris- och kartellnämnden samt näringsfrihetsombudsmannens kansli.

En inom handelsdepartementet tillsatt utredning, arbetsgruppen för prisövervakningsfrågor, framhöll i april 1965 i promemoria (H 1965:2) att pris- och konkurrenspolitiken även i fortsättningen borde bedrivas enligt konkurrenslinjen och således inte baseras på prisreglering, vare sig allmän eller partiell. Läget var emellertid enligt utredningen inte i alla avseenden helt tillfredsställande. Tendenser till kostnadsfördyrande struktur eller väl höga priser och marginaler kunde således påvisas på vissa områden. Arbetsgruppen föreslog i första hand skärpta åtgärder mot riktpriser och andra konkurrensbegränsningar samt effektivare prisövervakning och konsumentupplysning. I enlighet med arbetsgruppens förslag bemyndigades ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor samt statens pris- och kartellnämnd att inrätta ett antal tjänster.

På förslag av arbetsgruppen tillkallades en utredningsman¹ med uppgift att utreda verkningarna av riktprissystemet och andra former av prissamarbete. Denna utredning, som antog benämningen *riktprisutredningen*, avlämnade den 30 augusti 1966 sitt betänkande »Prissamverkan och konkurrens» (SOU 1966:48). I detta föreslås åtskilliga åtgärder för att effektivisera pris- och konkurrensövervakningen, i första hand genom ökade resurser till berörda myndigheter, samt inrättandet av en särskild konsumentombudsman.

På våren 1966 tillsatte socialdemokratiska partiet och Landsorganisationen i Sverige en kommitté i prisfrågor, fortsättningsvis kallad *priskommittén*². Den 21 juni 1966 inkom priskommittén med en skrivelse till chefen för handelsdepartementet, vari föreslogs en väsentlig utbyggnad av prisundersökningsverksamheten vid pris- och kartellnämnden. Den 28 december 1966 hemställde priskommittén, att chefen för handelsdepartementet måtte pröva frågan om lämpligheten av att upprätta kommunala konsumentnämnder samt i avvaktan därpå stödja viss försöksverksamhet.

Vad gäller konsumentvaruforskning och konsument-

¹ Riksdagsman Nils Kellgren.

² Under ledning av riksdagsman Gösta Skoglund.

uppllysning tillkallade dåvarande statsrådet Lindström den 22 februari 1963 sakkunniga¹ som antog benämningen *konsumentupplysningsutredningen*. Utredningen avlämnade i januari 1964 betänkandet »Effektivare konsumentuppllysning» (SOU 1964: 4) angående organisationen av upplysningsavdelningen vid statens institut för konsumentfrågor. Betänkandet föranledde förslag till och beslut av 1964 års riksdag (prop. 1964: 91, SU 117, rskr 252) om bl. a. förstärkning av personalresurserna vid institutets upplysningsavdelning.

Genom tilläggsdirektiv den 6 mars 1964 utvidgade Kungl. Maj:t konsumentupplysningsutredningens uppdrag att avse jämväl frågan om den framtida konsumentforskningens organisation. Utredningen avlämnade den 29 december 1966 delbetänkandet »Effektivare konsumentforskning» (stencil H 1966: 3) rörande forskningsverksamheten vid statens institut för konsumentfrågor. Utredningen föreslår däri en utbyggnad och omorganisation av forskningsverksamheten vid statens institut för konsumentfrågor. Vidare uppmärksammas gränsdragningen mellan konsumentinstitutet och andra forskningsinstitutioner med närbesläktade ämnesområden samt möjligheterna att effektivisera forskningsarbetet genom ett aktivt samarbete mellan institutionerna.

I sammanhanget bör nämnas, att 1960 års radioutredning avlämnat ett betänkande, »Konsumentuppllysning i television» (SOU 1964: 54), som ännu inte föranlett förslag till riksdagen. Vidare tillsatte förutvarande statsrådet Lindström den 31 maj 1963 en utredning, 1963 års konsumentupplysningskommitté, med uppdrag att utreda vissa principiella frågor rörande konsumentuppllysning, däribland frågan om hur långt staten som konsumentupplysare skall sträcka sig i redovisningen av testresultaten samtidigt som den skall upprätthålla krav på saklighet och objektivitet. Ytterligare en utredning med anknytning till konsumentfrågorna tillsattes den 22 oktober 1965, nämligen 1965 års hemkonsulentutredning, som har till uppgift att lägga fram förslag rörande hemkonsulentverksamhetens framtida inriktning, omfattning och organisation.

Till grund för min framställning ligger sålunda överbäganden och förslag från riktpreisutredningen, priskommittén och konsumentupplysningsutredningen. Över samtliga dessa förslag har efter remiss yttranden avgetts av kommerskollegium, statens pris- och kartellnämnd (SPK), statens institut för konsumentfrågor, statens konsumentråd, 1963 års konsumentupplysningskommitté, Kooperativa Förbundet (KF), Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO), Sveriges köpmannaförbund, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Centrerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Högerpartiets kvinno-

¹ Kanslirådet Erik Berggren, ordförande, direktören Oscar Westerlind och förste ombudsmanen C. H. Hernlund.

förbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Kooperativa kvinnogillesförbundet och Sveriges husmodersföreningars riksförbund. Kommerskollegium har vid varje tillfälle bifogat yttranden från flertalet handelskammare.

Över riktprisutredningen har yttranden dessutom inkommit från näringsfrihetsrådet, näringsfrihetsombudsmannen (NO), bankspektionen, försäkringsinspektionen, statens jordbruksnämnd, konsumentupplysningsutredningen, koncentrationsutredningen, utredningen om illojal konkurrens, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, länsstyrelsen i Malmöhus län, länsstyrelsen i Västerbottens län, länsstyrelsen i Västmanlands län, länsstyrelsen i Örebro län, överståthållarämbetet, A. S. K.-bolagens ekonomiska förening u. p. a., IC-föreningarnas riksorganisation, ICA Inköpscentralernas AB, Motorbranschens riksförbund, Svensk industriförening, Svenska annonsörers förening, Svenska bankföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svenska försäljnings- och reklamförbundet, Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg, Svenska lasttrafikbilägareförbundet, Svenska sparbanksföreningen, Svenska tidningsutgivareföreningen, Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening, Sveriges industriförbund, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges radio, AB Turitz & Co, Ahlen & Holm AB samt Motororganisationernas samarbetsdelegation, innefattande Kungliga automobil klubben, Motormännens riksförbund och Motorförarnas helnykterhetsförbund. Svenska arbetsgivareföreningen har meddelat att den såsom eget yttrande åberopar vad Sveriges industriförbund anfört i saken. SHIO har angett att organisationen instämmer i de synpunkter som redovisats i Sveriges industriförbunds yttrande men utvecklar därutöver vissa egna synpunkter. Sveriges allmänna exportförening och Näringslivets opinionsnämnd har avstått från att yttra sig. Den 31 januari 1967 har Stockholms handelskammare inkommit med ytterligare synpunkter på vissa frågor som aktualiserats av riktprisutredningen.

Över pris kommitténs förslag har följande instanser yttrat sig utöver de nyss nämnda: hemkonsulentutredningen, konsumentupplysningsutredningen, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, länsstyrelsen i Malmöhus län, länsstyrelsen i Västerbottens län, länsstyrelsen i Västmanlands län, länsstyrelsen i Örebro län, Varudeklarationsnämnden, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, Riksförbundet landsbygdens folk (RLF), Sveriges hemkonsulenters förening, Arbetarnas bildningsförbund (ABF), Svenska landsbygdens studieförbund samt Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV).

Över konsumentupplysningsutredningen har slutligen yttranden inkommit också från arbetarskyddsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, riksrevisionsverket, statskontoret, statens institut för folkhälsan, statens institut för hantverk och industri, statens provningsanstalt, statens institut för byggnadsforskning, Chalmers provningsanstalt, konstfackskolan,

Svenska elektriska materielkontrollanstalten (SEMKO), Svenska institutet för konserveringsforskning, Svenska slöjdföreningen, Svenska textiltillforskningsinstitutet, Sveriges standardiseringskommission, Varudeklarationsnämnden, Svensk industriförening, Svenska försäljnings- och reklamförbundet, Sveriges industriförbund, Sveriges lantbruksförbund, Hushållslära-
nas riksförening, Sveriges hemkonsulenters förening, Svenska journalistförbundet, ABF, Liberala studieförbundet, Samverkande bildningsförbun-
den samt TBV.

Gällande ordning m. m.

Lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet, *k o n k u r r e n s b e g r ä n s n i n g s l a g e n*, (ändrad 1956: 244, 1965: 592 och 1966: 45) har till syfte att främja en ur allmän synpunkt önskvärd konkurrens inom näringslivet (1 §). I lagen stadgas förbud — med dispensmöjlighet — mot två arter av konkurrensbegränsning, nämligen fasta bruttopriser och anbudskarteller (2—4 §§). I fråga om alla andra konkurrensbegränsningstyper finns möjlighet att inskrida genom förhandling i de fall, då konkurrensbegränsningen anses på visst sätt medföra skadlig verkan (5 §).

Förbudsbestämmelserna mot bruttopriser och anbudskarteller riktar sig mot speciella former av bunden prissättning. Med föreskrivande av fasta bruttopriser förstås, att en företagare betingar sig av företagare inom senare försäljningsled, att vid försäljning av förnödenheter inom landet visst pris icke må underskridas, eller till ledning för prissättningen inom senare försäljningsled eljest anger visst pris, såvida det därvid ej kommer till uttryck att priset får underskridas (2 §). En anbudskartell är en överenskommelse att samråd eller annan samverkan mellan olika företagare skall äga rum innan någon av dem avger anbud på försäljning av förnödenhet eller utförande av tjänst (3 §). Förbuden är straffsanktionerade men åtal förutsätter anmälan eller medgivande av ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor (29 § första stycket och 31 §). Näringsfrihetsrådet äger meddela dispens från förbuden under vissa förutsättningar.

Om konkurrensbegränsning i andra fall finnes medföra skadlig verkan skall näringsfrihetsrådet genom förhandling söka undanröja denna verkan (1 §). Med skadlig verkan förstås, att konkurrensbegränsningen på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt påverkar prispbildningen, hämmar verkningförmågan inom näringslivet eller försvårar eller hindrar annans näringsutövning (5 §). Begreppet konkurrensbegränsning är ej definierat i lagen, men enligt uttalanden i förarbetena skall därmed i vidsträckt mening förstås varje omständighet som medför att konkurrensen inte är fullkomligt fri och ohämmad (SOU 1955: 45 s. 122).

Framställning om förhandling inför rådet görs av den av Kungl. Maj:t

förordnade ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor. Därest ombudsmannen i visst fall beslutar att inte göra sådan framställning, kan framställning göras av företagare, som omedelbart berörs av konkurrensbegränsningen, eller av sammanslutning av konsumenter eller löntagare (14 och 16 §§).

Har förhandling påkallats, hålls efter erforderlig förberedelse sammanträde för att avgöra frågan om skadlig verkan av konkurrensbegränsning föreligger. I detta skede lämnas parterna å ömse sidor tillfälle att lägga fram sina synpunkter på denna fråga. Finner rådet skadlig verkan föreligga, beslutar rådet om förhandling (18 och 19 §§).

Förhandling avslutas vid sammanträde med parterna inför rådet. Avser ärendet vägran av företagare att sälja förnödenhet till företagare i senare försäljningsled på villkor som motsvarar vad han erbjuder andra företagare i nämnda led, kan näringsfrihetsrådet förelägga företagaren i det tidigare försäljningsledet sådan försäljning vid vite. Om skadlig verkan av konkurrensbegränsning i andra fall inte kunnat undanröjas genom förhandling åligger det rådet att anmäla detta till Kungl. Maj:t, om saken anses vara av större vikt. I dylika fall finns ej något tvångsmedel mot ifrågavarande företagare med undantag av möjligheten för Kungl. Maj:t att på hemställan av rådet under vissa förutsättningar förordna om visst högsta pris (20 och 21 §§).

Näringsfrihetsrådets beslut enligt lagen kan ej överklagas (24 §).

Utredningar som erfordras vid konkurrensbegränsningslagens tillämpning utförs av statens pris- och kartellnämnd, antingen på eget initiativ eller efter hemställan från näringsfrihetsrådet eller näringsfrihetsombudsmannen. Enligt lagen om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden är företagare skyldig att efter anmaning till pris- och kartellnämnden (SFS 1956: 245 och SFS 1956: 519) lämna uppgift om konkurrensbegränsning, som berör hans verksamhet och som avser pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden i riket, samt i övrigt om priser, intäkter, kostnader, vinster och andra förhållanden av beskaffenhet att inverka på prisbildningen. Uppgiftsskyldigheten innebär inte skyldighet att röja yrkeshemlighet av teknisk natur. Enligt sekretesslagen får handling, i den mån den innehåller upplysningar om viss företagares affärs- och driftförhållanden vilkas offentliggörande kan lända honom till men, inte i andra fall än Konungen bestämmer lämnas ut förrän tjugo år efter handlingens datum.

Allmänna prisregleringslagen den 1 juni 1956 är en beredskapslag avsedd att tillämpas i vissa extraordinära situationer. Lagen träder automatiskt i tillämpning vid krig och kan sättas i tillämpning om betydande fara uppkommit för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom landet. Lagen ger möjlighet till prisreglerande ingripanden av olika slag.

Näringsfrihetsrådet skall — förutom att handha de uppgifter som tillkommer rådet enligt konkurrensbegränsningslagen — följa näringslivets utveckling i allmänhet i fråga om konkurrensförhållanden samt vid konkurrensbegränsningar göra de framställningar till Kungl. Maj:t eller statliga eller kommunala myndigheter som rådet finner påkallade. Rådet bör genom överläggningar söka främja fri konkurrens inom näringslivet.

Rådet består av ordförande och åtta ledamöter, som utses av Kungl. Maj:t. Ordföranden och en ledamot, som förordnas till vice ordförande, skall vara lagkunniga och erfarna i domarvärv. Tre av ledamöterna skall företräda företagariintressen och tre skall vara representanter för allmänna konsument- och löntagariintressen.

Näringsfrihetsombudsmannen (NO) åligger särskilt att till behandling ta upp sådana konkurrensbegränsningar, som bl. a. är av betydelse för större konsumentintressen eller påverkar konkurrensförhållandena inom en hel näringsgren. Innan NO gör framställning till näringsfrihetsrådet om förhandling bör han bereda tillfälle för företagare, som avses i framställningen, att avge yttrande i ärendet. Efter begäran kan NO, om särskilda skäl föreligger, meddela företagare ett icke bindande besked huruvida konkurrensbegränsning, som företagaren avser att genomföra, enligt ombudsmannens bedömande kan föranleda skadlig verkan. I sin verksamhet skall NO samråda med pris- och kartellnämnden.

NO biträds i sin tjänsteutövning av ett kansli, som f. n. omfattar 17 tjänstemän. Verksamheten inom kansliet är uppdelad på fem rotlar, av vilka två förestås av byråchefer.

Statens pris- och kartellnämnd (SPK) skall utföra de undersökningar som erfordras vid konkurrensbegränsningslagens tillämpning. I övrigt skall nämnden följa utvecklingen av och främja allmän kändedom om pris- och konkurrensförhållanden, övervaka prisbildningen och prisutvecklingen samt föra kartellregister, vilket i princip är offentligt. För bankväsendet och försäkringsverksamheten har dessa uppgifter tillagts bankinspektionen resp. försäkringsinspektionen. SPK är huvudorgan för den statliga konsumentupplysningen på prisområdet och utger tidskrifterna Pris- och kartellfrågor samt Pris-aktuellt.

SPK leds av en styrelse med tretton ledamöter. Fem av dessa företräder företagariintressen och lika många konsument- och löntagariintressen. Ordföranden, vice ordföranden och nämndens generaldirektör representerar i styrelsen inget partsintresse. Arbetet är under generaldirektören f. n. uppdelat på fyra byråer, en upplysningssektion samt en särskild arbetsenhet. Antalet tjänstemän är f. n. ungefär 160. En stor del av fältarbetet utförs av personal vid länsstyrelsernas priskontor.

Statens institut för konsumentfrågor skall verka för att arbetsförhållandena i enskilda hem och kollektiva hushåll rationaliseras

samt för att produktion och konsumtion inriktas på goda och ändamålsenliga konsumentvaror. Institutet bedriver forskning, främst genom provningar och undersökningar, samt upplysning om egna och andra institutioners forskningsresultat på konsumentvaruområdena. Institutet utger bl. a. tidskrifterna Råd och Rön samt Konsumentinstitutet meddelar.

Institutet leds av en styrelse. Denna består av sex ledamöter, som Kungl. Maj:t särskilt utser, samt en direktör. Inom styrelsen finns ett arbetsutskott. Direktören är chef för institutet, vars verksamhet drivs på fyra undersökningsavdelningar, en upplysningsavdelning och ett kansli. Hos institutet finns f. n. ca 85 tjänstemän.

Statens konsumentråd är samordningsorgan på konsumentområdet och har till uppgift att bl. a. främja och stödja initiativ till forskning, upplysning eller andra åtgärder till nytta för konsumenterna. Rådet skall fördela statsmedel för forskning och konsumentupplysning samt övervaka, att medel som rådet fördelar kommer till avsedd användning. Från rådets anslag beviljas bidrag även till konsumentinstitutet.

Rådet består av ordförande och 14 ledamöter, som representerar såväl företagarentressen som allmänna konsument- och löntagarentressen. Inom styrelsen finns ett arbetsutskott. Hos rådet finns ett kansli, som förestås av en sekreterare.

Konkurrenspolitikens målsättning

Riktprisutredningen

I betänkandet avvisar utredningen en återgång till prisreglering. Den anser, att prisstabilitet kan främjas, onödiga prisstegringar förhindras och möjliga prissänkningar stimuleras genom att man lutar till konkurrensen och inriktar statens verksamhet på åtgärder mot konkurrensbegränsningar i förening med prisövervakning och konsumentupplysning.

Utredningen framhåller att konkurrensen mellan företagen i det moderna näringslivet sker med olika medel, såsom pris, produkttegenskaper, service och särskilda säljfrämjande åtgärder. Någon värdering av dessa konkurrensmedel inbördes synes inte generellt kunna göras, utan det bör i sista hand vara konsumenterna som genom sitt val av produkter och inköpsställen avgör vilka medel som är effektiva. Härvid är det emellertid av största vikt att *konsumenterna bereds fullständig valfrihet* så att ett visst konkurrensmedel, t. ex. priset, inte blir verkningslöst genom konkurrensbegränsningar och andra ingrepp i marknadsmekanismen. Det har i stor utsträckning visat sig att man av företagsekonomiska skäl söker undvika priskonkurrens, medan andra konkurrensmedel inte alls eller i betydligt

mindre omfattning blir föremål för inskränkande avtal och dylikt. Detta behöves i och för sig inte innebära en lägre grad av tävlingslust mellan företagen. Då samhällets konkurrenspolitik i första hand bör tillgodose konsumenternas intressen kan emellertid de företagsekonomiska motiven för vissa åtgärder te sig mindre lämpliga eller direkt skadliga ur allmän synpunkt. Ingreppanden mot olika begränsningar av priskonkurrensen har därför kommit att framstå som konkurrenspolitikens främsta uppgift.

Det förefaller emellertid orealistiskt anta, att det skulle vara möjligt att i en fri marknadshushållning genom lagstiftning tvinga företagare att använda visst konkurrensmedel. Vad som från samhällets sida främst bör göras — och som lagstiftningen på området hittills också kommit att tillämpas — är att främja konkurrensen genom att undanröja hinder för att begagna visst konkurrensmedel, särskilt priskonkurrens, att undanröja hinder riktade mot vissa företagsformer eller produktions- och försäljningsmetoder samt att undanröja nationella och internationella hinder för marknadsinträde och marknadsutvidgning.

Konkurrensproblemen kan emellertid inte angripas endast genom ingripanden mot konkurrensbegränsningar utan sammanhänger intimt med den allmänekonomiska politiken i samhället. Av stor vikt för konkurrenspolitikens effektivitet är att samhällets övriga åtgärder i näringspolitiskt syfte bedrivs i enlighet med konkurrenspolitikens målsättning. Därvid bör beaktas att effektiva distributionsformer, t. ex. lågpriskanaler, inte missgynnas i fråga om krediter, byggnadstillstånd och etablering. Utredningen pekar bl. a. på de vådor för en obunden tävlan mellan olika distributionsformer, som en alltför långtgående styrning av butikstrukturen genom den kommunala bebyggelseplaneringen kan innebära. Det framhålls vidare att de sociala och sysselsättningspolitiska verkningar, som kan uppkomma genom undanröjande av priskarteller och andra konkurrensbegränsningar, bör avhjälpas genom en aktiv och välplanerad arbetsmarknadspolitik.

Av vikt är vidare enligt utredningen att den speciallagstiftning som gäller för vissa näringsgrenar inte motverkar konkurrenspolitikens intentioner. Specialregleringar bör, där de är nödvändiga, över lag utformas så att de så långt som möjligt bringas i överensstämmelse med den allmänna pris- och konkurrenslagstiftningens syfte och funktionssätt. Utredningen framhåller att nödvändiga specialregleringar i framtiden bör ges en klar avgränsning, så att alla förhållanden som specialregleringen inte direkt omfattar kan bedömas enligt pris- och konkurrenslagstiftningens gängse normer. Utredningen sätter i detta sammanhang ifråga om det i dagens läge är motiverat att fast egendom är undantagen från konkurrensbegränsningslagens tillämpningsområde.

Remissyttrandena

Utredningens ståndpunkt att avvisa en återgång till prisreglering stöds av samtliga remissinstanser som uttalat sig häröver, nämligen *näringsfrihetsrådet, NO, SPK, kommerskollegium, konsumentinstitutet, konsumentrådet, länsstyrelsen i Malmöhus län, länsstyrelsen i Västerbottens län, industriförbundet, grossistförbundet, köpmannaförbundet, KF, ICA, ASK-bolagen, Turitz & Co, bankföreningen, bilindustriföreningen, Motorbranschens riksförbund, IC-föreningarna, lasttrafikbilägareförbundet, annonsörföreningen, reklamförbundet, tidningsutgivareföreningen, handelskammaren i Stockholm, handelskammaren i Sundsvall, LO, TCO, SACO, högerns kvinnoförbund, folkpartiets kvinnoförbund, socialdemokratiska kvinnoförbundet och kooperativa kvinnogillesförbundet.*

NO anför sålunda att det numera torde vara en allmänt accepterad åsikt, framförd i åtskilliga sammanhang, att frikonkurrensprincipen är överlägsen regleringsprincipen som underlag för en aktiv pris- och konkurrensolitik. *NO* uttalar sin oreserverade anslutning till denna uppfattning, i vilken han alltmera styrkts efter hand som de praktiska erfarenheterna av det tillämpade systemet blivit mera omfattande och påtagliga. *Bankföreningen*, som helt ansluter sig till utredningens uppfattning att alla tankar på återinförande av prisreglering bör avvisas, anför:

Prisreglering är icke något lämpligt instrument för att skydda konsumenterna mot överdrivet höga priser. Tvärtom tenderar den — såsom framgår av erfarenheterna från den senaste kristiden — till att skapa en utpräglad prisstelhet. Både säljare och köpare betraktar nämligen gärna de av myndigheterna fastställda maximipriserna som »godkända», och därmed bortfaller i stort sett incitamenten till prissänkningar. I stället för att verka pristryckande kommer regleringen alltså lätt att låsa fast priserna vid en högre nivå än man eljest skulle fått.

Till utredningens synpunkter på konkurrenspolitikens huvuduppgifter ansluter sig *SPK, kommerskollegium, ASK-bolagen, lasttrafikbilägareförbundet, LO, folkpartiets kvinnoförbund, och kooperativa kvinnogillesförbundet.* Även *NO* finner det riktigt att, som utredningen gjort, särskilt betona prisets roll i sammanhanget, inte minst då det f. n. tycks finnas en strävan på vissa håll inom näringslivet att söka nedvärdera prisets betydelse och i stället skjuta service — vilket enligt *NO:s* mening ej sällan blivit något av ett slagord utan täckning — och andra konkurrensformer i förgrunden. Priskonkurrens bör alltså enligt *NO* stödjas från det allmännas sida så att verklig valfrihet för konsumenterna vad gäller pris, kvalitet, service etc. åstadkoms och upprätthålls.

Industriförbundet konstaterar att betänkandet i hög grad präglas av en inriktning på konkurrens i distributionsledet såsom det väsentliga och en stark betoning av ett av konkurrensmedlen, priset. Enligt förbundets mening

vore en dylik inriktning av den offentliga konkurrenspolitiken olycklig, eftersom priset enbart är ett ofullkomligt uttryck för konkurrensens intensitet och effektivitet. Vad man bör eftersträva är i stället att låta varje företagare som arbetar i konkurrens fritt få bestämma vilka konkurrensmedel han vill begagna. Om politiken ges denna inriktning, blir enligt industriförbundet konsumenternas preferenser avgörande för vilken form av konkurrens som är effektiv och därmed också för den långsiktiga utvecklingen inom produktion och handel. *Reklamförbundet* framhåller att det med en viss förenkling kan påstås att utredningar och myndigheter i ganska hög grad uppfattat konkurrens som i huvudsak liktydigt med priskonkurrens, medan näringslivets organisationer framhållit att ett sådant betraktelsesätt bygger på en ekonomisk teori vilken inte passar i dagens situation. Med riktpreisutredningen har ett närmande mellan dessa båda ståndpunkter åstadkommits, men enligt förbundet finns det i betänkandet tyvärr en hel del återfall i det gamla schablontänkandet.

Utredningens påpekanden om konkurrenspolitikens samband med den allmänna ekonomiska politiken och dess förhållande till annan lagstiftning får starkt stöd av remissinstanserna. Ungefär hälften av remissorganen uttalar sig i frågan och ansluter sig samtliga till utredningens uppfattning, som kraftigt understryks av bl. a. *näringsfrihetsrådet*, *NO*, *SPK*, *KF*, *ASK-bolagen*, *Turitz & Co*, *reklamförbundet* och *högerens kvinnoförbund*. *Näringsfrihetsrådet* framhåller således att det för att nå uppställda mål inte räcker med aldrig så väl avvägda åtgärder inom konkurrenspolitikens område. Rådet anser vidare att i den mån specialregleringar i framtiden är nödvändiga är det, som utredningen påpekat, angeläget att dessa ges en sådan avgränsning, att det klart framgår vilka förhållanden som faller utanför regleringen och då kan bedömas enligt konkurrenslagstiftningens normer. Inte minst gäller detta på jordbruksområdet, där gränsdragningsproblem uppstått särskilt i *NO:s* verksamhet. I detta sammanhang anser sig rådet böra fästa uppmärksamheten på vissa inskränkningar i konkurrensen, som under medverkan av såväl statliga som kommunala organ sker i fråga om byggnadsmateriel av skilda slag. Bl. a. nämns det system med s. k. frivilliga typgodkännanden, som under senare tid vunnit alltmer utbredning. *Jordbruksnämnden* framhåller, att ett genomförande av jordbruksutredningens förslag måste bli ägnat att minska svårigheterna vid gränsdragnin mellan å ena sidan de konkurrensbegränsningar, som är en direkt följd av den statliga jordbruksregleringen och därmed är undantagen från konkurrensbegränsningslagens tillämpning, och å andra sidan övriga konkurrensbegränsningar.

SPK framhåller att den verksamhet som kartellmyndigheterna bedriver och den konsumentupplysning, som sker både i samband därmed och eljest, förvisso har en betydelsefull funktion att fylla i landets ekonomiska liv. Det bör emellertid göras klart för konsumenterna, att inflationistisk pris-

utveckling beroende på bristande samhällsekonomisk balans i såväl det egna landet som internationellt inte i första hand kan bemästras på denna väg. En aldrig så välutrustad och aktiv prisövervakning i anslutning till konkurrenslagstiftningen kan i så fall inte hejda tendenserna till prisstegring. Nämnden anser vidare att utredningen gjort flera viktiga påpekanden om hur konkurrensproblemen influeras av åtskilligt utanför kartellagstiftningens område. Det borde sålunda vara påkallat med en allmän översyn av den speciallagstiftning, som gäller för vissa näringsgrenar. Riktpunkten anges därvid böra vara att, där så är möjligt, avskaffa specialregleringarna och eljest försöka reformera dem så långt det går, så att de bättre harmonierar med den moderna synen på konkurrensens betydelse. Även *grossistförbundet* anser att det måste slås fast, att man inte kan komma till rätta med prisutvecklingen endast genom prisövervakning. Att kräva ständigt nya ingripanden i form av skärpt prisövervakning och reglerande ingrepp i den fria konkurrensen koncentrerar uppmärksamheten på resultatet av den bristande samhällsekonomiska balansen i stället för att angripa orsakerna till inflationsutvecklingen.

En annan fråga, som utredningen uppmärksammat i anslutning till specialregleringarna, är den styrning av butiksstrukturen som sker genom bebyggelseplaneringen. Om denna planering med nödvändighet leder till koncentration av detaljhandeln till större enheter och köpcentra, anser *köpmannaförbundet* att det alltså finns behov av ett rimligt antal närhetsbutiker. Det är enligt förbundet vidare angeläget att den väsentligen i kommunal regi verkställda planeringen utförs så, att olika företagsformer på ett rättvist sätt blir tillgodosedda vid fördelningen. Liknande synpunkter anförs av bl. a. *SPK*, *konsumentinstitutet* och *grossistförbundet*. *ASK-bolagen* framhåller att samhället måste medverka till friare etableringsrätt. De som har ansvaret för stadsplanerna är tyvärr ofta alltför litet orienterade om den pågående utvecklingen inom handeln, varför utrymmet för fri etablering oftast blir ytterligt begränsat i de stadsplaner som uppgörs.

Stockholms handelskammare anför i sin särskilda skrivelse, att de stadsplanerande myndigheterna har dragit konsekvenserna av den pågående strukturutvecklingen och i sina planer nödgats begränsa antalet friliggande detaljhandelsenheter i nyplanerade tätorter. För de konsumentgrupper som även framdeles ej kommer att kunna disponera bil, bl. a. den växande gruppen äldre personer, kommer de »butikslösa» samhällena att erbjuda besvärliga serviceproblem. Dessa kompliceras av att olika lösningar visat sig medföra högre kostnader än vid försäljning i stora självbetjäningsbutiker. Medan planeringsmetodiken måst anpassas efter den faktiska utvecklingen, har bebyggelseplaneringen i andra hänseenden använts som instrument att förhindra en dylik anpassning, anför handelskammaren vidare. Etableringen av stora, på enbart bilburna kunder inriktade anläggningar utanför

stadskärnan har mött motstånd från berörda myndigheter, som sökt påverka etableringsutvecklingen till skydd för principen om koncentration av detaljhandeln till olika centra. Dylika försök kan enligt handelskammarens mening bl. a. medföra risker för felinvesteringar och står dessutom i klar motsättning till den verksamhet som bedrivs av de pris- och konkurrensövervakande myndigheterna. Detta problem har uppmärksamats av riktpreisutredningen, som dock inte lämnat närmare anvisningar för lösning av konflikten. Handelskammaren finner det angeläget att problemen klarläggs och olika alternativa lösningar anges vid den fortsatta behandlingen av konkurrensförhållandena inom detaljhandeln.

Som ett mera allmänt omdöme om utredningens synpunkter på konkurrenspolitikens målsättning betonar *kommerskollegium* vikten av att näringslivet verkligen får arbeta fritt. I likhet med övervägande antalet handelskammare vill kollegium också understryka betydelsen av att de statliga organen på hithörande område ej utbyggs mer än som är nödvändigt för att målet skall uppnås. LO anser å sina sida att den onda cirkel, som konsumenternas bristande prismedvetande leder till, måste brytas genom ökande kraftfulla insatser från samhällets sida. Det är enligt LO av väsentlig betydelse att den samhälleliga verksamheten på pris- och konkurrensområdet blir av en sådan omfattning att också för de enskilda företagen priskonkurrensens betydelse för lönsamheten ytterligare kan öka.

Bedömningen av prissamverkan

Riktpreisutredningen

I betänkandet lämnas en utförlig redogörelse för utredningens undersökningar rörande prissamverkans syfte, utformning, omfattning och effekt, sett mot bakgrunden av rådande marknadsformer och strukturomvandling inom det svenska näringslivet (kap. 2, 3, 5—7, bil. 2 och 3). Utredningen har även behandlat konkurrensbegränsningslagens tillämpning på prissamverkan i praxis och huvudpunkterna i den utländska och internationella regleringen på konkurrensbegränsningsområdet (kap. 4, bil. 1). Utredningen konstaterar att horisontell prissamverkan, d. v. s. prisöverenskommelser mellan företagare inom samma försäljningsled, förekommer i tre huvudformer, nämligen gemensamma försäljningsorganisationer, avtal om bindande priser samt i samverkan utfärdade prisrekommendationer, hittills vanligen kallade horisontella riktpriiser. Den sistnämnda formen av prissamverkan föreligger främst inom verksamheter som betjänar konsumenterna, medan de båda förstnämnda huvudsakligen förekommer inom industrin. Vertikala prisrekommendationer eller riktpriiser åsätts i första hand konsumentvaror och ger, förutom prisvägledning för

återförsäljare, i viss omfattning prisupplysning för konsumenterna. Den värdemässiga omfattningen av prissamverkan har utredningen inte kunnat mäta totalt, men enligt en inom pris- och kartellnämnden gjord beräkning representerar *prissamverkan i form av vertikala och horisontella rekommendationer inemot 40 procent av den totala privata konsumtionen*. Följsamheten till rekommenderade priser är i många fall hög. Antalet bindande prisavtal och försäljningsbolag, som införts i kartellregistret, har av utredningen beräknats utgöra 85 resp. 55. Antalet registrerade, horisontella prisrekommendationer är ungefär 430, vilket medför att hälften av nu gällande kartellavtal i registret utgörs av prisöverenskommelser av olika slag.

Vid lagens tillkomst övervägdes bl. a. i vad mån lagen borde bygga på generella förbud med dispensmöjlighet respektive bedömning av den skadliga verkan av konkurrensbegränsning i det enskilda fallet. Man fann därvid att endast två typer medförde en så markerad skadlig verkan att ett generellt förbud ansågs tillrådligt. På grundval av den erfarenhet som numera vunnits av lagens tillämpning har utredningen övervägt om det är lämpligt att nu mera generellt förbjuda prissamverkan mellan företag. Vad gäller den lagtekniska utformningen av ett sådant förbud måste detta enligt utredningen förses med *dispensmöjlighet*, då prissamverkans effekter inte alltid kan betecknas som skadliga. Införs ett allmänt förbud mot prissamverkan, skulle dispens härifrån sannolikt ofta komma i fråga för vissa typer av samverkan. Ett förbud urholkat genom en mängd dispenser synes knappast mera verkningsfullt än en effektivt administrerad missbrukslagstiftning. Ett visst förfarande, som givits dispens, blir dessutom gärna betraktat som »godkänt». Det kan också tänkas att konkurrensmyndigheterna vid ett förbud av skisserad typ i hög grad skulle bli bundna av handläggning av dispensärenden och juridiska gränsdragningsfrågor.

Utredningens bedömning av de *strukturella verkningarna av ett förbud mot prissamverkan* har lett till samma resultat som övervägandena av rättslig karaktär. Strukturutvecklingen medför att de i Sverige rådande marknadsförhållandena utvecklas mot utpräglad fåtalskonkurrens, oligopol, inom såväl produktion som distribution. Den analys av prispbildningen på bl. a. oligopolistiska marknader, som utredningen gjort, visar att det i flertalet situationer är tveksamt, i vad mån ett förbud mot prissamverkan mellan företagen på en sådan marknad skulle påverka de komplicerade konkurrensrelationerna företagen emellan. Öppet prissamarbete på fåtalsmarknader kan tämligen väl ersättas av prisledarskap, tyst samförstånd och andra former av dold samverkan. Utredningen finner det väsentligt, att ett förbud mot samverkan mellan företag i den lösare form som priskarteller utgör kan medföra ökat samarbete i fastare former samt företagssammanslagningar. I vissa fall kan detta vara önskvärt, då den skadliga verkan av kartellsamarbete ofta ligger främst i hämmad strukturrationalisering. Svårigheterna att

förutse den fortsatta *utvecklingen av de internationella handelsblocken* gör det vidare vanskligt att i dagens läge bedöma den långsiktiga strukturella betydelsen av ett förbud mot prissamverkan på den svenska marknaden.

Utredningen har funnit vissa av olägenheterna av det nuvarande riktprissystemet särskilt knyta sig till själva *termen riktpris*. Termens nuvarande innebörd har ofta kommit att missuppfattas, främst av konsumenterna. En av utredningen gjord intervjuundersökning har visat, att endast 23 % av de tillfrågade konsumenterna ägde en korrekt uppfattning av ordets innebörd och att många konsumenter uppfattade ordet som en beteckning för ett fast pris. Undersökningsresultaten tyder på att termen riktpreis är mindre klargörande som beteckning för ett rekommenderat pris och därför, både när den begagnas vertikalt och horisontellt, *bör utbytas mot termen cirkapris*. Denna term markerar enligt utredningen de rekommenderade prisernas helt oförbindande karaktär och bör därigenom kunna bidra till rörligare prissättning i framtiden.

Övergången till termen cirkapris sammanhänger med att utredningen inte funnit sig böra föreslå ett generellt förbud mot prissamverkan. Det är för de fall i vilka prissamverkan får tolereras som termen cirkapris har tillskapats. Med cirkapris mer eller mindre synonyma uttryck bör ej begagnas, men vid annonsering, riktad till konsumenter, synes ungefärliga prisangivelser kunna göras genom användning av »prisklass» eller »i 000-kronorsklassen». Det är väsentligt att priset, som naturligt är, anges med ett avrundat belopp. »Cirkapris 6.95» och liknande måste anses olämpliga från bl. a. konsumentupplysande synpunkt. Prisangivelsens karaktär av cirkapris måste komma till tydligt uttryck i annonser och prislister och ej placeras undanskynt. Konkurrensmyndigheterna bör följa övergången till cirkapristermen och företagens sätt att i fortsättningen begagna denna. En förutsättning för att övergången till termen cirkapris skall kunna ske utan lagstiftningsåtgärder är att man inom näringslivet helt avstår från att använda beteckningen riktpreis. Avvecklingen av bruket av denna term anser utredningen bör vara genomförd före utgången av år 1966. Under en övergångstid av 1—2 år bör ordet riktpreis kunna kvarstå i kataloger, på förpackningen m. m. som framställts senast år 1966.

I betänkandet redovisas ett *uttalande från näringslivets huvudorganisationer*, där dessa utfäster sin medverkan till en fortsatt aktiv pris- och konkurrenspolitik. Det framhålls särskilt i uttalandet, att det alltjämt kan förekomma former av prissamarbete vars förenlighet med gällande rätt kan ifrågasättas och att skadliga konkurrensbegränsningar i första hand bör avvecklas genom frivilliga åtgärder av berörda företagare. Man uttalar sig vidare för en övergång till termen cirkapris samt för frivillig prisåterhållsamhet.

Utredningen understryker att det nuvarande *förhandlingssystemet* förutsätter näringslivets lojala medverkan och detta inte bara från huvud- och

branschorganisationer utan framför allt från de enskilda företagens sida. Kommer det att visa sig brista härvidlag, bör enligt utredningen allvarligt övervägas om mera genomgripande lagändringar än den nyligen införda möjligheten till leveransföreläggande vid vite bör genomföras.

I samband med sin bedömning av utbyggda förbudsbestämmelser mot prissamverkan framhåller utredningen betydelsen av att klarare linjer för bedömningen av olika arter av prissamverkan framkommer genom näringsfrihetsrådets praxis. Utredningen har övervägt huruvida skäl föreligger att för närvarande genomföra en lagteknisk revision av förbuden mot bruttoprissättning och anbuds-karteller utan att något mera generellt förbud mot prissamverkan införs. Bakom dessa överväganden har legat uppfattningen att de nuvarande förbudsbestämmelserna är väl snäva till sin omfattning. Utredningen finner det i dagens läge inte påkallat att genomföra en sådan översyn.

Utredningen understryker emellertid att samtliga former av konkurrensbegränsning som faller utanför förbudsbestämmelserna kan prövas enligt 5 § lagen. Av de äldre förarbetena till lagen framgår att man tänkte sig att skadlighetsprövningen särskilt skulle knyta sig till *relationen mellan pris och kostnad*. Vid tillämpningen av lagen har det dock knappast visat sig möjligt att begagna denna bedömningsnorm. Utredningen pekar här på de svårigheter som redan föreligger vid försök till fördelning av ett företags samkostnader på den eller de produkter eller tjänster som berörs av den aktuella prissamverkan och på företagets verksamhet i övrigt.

Enligt utredningens mening bör vid prövning av prissamverkans effekt snarare göras en avvägning av konkurrensbegränsningens verkningar på företagsstrukturen, prisnivån och kostnadsstrukturen. De av utredningen företagna analyserna anses härvid kunna vara till ledning. Konkurrensintensiteten utgör ett viktigt moment i skadlighetsprövningen och bör bedömas inte endast efter förekomsten av direkt priskonkurrens utan också efter strukturutvecklingen. I en bransch, som under relativt oförändrade efterfrågeförhållanden karaktäriseras av omfattande strukturförändringar, kan konkurrensen antas vara verksam, även om den inte kommit till uttryck i mera väsentliga skillnader i pris mellan olika företag eller företagsgrupper.

Utredningen anför följande synpunkter på bedömningen av olika former av prissamverkan. Bindande horisontellt prissamarbete utgör en form av konkurrensbegränsning som typiskt sett är föga förenlig med lagen och som därför bör bedömas strängare än rent oförbindande. Avgörande för frågan huruvida prissamarbetet i ett visst fall bör betraktas som bindande eller ej synes vara i vad mån en företagare, som ej tillämpar de i den samverkande gruppen utarbetade normerna, utsätts för sanktionsåtgärder av olika slag. Bindande prisavtal förekommer ofta inom exportindustrin. Utredningen understryker vikten av att ingående undersökningar

görs av dylika priskarteller, särskilt vad gäller relationerna mellan samarbete på inlands- respektive exportmarknaderna. Utredningen framhåller att det kan visa sig att exporten endast främjas kortsiktigt genom konkurrensbegränsande samverkan och att kartellen genom att verka strukturkonserverande medför sådan skada på längre sikt att den snarast bör undanröjas. Utredningen erinrar också om att prissamverkan av bindande karaktär även förekommer inom den alltmer betydelsefulla tjänstesektorn.

Även sådan horisontell prissamverkan, som i och för sig är helt oförbindande, kan i många fall i hög grad motverka priskonkurrens. Detta synes särskilt kunna vara fallet när branschstrukturen är tämligen homogen och statisk och det inte föreligger mera betydande faktisk eller potentiell konkurrens från andra branscher eller utländska företag. Det påpekas också att de huvudmotiv som i regel utåt anförs för prisrekommendationer från branschföreningar och liknande — att underlätta de enskilda företagens priskalkyleringsarbete — äger väsentligt olika tyngd i skilda branscher. När det finns olika block av företag eller företagsgrupper på marknaden, är det vidare av stort intresse att utreda om det är prissamverkande företag som dirigerar prisnivån i branschen.

Distinktionen mellan bindande och oförbindande former av horisontell prissamverkan äger relevans även för vertikala prisangivelser. Av praxis framgår att leveransvägran och andra diskriminerande åtgärder, vars reella motiv är att återförsäljaren underskridit en av leverantören utfärdad prisrekommendation, betraktas som ett kringgående av bruttoprisförbudet och bedöms medföra skadlig verkan enligt 5 § konkurrensbegränsningslagen. Utredningens undersökningar av de vertikala prisrekommendationernas konkurrensbegränsande effekt visar att denna även i övrigt i hög grad beror av i vad mån prisangivelsen kombineras med andra konkurrensbegränsande åtgärder. I vissa branscher förekommer ofta att leverantören endast utväljer sådana återförsäljare som inte kan befaras föra en aktiv prispolitik. Det bör emellertid vara konsumenternas sak att avgöra vilka kombinationer av pris och service de önskar gynna. Leveransvägran till lågprisföretag och uppställande av olika former av servicekrav som förutsättning för leverans till sådana företag bör godtas endast om särskilda skäl kan anses föreligga.

Överhuvud bör skärpt uppmärksamhet ägnas sådana konkurrensbegränsande företeelser, speciellt den selektiva försäljningen, som på sikt kan hämma effektiviteten inom distributionen. Härvid bör man särskilt observera de verkningar på en branschs strukturella förhållanden som ett mera allmänt bruk av selektiv försäljning kan medföra. I dylika fall kan återförsäljarnas möjligheter till varuanskaffning bli tämligen låsta. Denna låsningseffekt accentueras av den ökande produktdifferentieringen, som bidrar till att minska närliggande varors substituerbarhet. Intensiteten i priskonkurrensen mellan olika märkesvaror inom samma varuslag kan härige-

nom tendera att avta, vilket gör att behovet av priskonkurrens i återförsäljarledet på varje särskild märkesvara (inommärkeskonkurrens) framstår som väsentligt från allmän konkurrenssynpunkt.

I sin bedömning av prissamverkans effekter tar utredningen upp exempel från olika varuområden. Särskilt uppmärksammas *bilbranschen*, i vilken vertikala prisrekommendationer nästan alltid förekommer för nya bilar och reservdelar. Utredningen påpekar bl. a. också, att distributionen av nya bilar är strängt selektiv och i allmänhet byggd på dubbelsidiga exklusivavtal med områdesuppdelning och konstaterar, att få detaljhandelsbranscher torde vara så hårt reglerade genom konkurrensbegränsningar som bilhandeln. Utredningen finner detta anmärkningsvärt och anser det angeläget att lågpriskanaler med direkt affärsförbindelse med tillverkare eller generalagent uppkommer i branschen.

Utredningen har genom sina undersökningar blivit övertygad om nödvändigheten av en ytterligare effektivisering av den svenska pris- och konkurrenspolitiken. Detta bör emellertid ske inom den nuvarande lagstiftningens ram.

Remissyttrandena

Utredningens ståndpunkt att inte föreslå någon utvidgning av förbuden mot prissamverkan delas av samtliga remissinstanser som särskilt uttalat sig häröver, nämligen *näringsfrihetsrådet*, *NO*, *SPK*, *kommerskollegium*, *koncentrationsutredningen*, *överståthållarämbetet*, *industrieförbundet*, *grossistförbundet*, *köpmannaförbundet*, *KF*, *ICA*, *bankföreningen*, *försäkringsbolagens riksförbund*, *tidningsutgivareföreningen*, *handelskamrarna i Göteborg*, *Norrköping* och *Örebro*, *TCO*, *högerns kvinnoförbund*, *centerns kvinnoförbund* och *Motorbranschens samarbetsdelegation*. *Näringsfrihetsrådet* anför att olägenheterna av ett mera generellt förbud mot vissa typer av samverkan synes vara så stora, att någon ändring av lagstiftningen inte bör ske så länge det nuvarande förhandlingssystemet såsom hittills fungerar tillfredsställande. Rådet understryker också synpunkten, att den f. n. rådande ovissheten om utvecklingen av de internationella handelsblocken i och för sig talar mot att nu genomgripande omarbete den svenska konkurrensbegränsningslagstiftningen. Liknande synpunkter anför av *NO*. *SPK* anför att man inte enbart bör betrakta det direkta resultatet av kartellmyndigheternas arbete utan även vara medveten om den stora betydelse lagstiftningen har genom själva sin existens. Denna osynliga effekt av kartelllagstiftningen har inte alltid tillräckligt uppmärksamats.

ICA konstaterar med tillfredsställelse att utredningen inte ifrågasätter att ett generellt förbud mot prissamverkan skall genomföras och anser, att positiva effekter i vissa fall är starkare ur konkurrensbefrämjande synpunkt än vad som framkommer vid utredningens summering av argument för och

emot. *Centerns kvinnoförbund* anser det nödvändigt att utvecklingen noga följs. Det finns enligt förbundet tendenser till att prissamverkan även i tillåtna former kan medföra olägenheter för konsumenterna.

Ingen av remissinstanserna går emot utredningens förslag att utbyta termen riktpreis mot cirkapreis. *Kommerskollegium*, *bilindustri-föreningen* och *reklamförbundet* konstaterar att utredningens förslag redan slagit igenom i praktiken, varför man inte finner anledning att göra närmare kommentarer. Flertalet övriga remissinstanser som uttalat sig i frågan har inte något att erinra mot utredningens förslag eller tillstyrker det helt.

Köpmannaförbundet anser sig dock böra framhålla, att någon väsentlig förändring i konkurrensförhållandena knappast kan komma att föräledas genom utbytet av beteckningen riktpreis mot cirkapreis. Liknande synpunkter anförs av *NO*, som bestämt hävdar att det inte är terminologin det kommer an på utan uteslutande det sätt, på vilket systemet i praktiken tillämpas och genom upplysning kan göras känt. Av vad hittills kunnat iakttagas synes cirkapreisangivelser begagnas på samma sätt som tidigare riktpreisangivelser. *NO* har sålunda kunnat konstatera, att prisuppgifter som »ca-pris 123: 75» alltså förekommer, och utredningens krav eller önskemål i fråga om cirkapreisangivelsens utformning och tydlighet lär lika litet som hittills kunna upprätthållas utan vederbörliga justeringar av bestämmelserna i konkurrensbegränsningslagen. Även *SPK* finner beteckningen cirkapreis vara att föredra men framhåller, att det finns risk för att cirkapriset kommer att uppfattas såsom uttryckande begränsning av möjliga prisavvikelser uppåt eller nedåt. *Grossistförbundet* delar ej helt utredningens uppfattning att exakta prisangivelser bör undvikas. *Industrieförbundet* finner det anmärkningsvärt att en förutsättning för att övergången till termen cirkapreis skall kunna ske utan lagstiftningsåtgärder är att man inom näringslivet helt avstår från att i fortsättningen använda beteckningen riktpreis. Förbundet finner det också förvånande att utredningen kategoriskt uttalar, att med cirkapreis mer eller mindre synonyma uttryck ej bör begagnas. Det är, enligt förbundet, exempelvis i överensstämmelse med lagstiftningens både bokstav och syfte om en fabrikant i prisannonsering anger »pris 200 kronor», under förutsättning att han samtidigt tydligt anger att priset får underskridas.

Några remissinstanser, bl. a. *näringsfrihetsrådet*, *kommerskollegium*, *industrieförbundet*, *SHIO* och *grossistförbundet*, anser att utredningen angivit en för kort tid för avvecklingen av bruket av termen riktpreis. Flera av dessa remissorgan anser att avvecklingen ej skall begäras vara genomförd före den 1 juli 1967.

Frågan om att inte genomföra en isolerad lagteknisk översyn av nu gällande förbud mot bruttoprissättning och anduskarteller tas upp av *NO*, som vad gäller bruttoprisförbudet handlagt omkring 90 ärenden, avseende överträdelse av stadgandet i 2 §. Att inte något av dessa ärenden lett till åtal har främst berott på att det

ej kunnat klarläggas att förfarandet skett uppsåtligen, vilket enligt 29 § fordras för straffbarhet. Det kan enligt NO ifrågasättas om det — bortsett måhända från fall av upprepade överträdelser — överhuvudtaget är möjligt att visa att företagare vid annonsering eller annan reklam uppsåtligen angivit visst pris till ledning för senare försäljningsled utan att det därvid kommit till uttryck att priset får underskridas. Då det med nuvarande utformning av ansvarsbestämmelsen i praktiken mestadels är omöjligt att beivra överträdelse av ifrågavarande bestämmelse, bör enligt NO:s mening en ändring av 29 § övervägas och straffbestämmelsen konstrueras som vid oaktsamhetsbrott. Förbudet mot *anbudskarteller* synes numera sakna betydelse. Många omständigheter tyder på att anbudssamverkan i andra former förekommer i inte obetydlig omfattning. Myndigheterna har dock svårt att belägga förekomsten av sådan samverkan, och under 1957—1966 har de 16 ärenden som handlagts vid NO-ämbetet rörande något slag av anbudssamverkan inte i något fall föranlett åtgärder, då frågan gällt samråd vid enstaka tillfälle. Det torde stå klart att även enstaka anbud kan ha stor ekonomisk betydelse och det synes NO därför vara av vikt att den konkurrensbegränsande verksamheten också i sådana fall kan stävjas. Euru NO är medveten om att ett mera strikt förbud än det nuvarande av flera skäl, bl. a. bevisvärigheter, kan vara vanskligt att tillämpa, är han av den uppfattningen att en skärpning av bestämmelsen, inte minst med tanke på större restriktivitet vid anbudssamverkan inför straffhot, bör övervägas.

Utredningens allmänna riktlinjer för bedömningen av *prissamverkan* behandlas endast av ett fåtal remissinstanser. *Näringsfrihetsrådet*, NO och SPK går sålunda ej närmare in på dem. *Industriförbundet* anser att invändningar kan riktas mot åtskilligt i dessa uttalanden i betänkandet, men inskränker sig till att beröra blott några av dem. Bl. a. framhåller förbundet att det i varje fall från näringsfrihetsrådets praxis inte torde finnas stöd för påståendet att det vid tillämpningen av konkurrensbegränsningslagen »knappast visat sig möjligt att begagna de i förarbetena anvisade bedömningsnormerna». Även om det skulle förhålla sig så som utredningen hävdar, anser förbundet att det inte blir lättare om man skulle införa de av utredningen förordade tolkningsreglerna.

Vad gäller utredningens synpunkter på bedömningen av olika typer av *prissamverkan* anför *grossistförbundet*, att det i många marknadssituationer är angeläget för företag att kunna ange vägledande priser. De horisontellt vägledande priserna har inte minst betydelse som konkurrensmedel i den blockkonkurrens, som numera präglar förhållandena på flera viktiga varuområden, framhåller förbundet. *Köpmannaförbundet* anför liknande synpunkter och tillägger, att horisontella riktpislistor kan medföra avsevärda kostnadsbesparingar inom många detaljhandelsbranscher. Genom dessa prislistor förbilligas och underlättas nämligen kalkyleringsarbetet för det enskilda företaget. Enligt köpmanna-

förbundet får däremot de vertikala prisrekommendationerna, i den mån de får avsedd effekt, en större konkurrensbegränsande verkan. För övrigt anser förbundet att det bör ankomma på detaljhandelsföretagen själva att utan anvisning av leverantörerna var för sig eller i grupp dra upp riktlinjerna för sin prispolitik. Bruket av vertikala prisrekommendationer försvaras av såväl *industriförbundet* som *grossistförbundet*, vilka anser att denna form av prissamverkan bidrar till att skärpa konkurrensen i detaljhandeln och att leverantörerna allttjämt har ett starkt behov av möjligheten att rekommendera priser för återförsäljarna. Båda förbunden anser dessutom att utredningen överskattat omfattningen av vertikal riktprissättning genom att räkna med vissa stora varuområden, där riktpriserna nästan alltid underskrids.

Konsumentrådet understryker i detta sammanhang att en allmän förutsättning för priskonkurrens är att köparna känner till priserna. Härvidlag torde annonser i många fall utgöra köparnas förnämsta informationskälla. För många varor anser rådet det naturligt att annonser införs av tillverkarna och att det är angeläget att prisuppgifter lämnas i dessa. Rådet delar således utredningens åsikt att fördelarna med ett bibehållande av möjligheterna till prisangivelser i form av riktpriser eller liknande överväger nackdelarna. *Centerns kvinnoförbund* anför å sin sida att riktpriserna inte har den betydelse som prisorientering för konsumenterna som ofta påståtts, då t. ex. riktprisannonseringen i sin helhet är av förhållandevis liten omfattning.

Utredningens synpunkter på selektiv försäljning tas upp av några remissinstanser. *Centerns kvinnoförbund* anför, att selektiv försäljning är en företeelse som bör uppmärksammas, då detta system, om det drivs hårt, torde kunna eliminera en fri priskonkurrens. *Annonsörföreningen* och *reklamförbundet* anser inte att företeelsen är skadlig, varför ingripanden bör förekomma endast i undantagsfall. Liknande synpunkter anför av *handelskamrarna i Jönköping och Göteborg* samt *köpmannaförbundet*. *Grossistförbundet* anser att utredningen i denna fråga alltför ensidigt behandlat förhållandena i återförsäljarledet och förbisett den effekt dessa företeelser kan ha i leverantörsledet. Förbundet betonar, att selektiv försäljning i vissa marknadssituationer är en nödvändig försäljningsform, eftersom det skulle vara orimligt och klart kostnadshöjande att leverera till samtliga tänkbara kunder. *Industriförbundet* kan svårligen tolka vissa yttranden i betänkanudet på annat sätt än att utredningen förordar en ny och mera restriktiv inställning från det allmännas sida. *Industriförbundet* anför vidare:

Utredningen har visserligen inte uttalat att man skulle frångå principen att selektiv försäljning är en tillåten konkurrensform. Förbundet vill likväl framhålla, att en praxis som skulle innebära att selektiva system vanligen skulle genombrytas när fråga är om leverans till lågpriskanalen i praktiken komme att omöjliggöra konsekventa selektiva system. En grundtanke bakom den selektiva försäljningen är ju att en leverantör med detta system kan få

återförsäljare att aktivt arbeta för leverantörens varor och därigenom vidga marknaden för dessa mot att återförsäljarna tillförsäkras del i resultatet av denna investering. Om emellertid återförsäljaren måste räkna med att det selektiva systemet när som helst kan genombrytas till förmån för lågpriskanaler, kan hans medverkan i många fall säkert inte påräknas. Oavsett hur man värderar selektiv försäljning, måste man därför förvänta att detta kommer att försvåra marknadsinträde för nya företag och introduktion av nya varor, för vilka lågpriskanalerna först senare kan väntas få intresse. Hinder för selektiv försäljning måste därför på sikt antas hämma konkurrensen i produktionsledet.

Sammanfattningsvis anför industriförbundet att det inte finns några skäl att ifrågasätta, att nuvarande lagstiftning inte skulle kunna lösa ev. uppkommande framtida problem även på detta område.

Utredningens speciella avsnitt om bilbranschen underkänns som underlag för bedömning av branschens förhållanden av *Motorbranschens riksförbund* i en särskild skrivelse med hemställan om en mera fullständig penetration av de faktiska verkningarna av nuvarande distributions- och servicesystem inom branschen. *Bilindustriföreningen* anser att utredningens beskrivning av branschens förhållanden är ofullständig, då väsentliga konkurrenskriterier, såsom prisutvecklingen, ej behandlats. Vissa uppgifter är enligt föreningens uppfattning dessutom felaktiga, då de baserats på föråldrat material. *Industriförbundet* framhåller att exemplet med bilbranschen såtillvida är belysande som få branscher torde uppvisa en hårdare konkurrens än denna. Konkurrensen innefattar en ständigt fortgående produktutvecklingskonkurrens, en avsevärd priskonkurrens i både fabrikant- och återförsäljarled samt en service- och garantikonkurrens, som har en reell innebörd och ofta kan direkt värderas i pengar. Förbundet anser att den rena priskonkurrens, som ev. lågpriskanaler skulle erbjuda för konsumenten, knappast skulle representera ett större ekonomiskt värde än den sammantagna effekten av de nyssnämnda, skilda konkurrensmomenten.

Prisövervakning

Riktprisutredningen

Utredningen konstaterar att pris- och kartellnämndens mera intensiva prisövervakning på särskilda områden har haft betydelse t. ex. i samband med den allmänna varuskattens införande 1960 och vid dess höjningar 1962 och 1965. Vid dessa tillfällen torde övervakningen ha verksamt bidragit till att det i huvudsak inte förekom, att priserna steg mer än vad som motiverades av skatten. Nämndens kontinuerliga prisövervakning är i huvudsak att se som ett led i dess undersökningsuppgifter rörande konkurrensbegränsningar och inriktas särskilt på områden med ofullständig kon-

kurrens, bl. a. i form av oligopolistisk prisbildning eller prissamarbete mellan företag. Övervakning av riktpriissättningen spelar här en framskjuten roll.

Under det senaste året har prisövervakningen intensifierats som ett led i strävandena att motverka prisstegringar. SPK förklarade sålunda på våren 1966 att man beslutat skärpa hittillsvarande praxis i fråga om företagens skyldighet att anmäla prisförändringar samt intensifiera upplysningen i prisfrågor. Utredningen framhåller i anslutning härtill vikten av att prisövervakningen går på djupet och så långt som möjligt samordnas med nämndens undersöknings- och upplysningsverksamhet i övrigt. Övervakningen bör inte begränsas till en redovisning av enbart prisförändringar utan också gälla bl. a. strukturutvecklingen. Företagen bör i ökad utsträckning åläggas motivera prisförändringar mot bakgrunden av marknadssituationen och delge nämnden sina kalkyler. De på olika områden framkomna resultaten bör i högre grad än nu direkt kunna läggas till grund för NO:s bedömning.

Utredningen anser att den utbyggnad av verksamheten som ägde rum 1965 på förslag av arbetsgruppen för prisövervakningsfrågor bör göras permanent. Ytterligare förstärkningar torde visa sig erforderliga, men utredningen framlägger inte några konkreta förslag härvidlag.

Remissyttrandena

I fråga om inriktningen av SPK:s prisövervakning och undersökningsverksamhet finner NO de av utredningen framförda synpunkterna berättigade. I praktiken torde en viss avvägning och prioritering för en effektiv inriktning av verksamheten bli ofrånkomlig. I nämndens uppgifter ingår de undersökningar som görs på NO:s hemställen som en mera självständig uppgift. Dessa undersökningar avser i regel förhållanden i konkreta fall, varvid uppläggning och syfte vanligen diskuteras vid kontakter mellan företrädare för nämnden och för NO-ämbetet. Vad frågan nu närmast gäller är att också i andra undersökningar söka få fram resultat som kan direkt utnyttjas vid NO-ämbetet. I detta sammanhang anför SPK att om själva utredningsresultatet skulle utformas mera ensidigt med sikte på NO:s verksamhet skulle materialet sannolikt bli mindre lämpat för nämndens allmänna publiceringsverksamhet. En avvägning mellan de olika kraven måste ske. I övrigt delar nämnden utredningens uppfattning om prisövervakningens inriktning men framhåller, att de praktiska möjligheterna att genomföra undersökningsprogram av den beskaffenhet utredningen avser är och förblir begränsade. Även om nämndens utredningsresurser ytterligare avsevärt förstärktes, måste det ändå alltid bli fråga om att välja bland en mångfald tänkbara undersökningsobjekt.

ASK-bolagen har intet att erinra mot skärpt prisövervakning men vill

starkt understryka, att skillnader i servicegrad, kvalitet, marknadsföringsaktivitet, butiksläge etc. självfallet måste beaktas för att prisutredningar och jämförelser skall vara meningsfulla. SPK har utfört ett flertal sådana undersökningar, men såvitt ASK-bolagen känner till har primärmaterialet inte redovisats offentligt. Det har därför varit ogörligt att kritiskt granska metodik, normer för fastställande av kvalitet etc. ASK-bolagen anser det därför måhända lämpligt, att SPK och handelns organisationer gemensamt diskuterar metodik, kvalitetsnormer etc. Testundersökningar bör kunna göras för att pröva viss metodik. *Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg* och *folkpartiets kvinnoförbund* hävdar att prisövervakningen också bör avse kvalitetsfrågor. *Köpmannaförbundet* påtalar att den statliga prisövervakningen i hög grad inriktas på detaljhandeln. Förbundet finner det därför angeläget att understryka, att konsumentpriserna till större del är bestämda redan när varorna kommer till butikerna. Prisövervakningen bör därför i större omfattning omfatta även de s. k. bakomliggande leden i produktions- och distributionskedjan. Även om en prisövervakning av dessa led är mer komplicerad, torde dock vederbörande myndigheter numera besitta både resurser, erfarenheter och förmåga att ta itu med dessa problem.

Utredningens förslag att företagen i ökad utsträckning skall åläggas motivera sina prisförändringar avstyrks av åtskilliga remissinstanser bl. a. *kommerskollegium*, *Turitz & Co*, *Ahlén och Holm*, *annonsörföreningen*, *flera av handelskamrarna* samt *högerns kvinnoförbund*. Några remissinstanser anser förslaget närma sig ren priskontroll, bl. a. *grossistförbundet* och *reklamförbundet*. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* har ingen erinran mot att motiveringar inhämtas, och *centerns kvinnoförbund* anser att dylika motiveringar kan ge ökad insyn i näringslivet och en riktigare uppfattning om de prispåverkande faktorerna. Förbundet ifrågasätter dock om ökade befogenheter på detta område skulle kunna ge konsumenterna fördelar av så stor betydelse att en ändring av nuvarande ordning kan anses befogad.

Utbyggd registrering av konkurrensbegränsningar

Riktprisutredningen

Utredningen framhåller att en aktiv och omfattande registreringsverksamhet är ett viktigt led i fullföljandet av en av nämndens viktigaste uppgifter, nämligen att ge ökad insyn i näringslivets förhållanden. Under de 20 år, som kartellregistreringen bedrivits, har en administrativ praxis vuxit fram, såväl när det gäller omfattningen av uppgifter som infor dras som avgränsningen av de typer av samverkan som registreras.

Sålunda innehåller det nuvarande kartellregistret inga närmare data om det registrerade avtalets ekonomiska omfattning. Akterna till avtal om prissamverkan saknar också ofta t. ex. aktuella prislistor, och avtalsparterna anmanas ej att redovisa motiven för samarbetet. Enligt praxis registreras ej vissa i och för sig enligt uppgiftsskyldighetslagen registreringsbara former av konkurrensbegränsande avtal, bl. a. vissa inköpsföreningar och vissa typer av exklusivavtal. Inköpsföreningarna utgör dock enligt utredningens mening ett viktigt led i den pågående koncentrationen, och exklusivavtalen — den mest långtgående formen av selektiv försäljning — har på senare år tilldragit sig väsentligt ökat intresse från konkurrenssynpunkt.

Även om vissa begränsningar alltid måste uppställas i praxis för registreringsverksamhetens omfattning, ifrågasätter utredningen dock om inte *registreringspraxis får anses vara väl snäv* i bl. a. nu nämnda hänseenden. Utredningen understryker betydelsen av att man bedriver en effektiv uppspårning av registreringspliktiga överenskommelser. Det är av vikt bl. a. för NO:s kartellsanerande arbete, att kartellregistret är så fullständigt som möjligt.

Den starka koncentrationen i svenskt näringsliv har medfört, att tyngdpunkten inom konkurrensbegränsningsområdet i viss mån förskjutits från kartellavtal mellan fristående företag till bedömnig av stora beslutsenheter av monopol- eller oligopolkaraktär. Utredningen anser det därför lämpligt att nämnden genom särskild registrering fortlöpande följer utvecklingen även av storföretagen, större företagsköp och fusioner. Tanken på en dylik registrering har förut framförts, bl. a. av 1960 års prisövervakningskommitté (SOU 1961: 3). Den föreslagna verksamheten bör ej bli en formell registrering utan ges formen av ett internt förteckningsarbete hos nämnden, vars resultat publiceras i samlade undersökningar. Arbetet bör utföras i anslutning till nämndens registreringsverksamhet i övrigt och i nära kontakt med statistiska centralbyrån och koncentrationsutredningen. De publicerade förteckningarna föreslås benämnas *storföretagsregistret*.

Utredningen anser det viktigt att man följer hur näringslivsorganisationernas rekommendation om övergång från termen riktpreis till cirkapreis slår igenom i praktiken. De horisontella riktpreislistorna är intagna i kartellregistret och övervakningen av övergången bör därför i detta fall knytas till denna verksamhet. Företagarna bör därvid anmanas att redovisa motiven för samarbetet. Registret bör innehålla tämligen aktuella exempel på prislistor.

Utredningen anser att även vertikala prisangivelser bör bli föremål för registrering i lämplig form och föreslår att nämnden kontinuerligt övervakar dessa genom att begära in uppgifter av berörda leverantörer. Härvid bör närmare anges hur prisangivelserna utformas och motiveras. Registreringen bör komplet-

teras med undersökningar av systemets betydelse, särskilt i fråga om följsamheten.

Remissyttrandena

Till utredningens förslag angående reformering av kartellregistret ansluter sig *näringsfrihetsrådet*, *reklamförbundet*, *tidsningsutgivareföreningen* och *TCO*. *Näringsfrihetsrådet* anser det sålunda lämpligt att även inköpsföreningar och exklusivavtal i viss utsträckning tas in i registret. Dessa typer av avtal är i och för sig att anse som registreringspliktiga, och viss registrering av dem sker redan. Även *NO* finner det motiverat att i särskilda hänseenden ompröva utformningen av den praxis som utbildat sig för kartellregistreringen och om möjligt söka sig fram till ett smidigare system, som dessutom kan mera direkt ge aktuella uppgifter om gällande prisöverenskommelser m. m. *Koncentrationsutredningen* anser att en allmän kartläggning av kartellavtalens ekonomiska omfattning skulle kräva en mycket stor arbetsinsats, varför verksamheten liksom hittills torde få inriktas på specialstudier av särskilt betydelsefulla varuområden. *Koncentrationsutredningen* instämmer i omdömet att inköpsamverkan utgör ett viktigt led i koncentrationsprocessen och anser det av värde att kartellsamarbete såväl på inköps- som på försäljningssidan registreras, vilket i viss utsträckning redan sker.

SPK hävdar att en kartläggning av det registrerade avtalets ekonomiska omfattning bör begränsas till avtalsområden som med hänsyn till sin betydelse eller omfattning förtjänar särskild uppmärksamhet. Vidare torde uppgiftsskyldighet i fråga om omsättningssiffror böra begränsas till vissa avtalstyper. Önskemålet om att kartellregisterakterna bör innehålla aktuella prislistor är beträffande åtskilliga avtal redan tillgodosett. Vidare insamlar nämnden ett omfattande prislistematerial till betydande del utgivet av registrerade organisationer. Rent praktiska synpunkter bör vara avgörande för hur långt insamling av prislistor bör sträcka sig. Beträffande motiveringar av kartellsamarbete anför nämnden att åtskilliga avtal redan innehåller uppgifter om syftet med samarbetet. Formuleringarna är emellertid i regel mycket allmänt hållna, varför det inte förefaller sannolikt att en direkt förfrågan skulle ge klarare besked på denna punkt. Vad angår gällande praxis beträffande själva registreringens avgränsning påtalar nämnden, att s. k. enkla exklusivavtal i princip inte har registrerats, emedan de ofta endast innebär att försäljningsarbetet flyttas från ett företag till ett annat, vilket knappast kan anses medföra att konkurrenssituationen ändras. Att på rent formella skäl registrera dylika avtal skulle på grund av deras antal medföra ett betydande arbete. Vad gäller selektiva försäljningssystem har registrering skett av sådana avtal, vari ensamförsäljningsrätten kombineras med annan konkurrensbegränsning, t. ex. viss områdesindelning. *SPK*, som

pekar på risken för godtycklighet, om gränsdragningen mellan registreringspliktiga avtal skall grundas på en bedömning av avtalens ekonomiska betydelse, finner icke tillräckliga skäl föreligga att frångå hittillsvarande registreringspraxis beträffande exklusivavtal. Vad gäller registrering av inköpssamverkan torde en bedömning härav böra ske från fall till fall, särskilt med hänsyn till att samverkan i fråga om inköp förekommer i så skiftande former. I de fall sådana registreringar blir föremål för Kungl. Maj:ts prövning får nämnden ledning för sina ställningstaganden i fortsättningen.

Tveksamma eller negativa till utredningens förslag om kartellregistreringen är *grossistförbundet*, *Turitz & Co*, *bankföreningen*, *bilindustriföreningen* och *handelskammaren i Malmö*.

Förslaget om upprättande av ett storföretagsregister tillstyrks eller lämnas utan erinran av *näringsfrihetsrådet*, *NO*, *SHIO*, *ASK-bolagen*, *reklamförbundet* och *TCO*. *Koncentrationsutredningen* framhåller vikten av de konkurrensbegränsande effekterna av säljarkoncentrationen. Den kartläggning som koncentrationsutredningen gjort torde kunna utgöra en lämplig grundval för den föreslagna registreringsverksamheten rörande monopol och oligopol. Det är emellertid tvivelaktigt om en kartläggning av säljarkoncentrationen kan ges formen av ett register i egentlig mening. Förnyad beräkning av koncentrationstal för olika marknader med vissa tidsintervall skulle vara av värde inte minst såsom en kartläggning av koncentrationstendenser och strukturell utveckling i övrigt inom näringslivet. *SPK* anser att storföretagsregistret förutsätter ingående strukturundersökningar av olika marknader och att koncentrationsutredningens arbete därför bör avvaktas för att nämnden skall kunna utnyttja denna utrednings metodik och erfarenheter. Den föreslagna registreringen kan ges formen av en med vissa års mellanrum upprepad aktualisering av koncentrationsutredningens kartläggning. Det finns risk för att det av utredningen föreslagna registreringsarbetet kan bli synnerligen omfattande och betungande. Liknande synpunkter framförs av *grossistförbundet* och *köpmannaförbundet*. *Handelskammaren i Malmö* avstyrker förslaget och *bankföreningen* betvivlar värdet av detta.

SPK delar i princip utredningens uppfattning att vertikala prisrekommendationer bör göras till föremål för registrering i lämplig form. Redan nu har nämnden för sin prisundersökningsverksamhet tillgång till ett inte obetydligt prislistematerial, som givetvis kan utökas och läggas till grund för den föreslagna registreringen. Det synes nämnden mest ändamålsenligt att registreringen förläggs till de utredningsbyråer som har till uppgift att följa prisutvecklingen. *Näringsfrihetsrådet* har ingenting emot registrering av vertikala prisangivelser men framhåller att de endast bör gälla väsentliga områden. Liknande synpunkter anförs av *koncentrationsutredningen*. *Köpmannaförbundet* och *reklamförbundet* tillstyrker förslaget, medan *industriförbundet* och *bank-*

föreningen betvivlar värdet och lämpligheten av denna typ av registrering. Grossistförbundet motsätter sig en kontinuerlig rapportering av vertikala riktpriser.

Utbyggd prisupplysning

Riktprisutredningen

Utredningen framhåller, att samhällets prisövervakande och konkurrensfrämjande insatser hittills främst varit riktade mot utbudssidan, d. v. s. mot olika företag i deras egenskap av säljare. Förhållandena på efterfrågesidan synes dock värda lika mycket uppmärksamhet. Den bristande balansen mellan kunskaper och ekonomisk styrka på utbuds- resp. efterfrågesidorna när det gäller varor och tjänster som tillhandahålls konsumenterna torde bl. a. påverka prisets roll som konkurrensmedel och därmed prisbildningen i en för konsumenterna oförmånlig riktning. För att motverka detta fordras åtgärder som stärker efterfrågesidan. Dessa brukar sammanfattas under benämningen *k o n s u m e n t u p p l y s n i n g*, vilken sålunda utgör en viktig del av den moderna pris- och konkurrenspolitiken. Skall konsumentupplysningen på ett effektivt sätt kunna öka konsumenternas möjligheter att orientera sig bland de skilda utbudena och fatta rationella beslut, är det nödvändigt att konsumentupplysningen behandlar samtliga konkurrensmedel och inte endast något eller några av dessa, exempelvis produkten.

Konsumentupplysningen befinner sig enligt utredningens mening i början av sin utveckling och har ännu ej funnit sin slutliga organisatoriska utformning. Det är i nuvarande skede väsentligt, att nya initiativ samt försöksverksamhet bereds tillräckligt utrymme och att upplysning knuten till andra konkurrensmedel än produkten uppmärksammas i ökad utsträckning. Uppenbart är att de belopp som nu årligen investeras i konsumentupplysning är otillräckliga härför. Utredningen anser att man på sikt måste räkna med en mångdubbling av de nuvarande insatserna, vilket väcker spörsmålet om *k o n s u m e n t u p p l y s n i n g e n s f r a m t i d a f i n a n s i e r i n g*. Utredningen ifrågasätter om inte näringslivet borde bidra med en del av kostnaderna för utbyggnaden.

P r i s u p p l y s n i n g e n s h u v u d s y f t e n är att genom publicitet motverka missförhållanden, att fästa konsumenternas uppmärksamhet på priser och variationer i dessa samt att genom ett förstärkt prismedvetande leda konsumenterna till fördelaktiga inköp och främja konkurrensen på utbudssidan.

Utredningen har låtit utföra en undersökning av konsumenternas prisorientering och prismedvetna val av inköpskälla (betänkandets bil. 4). Jämförelser med en tidigare undersökning har därvid klarlagt, att prisorienteringen och frekvensen av prismedvetna inköp ökat kraftigt under senare

år. Detta synes visa att de hittills vidtagna konkurrensfrämjande och upplysande åtgärderna givit resultat och gör det sannolikt att ytterligare ansträngningar i samma riktning skulle bära frukt.

Utredningen delar den grundsyn på prisupplysningsbedrivande som framförts av 1960 års prisövervakningskommitté och arbetsgruppen för prisövervakningsfrågor. Utredningen understryker vikten av samordning av de konsumentupplysande organens verksamhet, ökad undersökningsverksamhet rörande prisförhållanden i konsumentupplysnings-syfte, snabb och slagkraftig publicitet av vunna resultat med särskild inriktning på massmedia samt utvidgad konsumentfostrande verksamhet, speciellt inom skolväsendet samt konsument- och bildningsorganisationer. Man bör särskilt uppmärksamma lokala och regionala priset förhållanden samt göra konkreta jämförelser av priser och prisnivåer i skilda butiker och butiksformer. Upplysningen bör ej koncentreras till dagligvaror utan även så långt som möjligt omfatta konsumentkapitalvaror och tjänster. Prisjämförelserna bör helst inte bara avse kontantpriser utan även beakta bl. a. relationen mellan pris och service samt mellan kontantköp och kreditköp. Självfallet är att strävan efter konkret och effektiv upplysning inte får leda till att kraven på saklighet och allsidig presentation blir eftersatta.

Prisupplysningsverksamhet av nu skisserat slag ställer stora krav både på bakomliggande undersökningar och dessas presentation. Det synes utredningen lämpligast att verksamheten utbyggs fortlöpande. Utredningen föreslår härvid en prisupplysningskampanj med cirkaprisbegreppet och vikten av prismedvetenhet som centralt tema. Den del av upplysningskampanjen som vänder sig mot konsumenterna bör bedrivas i nära kontakt med folkrörelserna. Särskilt när det gäller att förklara innebörden av olika pristyper, främst cirkapris, torde emellertid även media med bredare inriktning böra begagnas. Utredningen utgår ifrån att radion och televisionen uppmärksammar ämnet. Härutöver synes emellertid lämpligt att pröva tidningsannonsering. Utredningen räknar med en kostnad av 600 000 kronor härför. En annan del av kampanjen bör rikta sig mot företagsidan och särskilt ta sikte på annonsbyråerna och den personal som inom olika företag är sysselsatt med marknadsföring. Utredningen föreslår att man utarbetar till företagarkretsar riktade trycksaker som ger information om lämpliga former av prisangivelse. Produktionen av till konsumenter och företagare riktat upplysningsmaterial medför bl. a. kostnader för personalförstärkning vid pris- och kartellnämnden och anlåtande av utomstående expertis. Utredningen räknar med 250 000 kronor härför och anser därför att sammanlagt 850 000 kronor bör anslås till den föreslagna kampanjen.

Utredningen berör i detta sammanhang den regionala upplysningsverksamheten. Nämnden förfogar i priskontoren över ett

hjälpmedel för regional uppgiftsinsamling. Det vore enligt utredningens mening värdefullt om priskontorens verksamhet, i den utsträckning som arbetet med uppgiftsinsamlingen medger, kunde mera systematiskt inriktas även på prisupplysning. Det torde enligt utredningens uppfattning finnas anledning att på längre sikt göra en mera allmän omprövning av utformningen av nämndens lokala organisation i syfte att stärka nämndens regionalt inriktade verksamhet.

Remissyttrandena

Utredningens synpunkter på konsumentupplysningens betydelse får stöd av åtskilliga remissinstanser. *Konsumentinstitutet* understryker, liksom utredningen, den nu rådande bristen i balans mellan kunskap och ekonomisk styrka på utbuds- och efterfrågesidorna när det gäller varor och tjänster som tillhandahålls konsumenterna. Samtidigt med att den fria konkurrensen främjas med olika åtgärder och prisinformationen ökas, måste konsumentupplysningen om övriga faktorer som produktens egenskaper, service, konsumentekonomi, skötsel och underhåll av varor m. m. förstärkas. Detta fordrar i sin tur ökade resurser för att få sakunderlag till dessa upplysningar. Utredningens uttalande att konsumentupplysning utgör en viktig del av den moderna pris- och konkurrenspolitiken anser *socialdemokratiska kvinnoförbundet* vara en av utredningens viktigaste slutsatser. *Husmodersföreningarnas riksförbund* understryker utredningens uttalande om att det är nödvändigt att konsumentupplysningen behandlar samtliga konkurrensmedel, pris, produkt och service och inte endast någon eller några av dessa.

Reklamförbundet anser att det måste betecknas som ett steg framåt i debatten att utredningen föreslår att den konsumentupplysning som myndigheterna tillhandahåller skall styras efter överväganden som baserar på kunskaper om de olika konkurrensmedlens relativa betydelse för olika delar av konsumtionen. Ytterligare ett väsentligt steg behöver dock tas. Det är främst kunskaper om konsumenterna som behöver läggas till grund för överväganden om konsumentupplysningen. Förbundet fortsätter:

Om den statliga konsumentupplysningen skall ha det sociala syftet att ge de mest informationsbehövande konsumentgrupperna en bättre skolning i deras uppgift som inköpare, kan denna verksamhet inte längre enbart lita till olika medias välvilliga intresse. Konsumentupplysningen som ämne konkurrerar hos populärmedia med många andra ämnen, och den konsumentupplysning som vi har möjlighet att ta fram är den som vi märker en efterfrågan på. Det är inte nödvändigtvis sammanfallande med den upplysning som behöver nå vissa grupper. Den statliga konsumentupplysningen behöver följaktligen dra på sig mediakostnader, vilka nu spelar en helt underordnad roll.

Försäkringsinspektionen anför, att inspektionen har helt otillräckliga resurser för konsumentupplysning. Det vore emellertid opraktiskt och dyrt att förlägga önskvärda förstärkningar till något annat organ, varför det en-

da rimliga alternativet är att stärka inspektionens resurser. *Försäkringsbolagens riksförbund* anför att konsumentupplysning för försäkringsverksamhetens del sedan länge förekommit i olika former och i en omfattning, som får anses ge försäkringskonsumenterna stora möjligheter att skapa sig en bild av de av försäkringsbolagen tillhandahållna tjänsterna. Försäkringsbolagen har emellertid funnit det vara av värde att närmare utreda frågan om en eventuell utvidgning av nämnda upplysningsverksamhet och har därför hemställt hos konsumentrådet om en dylik utredning genom rådets försorg.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att konsumentupplysningen måste rikta sig även till näringsidkare för att ett förtroendefullt samarbete skall kunna komma till stånd. *Motorbranschens riksförbund* framhåller att konsumentupplysningen bör ske i bättre kontakt med branschorganisationerna. *Handelskammaren i Norrköping* ifrågasätter starkt bl. a. en intensifiering av upplysningsverksamheten, då dess betydelse inte får överdrivas.

Konsumentrådet tar upp en tanke som utredningen berört i förbigående men som rådet ändå vill bestämt avvisa, nämligen att näringslivet borde bidra till en del av kostnaderna för konsumentupplysningen. Rådet anser att konsumentupplysningen är ett område som i likhet med skolutbildningen skall bekostas av det allmänna. För en gynnsam utveckling av den statliga konsumentupplysningen synes det *konsumentupplysningsutredningen* önskvärt, att man i denna verksamhet håller nära kontakt med tillverkarsidan. Det är också ett klart konsumentintresse att industrin satsar på produktutveckling. Att den direkt skulle bidra till kostnaderna för konsumentupplysningens utbyggnad framstår däremot för konsumentupplysningsutredningen som en farlig väg att beträda med hänsyn till de krav på objektivitet som reses i denna verksamhet. *Lantbruksförbundet* går emot utredningens tankegångar, vilka skulle innebära en specialdestinerad skatt på näringslivet. *ICA* är mycket tveksamt om direkta bidrag från näringslivet bör ifrågakomma vid en utbyggnad av konsumentupplysningen, bl. a. med hänsyn till de svårigheter som torde föreligga att finna rättvisa normer härför.

Beträffande principerna för utbyggd prisupplysning anför *KF*, att prisupplysning och upplysningsverksamhet i syfte att stärka prismedvetandet alltid spelat en betydande roll inom Kooperationen. *KF* önskar därför att man kunde finna sådana metoder för upplysningen kring *SPK:s* undersökningar, att denna kunde ges större bredd och intensitet. Då *SPK* enligt förbundets uppfattning är det organ som har de största erfarenheterna av de härmed sammanhängande problemen synes det naturligt, att det önskvärda fortsatta utvecklingsarbetet fortsätter inom *SPK:s* ram. *Kommerskollegium* anför att risk föreligger för prisstelhet med en prisupplysning, som innefattar jämförelser mellan priserna hos namngivna företag, och då framför allt om ej samtidigt redogörelse lämnas för andra försäljningsvillkor än priset, t. ex. omfattningen av den service som lämnas köpa-

ren. *Grossistförbundet* instämmer i utredningens konstaterande att konsumenternas prismedvetenhet behöver förbättras men tillägger, att det i och för sig inte bara är konsumenternas prismedvetenhet som behöver förbättras utan också deras kvalitets- och sortimentsmedvetande, liksom överhuvudtaget deras kunskap om förhållanden som påverkar näringslivets utveckling. Förbundet pekar här på konsekvenserna av den strukturomvandling, som nu pågår inom handeln och som självfallet får direkta verkningar för konsumenterna. Denna omvandling kan konsumenterna själva direkt påverka genom sina egna åtgärder, och det är därför angeläget, framhåller grossistförbundet, att de äger kunskap om konsekvenserna i olika hänseenden av sitt agerande på marknaden. Även *annonsörföreningen* varnar för en alltför ensidig betoning av prislefaktorn.

Utredningens förslag om en särskild upplysningskampanj, innefattande bl. a. tidningsannonsering, tillstyrks av *SPK*, *länsstyrelsen i Västerbottens län*, *länsstyrelsen i Västmanlands län*, *KF*, *ASK-bolagen*, *Tidningsutgivareföreningen* och *folkpartiets kvinnoförbund*. *SPK* utgår från att nämnden ges relativt stor frihet att avgöra hur kampanjen skall utformas. Information om själva cirkaprisbegreppet bör inte i utpräglad grad isoleras från annan upplysning utan i möjligaste mån integreras med denna.

Bl. a. *handelskammaren i Malmö* påtalar med skärpa den form av upplysning, som *SPK* på senare tid bedrivit på livsmedelsområdet i en del större städer. Handelskammaren konstaterar, att följden härav blivit att kunderna drivits bort från den ena butiken till den andra och finner det angeläget att åtgärder vidtas för att förhindra ett återupprepande. Om kampanjer av denna typ överhuvudtaget skall bedrivas, måste de bygga på fullt rättvisande jämförelser mellan olika butiker, anser handelskammaren. Bl. a. får den lilla kvartersbutiken inte utan vidare jämföras med de stora varuhuskedjorna, slutar handelskammaren. *Stockholms handelskammare* kritiserar i skrivelse den 31 januari 1967 starkt *SPK*:s undersökningsmetoder och konstaterar, att de hittills redovisade prisnivåskillnaderna väsentligen kan hänföras till marginalen för statistiska eller metodmässiga missvisningar hos undersökningsmaterialet. Enligt handelskammarens mening kan det inte vara riktigt att under sådana förhållanden ge undersökningsresultaten en betydande publicitet. Informationsverksamheten synes vidare övervärdera butiksprisets roll som konkurrensmedel. Handelskammaren anser att servicefunktionerna, bl. a. närhet, kommer att åter öka i betydelse. Den nu ensidiga informationsverksamheten bör därför omprövas, då det vore beklagligt om den ledde till en sakligt sett inte motiverad försämring av närhets- och servicebutikernas konkurrensbetingelser. *Turitz & Co* anser att upplysningsarbetet, innan tillfredsställande kriterier på olika faktorerets betydelse skapats, bör inriktas på frågor av sådan karaktär som innebörden av cirkapris och liknande avgränsade områden samt att ge konsumenterna allmän ekonomisk kunskap och information.

Husmodersföreningarnas riksförbund anför att utredningens kostnadsförslag om 850 000 kronor för en engångskampanj är betydande i förhållande till det belopp som totalt står till förfogande för konsumentforskning och konsumentupplysning under ett år. Detta ger förbundet anledning ifrågasätta, huruvida en sådan kampanj är den bästa formen att ge konsumenterna önskvärda kunskaper. Termen cirkapris torde vara så lättfattlig att särskilt stora åtgärder inte är påkallade för att förklara dess innebörd för konsumenterna. Liknande synpunkter anförs av *Köpmannaförbundet*, *ICA* och *bankföreningen*.

Utredningens synpunkter på regional upplysning, eventuellt med medverkan av priskontoren, finner *SPK* tilltalande. Å andra sidan är priskontorens arbete med olika utredningsuppdrag ofta så tidskrävande att det kan visa sig svårt att ålägga dem även informationsuppgifter. En avvägning mellan olika var för sig välgrundande intressen torde här bli ofrånkomlig, och utredningen pekar för övrigt på möjligheterna att på längre sikt mera allmänt ompröva utformningen av *SPK*:s regionala verksamhet. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* ansluter sig till vad utredningen anfört i dessa frågor. *Länsstyrelsen i Örebro län* vill starkt understryka förslaget att priskontoren mera systematiskt inriktas på konsumentupplysning. Priskontorsföreståndarna är som regel mycket väl informerade om respektive läns näringsgeografi, distributionsvägar och företagsförhållanden över huvud taget. De har goda kontakter med såväl konsumentorganisationer som näringslivets representanter. Dessa erfarenheter skulle enligt länsstyrelsen förvisso kunna utnyttjas bättre och effektivare än vad som hittills varit fallet. Länsstyrelsen förordar att priskontorens ställning, arbetsuppgifter och personalfrågor snarast blir föremål för utredning. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* samt *länsstyrelsen i Malmöhus län* anför liknande synpunkter på priskontorens möjligheter att medverka i upplysningsarbetet.

Köpmannaförbundet och *ASK-bolagen* ställer sig skeptiska till utredningens förslag rörande regional upplysningsverksamhet.

Flera remissinstanser uttalar sig mera allmänt om prisupplysningen. *Näringsfrihetsrådet* och *NO* biträder sålunda i stort utredningens förslag, liksom *IC-föreningarna*, *SACO* och *Motororganisationernas samarbetsdelegation*. Även *1963 års konsumentupplysningskommitté* kan i det väsentliga ansluta sig till utredningens förslag men framhåller, att en framgångsrik verksamhet på upplysningsområdet självfallet förutsätter att tillräckliga resurser står till förfogande ehuru samtidigt måste bli fråga om en avvägning mellan ekonomiska insatser, möjlighet till effektivt utnyttjande av resurserna och uppställda mål för verksamheten. *Centerns kvinnoförbund* rekommenderar en närmare kontakt mellan *SPK*:s upplysningssektion och studieförbunden, vilka aktivt skulle kunna bidra till att pris- och marknadsfrågor studerades och ställdes under diskussion. *Kooperativa kvin-*

nogillesförbundet anser att upplysning för ökad prismedvetenhet inte bör vara en engångsföreteelse utan måste vara en fortlöpande, »evig» kampanj, där såväl SPK som t. ex. folkrörelser, bildningsorganisationer kan samverka för att få tillräcklig bredd på en fortlöpande upplysning.

TCO och *folkpartiets kvinnoförbund* anser att radio och TV bör få en mera aktiv roll i konsumentupplysningen. *Sveriges radio* delar utredningens uppfattning om behovet av en effektivare prisupplysning, och understryker betydelsen av att de konsumentupplysande organens verksamhet samordnas och att undersökningsverksamheten på prisområdet ökas. *Sveriges radio* nämner vidare, att det under våren 1967 planeras en serie om tre program i televisionen, i vilka prisbildningsmekanismen och begrepp som riktpreis och cirkapreis kommer att klarläggas. Sammanfattningsvis understryker *Sveriges radio* sin beredvillighet att inom ramen för givna programregler och tillgängliga resurser medverka till ökad prismedvetenhet och priskunskap bland konsumenterna.

Reklamförbundet anser att inga av riktpreisutredningens förslag skall genomföras innan en avstämning har gjorts mellan dessa förslag och de som kommer från konsumtionskreditutredningen, konsumentupplysningsutredningen, 1963 års konsumentupplysningskommitté och radioutredningens redan avlämnade konsumentupplysningsförslag, då en detalj av konsumentupplysningen inte bör brytas ut på detta sätt. Liknande synpunkter anförs av *grossistförbundet* och *SHIO*.

Förslag om konsumentombudsman m. m.

Riktpreisutredningen

Utredningen framhåller att konsumenterna i det moderna samhället kan göra anspråk på skydd genom samhällets försorg mot att varor och tjänster tillhandahålls dem med hjälp av vilseledande affärsmetoder, på obilliga försäljningsvillkor eller utan tillräckligt hänsynstagande till de risker som kan vara förknippade med varans eller tjänstens begagnande. En grundläggande uppgift för samhället på konsumentområdet är därför att utforma normer för de åtgärder som kan tillåtas från säljarsidan gentemot konsumenterna. Utredningen finner det nuvarande konsumentskyddet behäftat med vissa brister. Samhället har således för närvarande mycket begränsade möjligheter att ingripa mot t. ex. vilseledande utbud, som försvårar eller omöjliggör meningsfulla prisjämförelser, eller obilliga försäljningsvillkor som kan medföra att inköpet orsakar konsumenten väsentligt högre reella utgifter än det nominella priset. Utredningen har därför undersökt möjligheterna att applicera ett mera enhetligt begrepp på konsumentskyddsfrågorna från samhällets sida.

Saneringsverksamheten beträffande vilseledande marknadsföring har kommit att bedrivas av näringslivets egna organ, främst genom Näringslivets opinionsnämnd. Denna nämnd äger numera viss konsumentrepresentation men saknar möjlighet att uppta ärenden annat än efter anmälan. Vidare har nämnden inte tillgång till sanktioner mot tredskande företagare. Vad som enligt utredningen särskilt bör uppmärksammas är att konsumenterna ges garantier för att de möjligheter till rättsligt ingripande som föreslås av den nyligen framlagda utredningen om illojal konkurrens verkligen utnyttjas i praktiken.

De försäljningsvillkor som tillämpas gentemot konsumenterna utformas normalt ensidigt av säljarsidan och tenderar härigenom att väsentligen tillgodose säljarsynpunkterna, exempelvis genom vittgående friskrivning från det ansvar som eljest skulle åvila säljaren enligt dispositiva regler i bl. a. köplagen. Ett närliggande problem är konsumenternas svårighet att hävda de befogenheter försäljningsvillkoren i och för sig ger dem. Allsidigt sammansatta reklamationsnämnder för hela konsumtionsområdet skulle medföra en avsevärd förbättring av konsumentskyddet, men utredningen framhåller att möjligheter att handlägga enskilda tvister inför dessa nämnder inte i och för sig löser de mera generella problemen med utformningen av försäljningsvillkoren.

Den konsumentskyddande verksamheten på säkerhetsområdet synes så till vida brista, att man för närvarande saknar ett organ med uppgift att från konsumentens synpunkt bevaka säkerhetsproblemen över hela konsumtionsområdet och ta initiativ till åtgärder. Den snabba utvecklingen medför att nya skyddsbehov ständigt uppkommer och att gamla normer behöver revideras.

Den konsumentskyddande verksamheten torde enligt utredningen bäst bedrivas i mindre bundna former. Kan en företrädare för konsumenterna genom förhandling med ansvariga organ inom näringslivet uppnå att man bland säljarna t. ex. allmänt avstår från att begagna vissa typer av försäljningsvillkor eller förändrar utförandet av en ur säkerhetssynpunkt mindre lämplig produktdetalj, synes denna smidiga metod vara att föredraga framför straffsanktionerad lagstiftning med den detaljreglering för framtiden som då blir nödvändig.

Utredningen finner den bästa formen för utbyggnaden utgöra inrättande av en befattning som konsumentombudsman (KO) med uppgift att tillse att lagstiftningen och andra normer på konsumentskyddets område efterlevs och att verka för ett på lämpligt sätt utbyggt skydd. Den för svensk förvaltning specifika ombudsmannformen tillgodoser väl de krav som utredningen uppställt. Med hänsyn till KO:s ställning som konsumenternas ombudsman bör befattningen utgöra ett statligt ämbete. Vid den närmare utformningen av KO-befattningen och KO:s kansli synes NO-befattningen och NO:s kansli i många avseenden

kunna utgöra förebild. Utredningen anser inte att gränsdragningen mot NO torde medföra svårare problem. Utredningen lämnar också vissa synpunkter på de för KO lämpliga arbetsformerna.

Utredningen har i olika sammanhang funnit anledning att särskilt beröra konkurrensproblemens internationella aspekt och vikt av konkurrensfrihet över gränserna. Med hänsyn till den roll importkonkurrensen spelar och bör spela i vårt lands konkurrensökonomi, understryker utredningen att det ur svensk synpunkt är synnerligen angeläget att de internationella kartellerna, inte minst de som tillämpar marknadsuppdelning, bringas under effektiv kontroll. Man bör därför, som hittills, från svensk sida verksamt stödja det arbete som på olika håll bedrivs i detta syfte.

Ett inofficiellt erfarenhets- och informationsutbyte mellan de nordiska pris- och konkurrensmyndigheterna har pågått sedan 1959. Frågan om en vidareutbyggnad av samarbetet har bl. a. dryftats i Nordiska rådet men ännu ej föranlett åtgärder. Enligt utredningens mening är tiden nu inne att intensifiera det nordiska samarbetet på pris- och konkurrensområdet. Detta fordrar att ett särskilt organ tillskapas här för, förslagsvis benämnt Nordiska pris- och konkurrensutskottet, som skulle kunna bestå av två å tre representanter för varje land. Utskottet skulle i första hand få till uppgift att följa utvecklingen på pris- och konkurrensområdet i de nordiska länderna, att utforma riktlinjer för fortlöpande utbyte av upplysningar och erfarenheter, att verka för samordning av verksamheten inom de skilda nordiska pris- och konkurrensmyndigheterna, att föreslå särskilda undersökningar av för flera nordiska länder gemensamma pris- och konkurrensfrågor samt att i övrigt verka för undanröjande av hinder för konkurrens mellan näringsidkare i de nordiska länderna. Även om utredningen gärna vill understryka betydelsen av gemensam lagstiftning på längre sikt, anser utredningen det i dagens läge lämpligast att inrikta samarbetet på undersökningsverksamhet och ett erfarenhetsutbyte ägnat att främja enhetliga bedömningslinjer i praxis. Någon särskild kansliorganisation torde ej fordras för utskottets del.

Utredningen har kommit till den uppfattningen, att andra konkurrensbegränsningsproblem på sikt kan framstå som lika angelägna som prissamverkan. Näringslivet synes befinna sig i ett så dynamiskt skede, att konkurrensförutsättningarna hastigt ändras. Därigenom ställs stora krav på konkurrenspolitikens anpassningsförmåga för att konsumenternas intressen på bästa sätt skall bli tillgodosedda.

Det problem, som utredningen i första hand uppmärksammar, är att förutsättningarna för konkurrens kan komma att avsevärt ändras genom den nu pågående strukturomvandlingen inom stora delar av näringslivet. Ifråga om den selektiva försäljningens problem synes de närmast kommande årens utveckling kunna visa i vad mån dessa

problem kan lösas i praxis på ett tillfredsställande sätt eller påfordrar en omprövning av lagstiftningens effektivitet. På det alltmer betydelsefulla tjänste- och serviceområdet föreligger risk för att priskonkurrensmomentet får en alltför underordnad betydelse. En väsentlig fråga är därför hur erforderliga förutsättningar för priskonkurrens kan skapas på detta område. Vidare synes i dagens läge svårt att bedöma vad utvecklingen på det internationella området, bl. a. strävanden mot en utvidgad europamarknad, kan komma att betyda för konkurrensförutsättningarna inom vårt lands näringsliv.

De antydda långsiktiga problemen inom konkurrenspolitiken anser utredningen aktualisera frågan om inte en särskild planeringsenhet borde tillskapas. Dennas uppgift skulle vara att följa de långsiktiga trenderna i utvecklingen och låta utreda mera generella och principiella problem på pris- och konkurrensområdet än nuvarande myndigheter har möjlighet att göra. Utredningen anser sig dock inte kunna ta definitiv ställning till den organisatoriskt lämpligaste utformningen och placeringen av en arbetsgrupp eller planeringssekretariat av antytt slag, utan denna fråga bör enligt utredningens uppfattning närmare övervägas.

Remissyttrandena

Utredningens åsikt att det finns behov av utbyggt konsumentskydd i fråga om bl. a. vilseledande marknadsföring, obilliga försäljningsvillkor och säkerhetsfrågor stöds av *näringsfrihetsrådet*, *konsumentinstitutet*, *utredningen om illojal konkurrens*, *Turitz & Co*, *lantbruksförbundet*, *annonsörföreningen*, *LO* och *husmodersföreningarnas riksförbund*. *Utredningen om illojal konkurrens* erinrar om en bärande tanke i sitt förslag, nämligen att man skall söka värna om det allmänna, för konsumenterna och näringslivet gemensamma intresset av att konsumenter och näringsidkare inte utsätts för vilseledande reklam och ohederliga marknadsföringsmetoder. Förslaget innehåller sålunda bestämmelser mot vilseledande reklam m.m. och en allmän bestämmelse, enligt vilken i näringsverksamhet ej bör vidtas konkurrensåtgärder, genom vilka hederlighet och god affärsmoral åsidosätts gentemot konsumenter och näringsidkare. *ASK-bolagen* finner behovet av utbyggt konsumentskydd redan väl tillgodosett, och *handelskammaren i Norrköping* anser att medel därtill redan finns.

Beträffande frågan huruvida behovet av ett utbyggt konsumentskydd skall tillgodoses genom inrättandet av konsumentombudsman (KO), har nästan alla remissinstanserna uttalat sig. Enbart positiva till utredningens förslag är *länsstyrelsen i Västmanlands län*, *Ählen & Holm*, *TCO*, *socialdemokratiska kvinnoförbundet* och *Motororganisationernas samarbetsdelegation*. Helt eller till övervägande del negativa till utredningens förslag är *kommerskollegium*, *överståthållarämbetet*, *industriförbundet*,

industriföreningen, ASK-bolagen, bankföreningen, IC-föreningarna samt flertalet handelskammare.

En rad remissinstanser är positiva i princip till utredningens förslag men anser inte detta tillräckligt underbyggt eller föreslår att pågående utredningar på närliggande områden avvaktas innan slutlig ställning tas i frågan. *Konsumentrådet* konstaterar sålunda, att en av KO:s uppgifter enligt förslaget skulle bli att enligt den tilltänkta lagen om otillbörlig konkurrens tillvarata konsumenternas intressen. Rådet finner det vanskligt att bedöma KO:s uppgifter på detta verksamhetsfält utan att ha tagit del av förslaget till denna lag. Rådet konstaterar vidare att utredningen inte närmare gått in på frågan hur KO skall få erforderlig anknytning till konsumentopinionen och ej heller har frågan om KO:s relation till befintliga konsumentorgan penetrerats tillräckligt. Av utredningens beskrivning av KO:s ärenden framgår hur nära detta ämbetes verksamhet skulle beröra arbetsfältet för en rad befintliga konsumentorgan. Rådet anser att frågan kräver ytterligare överväganden och utredningar, och dess lösning torde böra vänta till arbetande utredningar på området har slutfört sitt arbete. Synpunkter som helt eller delvis stämmer överens med konsumentrådets framförs av bl. a. *konsumentinstitutet, konsumentupplysningsutredningen, 1963 års konsumentupplysningskommitté, näringsfrihetsrådet, NO, SPK, KF, centerns kvinnoförbund och kooperativa kvinnoförbundet.*

Husmodersföreningarnas riksförbund delar utredningens uppfattning att en KO skulle kunna bidra till ett förstärkt konsumentskydd. Förbundet anför vidare:

Då KO enligt utredningen skall vara ett organ till vilket konsumenter och konsumentorganisationer, företag, press etc. kan vända sig med konkreta konsumentskyddsärenden anser förbundet emellertid att man först måste klarlägga KO:s förhållande till andra organ som inrättats eller planeras till nytta för konsumenterna. Förbundet vidhåller sin tidigare framförda uppfattning att det i varje fall för de enskilda konsumenterna är nödvändigt med *EN* instans dit man kan vända sig med olika problem och varifrån man sedan kan hänvisas till de för varje särskilt fall lämpligaste organet. Denna centrala instans måste kompletteras med konsulenter ute i länen. Allmänheten bör samtidigt upplysas om denna möjlighet till rådgivning.

Enligt *LO* finns starka skäl för att sådana frågor som t. ex. vilseledande marknadsföring, obilliga försäljningsvillkor och varors säkerhet, kunde handläggas av en konsumentombudsman. *LO* finner också skäl emot detta, då verksamheten inom pris- och konkurrensområdet redan nu är uppdelad på flera organ och myndigheter med olika uppgifter. Enligt *LO* har utredningen inte tillräckligt belyst möjligheten att inom befintliga organ, *NO* och *SPK*, utföra ovan nämnda uppgifter, varför *LO* inte nu tar ställning utan vill bedöma konsumentombudsmannens uppgifter och arbetsmöjligheter i ett samlat system för pris- och konkurrensövervakning, konsumentupplysning och konsumentskydd.

Utredningen om illojal konkurrens anser att om någon använder vilseledande reklam eller ohederliga marknadsföringsmetoder, skall domstol kunna vid vite förbjuda honom att fortsätta därmed. Denna utredning föreslår att talan om förbud skall kunna föras av envar som lider förfång av åtgärden. Konsumenternas och näringslivets intressen antas dock inte bli tillräckligt effektivt tillvaratagna härigenom, då enskilda konsumenter och näringsidkare ofta saknar erforderliga resurser såväl ekonomiskt som kunskapsmässigt för att föra förbudstalan. Näringslivets intressen bevakas i dessa frågor lämpligen av näringslivets organisationer, som alltså föreslås få talerätt. På konsumentensidan saknas emellertid ett organisationssystem, motsvarande det som finns inom näringslivet. Enligt denna utredning är konsument- och löntagareorganisationerna väl lämpade att bevaka konsumenternas intressen också då det gäller att motarbeta från konsumentens synpunkt otillbörlig konkurrens. Vidare anser utredningen om illojal konkurrens att förbudstalan skall kunna föras av myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, och har därvid närmast tänkt sig att uppgiften skulle anförtros en befintlig myndighet, t. ex. kommerskollegium, där någon befattningshavare kunde ägna sig åt dessa frågor. Utredningen om illojal konkurrens anser sig sakna tillräckligt underlag att ta slutlig ställning till frågan om uppgiften hellre bör ges den nu föreslagna konsumentombudsmannen, men konstaterar att dennes uppgifter i övrigt är helt annorlunda till sin karaktär. Det kan därför möjligen befaras att bevakningen av konsumentintresset enligt lagen om otillbörlig konkurrens inte skulle kunna ägnas tillräcklig uppmärksamhet av en KO.

Köpmannaförbundet finner det knappast vara troligt, att de allmänna åklagarna i tillräcklig utsträckning kommer att hinna engagera sig för tillämpningen av den nya lagen mot illojal konkurrens. Denna tillämpning bör därför underlättas genom tillsättandet av en särskild konsumentombudsman. Det är sannolikt att denne kommer att få andra viktiga uppgifter i samband med konsumentupplysningen. Förbundet anser dock, att beslut om att tillsätta KO knappast kan ske omedelbart.

I fråga om intensifiering av nordiskt samarbete på konkurrensområdet anför näringsfrihetsrådet att det organisatoriskt framvuxna samarbetet i Norden redan utvecklats så, att det försiggår i tämligen fasta former utan att för den skull någon särskild institution behövt inrättas. Vissa av de uppgifter som enligt utredningens mening borde handhas av det föreslagna särskilda organet fullgörs sålunda redan, och även andra uppgifter kan i princip tillgodoses inom ramen för nuvarande informella samarbete. Skulle statsmakterna finna att samarbetsfrågorna bör handläggas av ett fast organ inom Nordiska rådets ram, är det enligt näringsfrihetsrådets mening angeläget att detta organs uppgifter skarpt avgränsas från de nationella myndigheternas befogenheter, så att kompetensvister inte uppstår. Om ett nordiskt samarbetsorgan av den typ utredningen skisserat kommer

till stånd bör ledamöterna vara ämbetsmän från de olika ländernas kartell- och prismyndigheter, och de nu förekommande årliga informella mötena bör ändå få fortsätta i hittillsvarande fria former. I sammanhanget instämmer rådet med utredningen i att någon gemensam nordisk lagstiftning inom konkurrensbegränsningsrätten inte nu bör eftersträvas. Med hänvisning till de av näringsfrihetsrådet framförda synpunkterna framhåller *kommerskollegium* som sin mening, att det för närvarande ej synes föreligga något behov av det förordade särskilda organet. *NO* delar utredningens uppfattning om vikten av internordisk samverkan men är likväl tveksam i fråga om att inrätta en särskild institution härför. I första hand torde det böra övervägas att bygga ut nu pågående samarbete. *SPK* anser för sin del att det föreslagna utskottet skulle kunna bli till nytta och förordar att förslaget tas upp till närmare övervägande. Därvid torde det lämpligen först diskuteras under hand mellan berörda myndigheter för att utröna intresset för saken i övriga nordiska länder.

Enligt *reklamförbundet* bör det undersökas om inte betydligt mera genomgripande åtgärder kan vidtas för att få ut väsentligt mer av det nordiska samarbetet än vad utredningen föreslår. Med den utveckling kommunikationerna nu nått bör en arbetsfördelning enligt förbundets mening kunna genomföras i mycket stor utsträckning.

Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av *KF*, *ASK-bolagen*, *IC-föreningarna*, *annonsörföreningen* och *Motororganisationernas samarbetsdelegation*. Tveksamma eller negativa till förslaget är *överståthållarämbetet*, *ICA*, *bankföreningen* och *handelskammaren i Stockholm*.

Utredningens synpunkter på behovet av fortsatta utredningar av mera långsiktiga problem stöds av bl. a. *näringsfrihetsrådet*, *länsstyrelsen i Västmanlands län*, *Motorbranschens riksförbund*, *annonsörföreningen*, *reklamförbundet* och *folkpartiets kvinnoförbund*. *NO* anser att de långsiktiga problemen kan tas upp vid sammanträdena mellan *NO* och *SPK*.

Inrättandet av en särskild planeringsenhet avstyrks av *kommerskollegium*, *KF*, *grossistförbundet*, *överståthållarämbetet*, *köpmanaförbundet*, *ICA*, *bankföreningen* och *handelskammaren i Stockholm*. *SPK* har funnit anledning att ta upp priskontrollutredningens förslag i detta hänseende till förnyat övervägande. En planeringsenhet utanför nämndens organisation skulle innebära risker för överorganisation och dubbelarbete.

TCO anser att den nuvarande strukturomvandlingen inom samhället i vissa fall kan inverka menligt på konkurrensen. Förbundet förordar därför en ökad utrednings- och undersökningsverksamhet, så att konsekvenserna kan belysas på ett bättre sätt än vad nu är fallet. Den föreslagna planeringsenheten skulle enligt *TCO*:s mening ha en viktig uppgift att fylla. Enligt *reklamförbundet* innebär utredningens förslag närmast en permanentning av en utredningsverksamhet, som ändå pågått under senare år i statlig regi

och på andra håll. Förbundet ställer sig i princip positivt till detta men menar att förslaget på denna punkt måste utformas betydligt mer i detalj. Förbundet erinrar härutöver om sitt förslag i remissyttrande över 1960 års radioutrednings betänkande att göra statens konsumentråd till en planerande och styrande instans för den statliga konsumentupplysningsverksamheten i dess helhet. LO anser att utredningens förslag kan ses som ett intressant uppslag till vidgade arbetsuppgifter för statens konsumentråd. LO anser det över huvud vara erforderligt med en grundlig översyn av verksamheten och arbetsmetoder inom pris- och konkurrensområdet.

Lokala konsumentkommittéer

Priskommitténs skrivelse

I skrivelse till chefen för handelsdepartementet den 28 december 1966 anför priskommittén, att intresset för pris- och konsumentfrågor starkt ökat under senare år. Den aktivitet, som bl. a. studieförbunden visar i dessa frågor, får ses inte minst mot bakgrunden av att de stora löntagarorganisationerna funnit en skärpt bevakning av pris- och konsumentfrågorna ytterst angelägen efter de under året träffade treårsavtalen.

Kommittén anser att en rad statliga och andra institutioner utför ett synnerligen värdefullt konkurrensstimulerande och konsumentupplysande arbete, som emellertid ännu inte är tillräckligt känt av allmänheten. Denna verksamhet bör kompletteras med ett nät av lokala kontakter. Först därigenom kan ett bredare och starkare engagement från konsumenternas sida stimuleras, och en allmänt vidgad konsumentupplysning stärker i och för sig konsumenternas ställning. Det är enligt kommittén också önskvärt att konsumenten i framtiden får ökade möjligheter att påverka framställningen och distributionen av de nyttigheter som ett modernt samhälle bör tillhandahålla.

Kommittén anser att l o k a l a k o n s u m e n t k o m m i t t é e r bör upprättas över hela landet kommun- eller kommunblockvis samt att verksamheten inordnas inom ramen för en k o m m u n a l n ä m n d. Detta torde emellertid kräva en ändring i kommunallagarna eller särskild lagstiftning. Då kommunallagarna f. n. är underkastade översyn torde det vara realistiskt räkna med en relativt lång tidsutdräkt innan en lagändring kan genomföras. Även en särskild lagstiftning kräver ett omfattande förberedelsearbete.

Under tiden föreslår kommittén att e n f ö r s ö k s v e r k s a m h e t tas upp som bygger på frivilliga åtaganden från i första hand de stora löntagarorganisationerna och deras medlemmar. En sådan försöksverksamhet skulle kunna börja utan något mera omfattande förberedelsearbete och ge

värdefulla erfarenheter av lokal verksamhet i pris- och konsumentfrågor. Försöksverksamheten bör enligt förslaget bedrivas i ett antal lokalregioner av olika storlek och olika geografisk belägenhet. I dessa lokalregioner skulle representanter för de lokala löntagarorganisationerna, tillsammans med andra lokala organisationer som ägnat särskilt intresse för konsumentfrågorna, bilda en konsumentkommitté, bestående av förslagsvis 7—9 personer. Länets priskontor bör enligt kommittén vara representerat vid det konstituerande sammanträdet och kunna ge vissa råd i den fortsatta verksamheten.

Det huvudsakliga biståndet i konsumentkommittéernas verksamhet skulle lämnas av ett centralt råd, i vilket skulle ingå representanter för de huvudorganisationer som är engagerade i den lokala verksamheten samt företrädare för pris- och kartellnämnden, konsumentinstitutet och varudeklarationsnämnden.

Konsumentkommittéernas huvudsakliga uppgift skulle enligt förslaget bli dels att återge erfarenheter och framföra önskemål från konsumenterna till näringslivet och de pris- och konsumentupplysande organen, dels att sprida information till konsumenterna från dessa organ. En metod för arbetet, särskilt i den förra riktningen, anges vara att branschvis gå igenom företagen på orten och med dem diskutera uppslag till förbättringar i varuhållning, service o. s. v. Det förutsätts att rådet hjälper till att utforma arbetsuppgifterna men att det också samlar in, bearbetar och för vidare erfarenheterna från den lokala verksamheten.

För att konsumentkommittéerna skall kunna arbeta effektivt och ge allmänheten en god service krävs avlönad arbetskraft. Det torde enligt kommittén vara nödvändigt att en sekreterare anställs på hel- eller deltid, beroende på de lokala förhållandena. Frågan om ekonomiskt bidrag till en sådan tjänst anser kommittén bör kunna prövas med berörda kommuner, men detta torde förutsätta att ett statligt bidrag utgår. Möjligheterna att anlita hemkonsulenten för denna arbetsuppgift bör undersökas. Enligt förslaget torde det vara mest ändamålsenligt att det centrala rådet föreslår den exakta omfattningen och den närmare utformningen av försöksverksamheten. Det förutsätts att rådet i samband därmed ansöker om statligt bidrag till verksamheten.

Sammanfattningsvis hemställer kommittén att chefen för handelsdepartementet måtte pröva frågan om lämpligheten av att upprätta kommunala konsumentnämnder samt i avvaktan på resultatet av denna prövning stödja en försöksverksamhet som bygger på frivilliga åtaganden.

Remissyttrandena

Ett flertal remissinstanser finner en vidgad och förstärkt konsumentupplysning angelägen. Behovet av lokala kontaktorgan mellan konsumenten och de konsumentinriktade myndigheterna vitsordas av bl. a. *konsumentrådet, 1963 års konsumentupplysningskommitté, konsumentupplysningsutredningen, länsstyrelsen i Västmanlands län, stadsförbundet, kommunförbundet, LO, TCO, folkpartiets kvinnoförbund och socialdemokratiska kvinnoförbundet.*

Länsstyrelsen i Västmanlands län anför, att den ständigt fortgående prisstegringen väckt en stigande oro inom breda lager av vårt folk. Länsstyrelsen anser att det skulle vara oklokt av både samhället och företagen att avfärda det ådagalagda intresset för prisbildningen som kverulans. Det måste i stället framstå som en viktig uppgift att genom vederhäftig upplysning dämpa oberättigade och överdrivna föreställningar. Mot bakgrunden av priskonkurrensens betydelse jämfört med andra marknadsföringsåtgärder synes det länsstyrelsen vara angeläget, att allt görs för att öka konsumenternas kunnighet och prismedvetande. SPK:s undersökningar utgör härvid en mycket värdefull grundval och länsstyrelsen finner det utomordentligt angeläget att tillräckliga resurser, inte minst för prisinsamling, ges denna verksamhet. Vidare medför den tekniska utvecklingen att marknaden oavbrutet tillförs nya varor, vilket ställer konsumenterna inför allt svårare uppgifter. Konsumenterna bör kunna påräkna bistånd från samhällets sida med provning, kvalitetsbedömning och upplysning i långt större utsträckning än som nu sker. Enligt länsstyrelsens uppfattning är det också klart att insatserna måste spridas över hela landet och gärna förankras lokalt.

Kommerskollegium vill ej bestrida uttalandet att en allmänt vidgad konsumentupplysning, som utsträcks att omfatta information om lokala förhållanden, stärker konsumentens ställning. Kollegiet anser emellertid att statsmakterna ej nu bör ta ställning till kommitténs förslag, då det ej synes tillrådligt att föregripa resultatet av pågående utredningar. Tio av *handelskamrarna* avstyrker priskommitténs förslag, i flera fall med samma motivering som kommerskollegium. *Handelskammaren i Norrköping* har intet att erinra mot att lokala fora anordnas för utbyte av information i konsumentfrågor.

Grossistförbundet finner det orealistiskt att tro, att lokala kommittéer skulle kunna åstadkomma ett bättre resultat än den intensiva upplysningsverksamhet, som bedrivs inte minst i massmedia. Förbundet avstyrker kommitténs förslag. *SHIO* anför liknande synpunkter. *Köpmannaförbundet* erinrar om att många remissinstanser avstyrkt det tidigare framlagda förslaget om en särskild konsumentombudsman, varvid bl. a. LO hänvisat till den redan nu betydande uppdelningen av pris- och konkurrensfrågorna på flera

organ och myndigheter. Förbundet anser att detta resonemang är tillämpligt också på det nu aktuella förslaget. *Högerns kvinnoförbund* anser att intresset för konsumentfrågorna redan är väl tillgodosett.

Den av priskommittén framförda tanken att i framtiden inordna lokala konsumentkommittéer i en kommunal nämnd får inte direkt stöd av något remissorgan. Flera remissinstanser biträder dock priskommitténs uppfattning att lämpligheten av en sådan organisation sänkning bör prövas, däribland *konsumentinstitutet*, *Varudeklarationsnämnden*, *LO*, *TCO*, *folkpartiets kvinnoförbund* och *ABF*. *Konsumentupplysningsutredningen* anser att en prövning av frågan bör anstå i avvaktan på resultatet av en försöksverksamhet. Liknande synpunkter anförs av bl. a. *KF* och *socialdemokratiska kvinnoförbundet*. Enligt *KF* är det motiverat att hemkonsulentutredningen får i uppdrag att pröva frågan om en utbyggnad av konsumentupplysningens lokala förankring. Även andra remissorgan erinrar i sammanhanget om denna utredning. *Köpmannaförbundet* anser att konsumentupplysningsutredningen bör undersöka om kompletteringar av konsumentupplysningen behövs, då förslaget ej är tillräckligt bärkraftigt för att motivera en särskild utredning.

Tveksamma inför tanken att inordna en verksamhet av detta slag inom en kommunal nämnd är bl. a. *några av länsstyrelserna* samt *stadsförbundet* och *kommunförbundet*. Förslaget avvisas eller ifrågasätts av bl. a. *länsstyrelsen i Västerbottens län*, *RLF* och *husmodersföreningarnas riksförbund*. *Svenska landsbygdens studieförbund* hävdar att den grundläggande konsumentupplysningen bör ges i grundskolan och *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser att frågan bör lösas genom att knyta en rådgivande nämnd till priskontoret.

Frånsett näringslivets organisationer och flertalet handelskamrar ställer sig nästan alla remissorgan positiva till en försöksverksamhet eller har inget att erinra mot en sådan. *LO* är beredd att vidta erforderliga åtgärder för att stödja en sådan verksamhet. *SACO*, som känner viss tveksamhet i fråga om betydelsen av lokala konsumentkommittéer, anser sig kunna tillstyrka endast en mycket begränsad försöksverksamhet som grund för en mera ingående analys. *Högerns kvinnoförbund* tillstyrker ej förslaget då det är otillräckligt underbyggt.

Åtskilliga remissinstanser diskuterar närmare konsumentkommittéernas tänkta arbetsuppgifter. *SPK* samt *länsstyrelsen i Örebro län* finner prisinsamling och prisundersökningar vara olämpliga uppgifter för konsumentkommittéerna. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anför, att kommittéerna endast bör bli ett forum för klagomål från konsumenterna och att de i övrigt bör hjälpa priskontoret med upplysning. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* ställer sig tveksam till att kommittéerna skall diskutera förbättringar i fråga om varuhållning m. m. med företag på orter, då erfarenheterna visar

att en sådan verksamhet svårligen kan utföras av personer, som saknar ekonomisk fackkunskap. Enligt länsstyrelsens mening synes verksamheten böra mer inriktas på pris- och konsumentupplysning.

Frågan om representationen i konsumentkommittéerna tas upp av bl. a. ABF, som bestämt yrkar på att bli representerat. ABF understryker för övrigt nödvändigheten av att kommittéerna får en så bred sammansättning som möjligt. Intresset för studier av konsumentfrågor har inte begränsats till medlemmarna i löntagarorganisationerna utan finns i stor utsträckning även bland medlemmar i KF, de kooperativa kvinnogillena och de socialdemokratiska kvinnoklubbarna m. fl. ABF framhåller därför, att speciellt konsumentkooperationen bör vara representerad i kommittéerna. *Folkpartiets kvinnoförbund* föreslår, att kommittéerna i första hand bygger på de frivilliga studieförbunden. *Handelskammaren i Norrköping* anser att löntagarorganisationerna inte bör få ett dominerande inflytande.

Beträffande priskontorens medverkan i försöksverksamheten framhåller *SPK*, att nämnden principiellt inte kan låta sig representeras i något organ som kan anses företräda enskilda intressegrupper. Inte heller kan rimligen personal vid nämndens fältorganisation, d. v. s. länsstyrelsernas priskontor, fungera som rådgivare åt de ifrågasatta lokala konsumentkommittéerna. *Köpmannaförbundet* anför liknande synpunkter. De fem länsstyrelserna framhåller däremot, att priskontoren kan engagera sig i denna verksamhet. *Länsstyrelsen i Örebro län* finner det sålunda naturligt att priskontoren byggs ut i sådan utsträckning, att de bereds möjlighet att ägna sig åt konsumentupplysningsfrågor såväl lokalt som regionalt. Konsumentkommittéer skulle öka möjligheterna för priskontoren att lokalt sprida konsumentupplysning.

Flera remissinstanser erinrar om att hemkonsulenterna har en mycket närliggande verksamhet med de föreslagna konsumentkommittéerna. Vid sina överväganden har *hemkonsulentutredningen* bl. a. funnit, att hemkonsulenterna i fortsättningen mer än tidigare bör befatta sig med decentraliserad konsumentupplysning för alla grupper i samhället. Hemkonsulentutredningen har vidare funnit att ett behov av förankring av hemkonsulenternas lokalt inriktade verksamhet synes föreligga. *Sveriges hemkonsulenters förening* anser det mycket angeläget att någon form av kontakt etableras mellan de föreslagna kommittéerna och hemkonsulentverksamheten. Med den arbetsbelastning som hemkonsulenterna f. n. har, måste anordningen förutsätta en stor ökning av hemkonsulentverksamhetens personella resurser. *Hushållningssällskapens förbund* anser att hemkonsulenternas arbete redan är så omfattande att det synes otänkbart att anlita dem som sekreterare i konsumentkommittéer. Liknande synpunkter anförs av *lantbruksstyrelsen*.

Beträffande inrättandet av ett centralt råd anser *TCO* att denna verksamhet är så viktig för funktionen av kommittéerna, att det kan ifråga-

sättas om inte vissa kansliresurser redan från början bör ställas till förfogande för verksamheten. Även *folkpartiets kvinnoförbund* lämnar förslaget utan erinran. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* framhåller att det centrala rådet bör få den sammansättning som föreslås och att det ligger helt i linje med SPK:s konsumentupplysande verksamhet att lämna dylikt bistånd. *Statens konsumentråd* ställer sig tveksamt inför förslaget att inrätta ett centralt råd och anser, att beslut härom inte bör fattas förrän efter ytterligare utredning. *1963 års konsumentupplysningskommitté* anser, att försöksverksamheten inte bör föranleda att ett särskilt centralt råd inrättas. Mest ändamålsenligt är att statens konsumentråd fullgör de uppgifter som skulle ankomma på det centrala rådet. Liknande synpunkter anförs av *konsumentinstitutet* och *socialdemokratiska kvinnoförbundet*. Inrättandet av ett särskilt centralt råd avstyrks även av *RLF*, *köpmannaförbundet* och *centerns kvinnoförbund*.

Effektivare konsumentforskning

Konsumentupplysningsutredningen

Konsumentupplysningsutredningen ämnar redovisa resultatet av sitt arbete i etapper. I det nu framlagda betänkandet behandlas frågan om konsumentinstitutets organisation för att inom en given kostnadsram på ett så effektivt sätt som möjligt klara de forskningsuppgifter på hem- och hushållsområdet, som åvilar institutet enligt gällande instruktion. Uppmärksamhet ägnas även åt gränsdragningen mellan konsumentinstitutet och andra forskningsinstitutioner samt åt möjligheterna till effektivisering av forskningsarbetet genom samarbete mellan institutionerna. I en andra etapp kommer utredningen att utvärdera förutsättningarna för en vidgning av den statliga konsumentforskningen till varor som ligger utanför konsumentinstitutets nuvarande verksamhetsområde. I denna andra etapp kommer utredningen också att ta upp frågan om att utöka konsumentforskningen till att omfatta tjänster. Inom ramen för det fortsatta arbetet faller också att granska den centrala konsumentforskningens organisation och arbetsuppgifter.

I det följande redogörs närmast för vad utredningen anfört om konsumentforskningens syften och verkningar och för utredningens synpunkter på resursernas effektiva utnyttjande.

Till konsumentforskning räknas *dels* forskning och undersökningar rörande konsumentens behov, önskemål, attityder och kunskaper beträffande de varor och tjänster som allmänheten förbrukar, *dels* forskning och undersökningar om funktioner och egenskaper hos dessa varor och tjänster. I det förra fallet talar man om konsumentinriktad forskning, i det senare om varuinriktad forskning.

Den konsumentinriktade forskningen bildar underlag för en informationsverksamhet som siktar till att göra individen, familjen eller hushållet mera kvalificerad som konsument (konsumentfostran). Den varuorienterade forskningen syftar till att ge material för en upplysningsverksamhet som skall underlätta konsumenternas val vid köp av en konsumtionsvara. I konsumtionsvarubegreppet inbegriper utredningen även tjänster.

Det allmänna syftet med den statliga konsumentforskningen är att göra konsumenterna bättre informerade både om hur marknaden fungerar i allmänhet och om varor, tjänster och priser i det särskilda fallet, så att de kan göra tillfredsställande konsumtionsval. Konsumentforskningen har också andra effekter. Den kan påverka företagens beteenden och förhållanden. I den utsträckning företagen anpassar sig till forskningens resultat kommer bättre varor ut på marknaden. Om kvalitetsmedvetenheten hos konsumenterna ökar, kan förväntas att företagen finner det lönsamt att i vidgad utsträckning använda kvalitet som konkurrensmedel. Ökad upplysning rörande priser kan på motsvarande sätt förväntas leda till att priset utnyttjas som konkurrensmedel i högre grad. Konsumentforskningen kan också bl. a. leda till att introduktionen av nya varor och tjänster påskyndas.

Det ekonomiska systemet i vårt land förutsätter i huvudsak fria konsumtionsval, genom vilka allmänheten på längre sikt styr produktionen i önskvärd riktning. För att konsumenterna skall kunna utöva en sådan påverkan måste de kunna överblicka och bedöma de varor och tjänster som bjuds ut på marknaden. Det är inte möjligt för den enskilda människan att genom egna erfarenheter eller t. ex. reklam på egen hand skaffa sig en uppfattning om det rika, tekniskt komplicerade och genom avancerade marknadsföringsmetoder distribuerade utbudet av varor och tjänster. Allmänheten måste även ur objektiva källor kunna erhålla information som kan läggas till grund för dess konsumtionsval.

Utgångspunkten för utredningens arbete har varit att det bl. a. av ekonomiska skäl inte är möjligt att forska över hela konsumentfältet. Med hänsyn till att resurserna är begränsade är det nödvändigt att planera och samordna forskningsverksamheten för att tillgångarna skall kunna utnyttjas så effektivt som möjligt.

Eftersom inte hela konsumentforskningsområdet behandlas i den aktuella utredningsetappen har utredningen inte nu tagit sig an resursfördelningsproblemet i dess helhet. Målet är närmast att föreslå en sådan ökning av konsumentinstitutets resurser, att forskningen på de områden som institutet hittills bevakat kan ges en omfattning som är rimlig med hänsyn till det stora behovet av konsumentupplysning. Denna begränsning kan vålla problem på grund av att konsumentinstitutets område inte är klart definierat och innebär vidare, att den principiellt viktiga avvägningen mellan varuorienterad och konsumentinriktad forskning inte behandlas. Likaledes har konsumtionen av offentliga tjänster hänförs till utredningens senare etapp.

Utredningen har trots den angivna begränsningen sökt kartlägga stora delar av konsumentforskningsområdet och bedöma dessa ur konsumentnyttosynpunkt. Det förefaller utredningen rimligt att konsumentinstitutet i större utsträckning än vad som hittills varit möjligt analyserar fördelningsfrågan ingående, så att undersökningsverksamheten riktas in på de områden där möjligheterna att öka konsumenttillfredsställelsen är störst.

En rad faktorer av vikt för resursfördelningen anges i betänkandet, exempelvis varans vikt i konsumentens budget samt varans pris och varaktighet.

Institutets undersökningar bör begränsas huvudsakligen till konsumtionsvarornas funktionella egenskaper. Konsumenterna kan dock ha behov av en varuupplysning som omfattar både varans praktiska funktioner och dess estetiska egenskaper. Bedömningen i sistnämnda avseende bör emellertid inte ske i konsumentinstitutets regi.

I sitt betänkande om upplysningsverksamheten framhöll utredningen att det fanns goda yttre förutsättningar för att samarbetsvägen effektivisera den statliga konsumentupplysningen.

Utredningen finner det minst lika viktigt att en vidgad samverkan kommer till stånd när det gäller den egentliga undersökningsverksamheten. Sådant samarbete kan bl. a. bidra till att undvika dubbelarbete samt möjliggöra en större bredd och snabbare resultat. Riktpunkten i planeringsarbetet bör vara att en forskningsuppgift skall falla på den eller de institutioner som på lång sikt kan anses ha de bästa förutsättningarna att klara uppgiften. En klarare gränsdragning mellan olika institutioners arbetsområden behövs.

Samverkan på konsumentforskningsområdet kan ske i flera olika former. Utredningen konstaterar bl. a. att hos statliga, statsunderstödda och privata institutioner finns en ansevärd forskningspotential, som av praktiska skäl inte är kontinuerligt tagen i anspråk. Den väg som därvid öppnar sig är att konsumentinstitutionen beställer undersökningar hos andra institutioner. Härvid måste beställaren ha medel till sitt förfogande och personal som kan dels utarbeta undersökningsplaner och diskutera undersökningsproblem med de institutioner som anlitas, dels utföra den slutliga analysen och utvärderingen av undersökningsresultaten. Som lämplig samarbetsform när ett projekt sträcker sig över flera institutioners intresseområden föreslår utredningen arbetsgrupper. I fråga om huvudmannskapet synes det utredningen naturligtast att en institution som påbörjar ett projekt inbjuder andra berörda institutioner att medverka vid planeringen. När det inte är klart vilken av institutionerna som skall stå för huvudmannskapet, anser utredningen att arbetsgruppen kan knytas till statens konsumentråd.

Konsumentinstitutet är företrätt i bl. a. Sveriges standardiseringskommission, Varudeklarationsnämnden, Svensk matpotatiskontroll, Svenska elektriska materielkontrollanstalten, Svenska institutet för konserveringsforskning och Svenska textilforskningsinstitutet. Härutöver håller institutet

kontaktsammanträden med pris- och kartellnämnden och hemkonsulentorganisationen åtminstone en gång om året samt med andra organ, såsom textilforskningsinstitutet och folkhälsoinstitutet, så ofta behov föreligger. Institutets kontakter med tillverkarna är livliga. Det förekommer även att institutet vänder sig till andra statliga och halvstatliga institutioner, som förväntas kunna förmedla kunskaper eller medverka i det egentliga provningsarbetet. På det internationella planet har konsumentinstitutet praktiskt samarbete med de övriga nordiska länderna. Institutet deltar i de internationella standardiseringsorganen, vilka under senare år i allt större omfattning tagit upp konsumentfrågor.

Konsumentinstitutet har alltså redan nu åtskilligt samarbete med andra institutioner. De praktiska resultaten är emellertid begränsade och kontaktverksamheten har inte byggts ut på sådana områden, där förutsättningar finns. Detta beror framförallt på tre omständigheter. Konsumentinstitutet har inte tillräckligt med personal på stabsnivå för att planera undersökningsarbetet och bedöma samarbetsmöjligheterna. Institutet förfogar inte heller över särskilda medel för att vid behov anlita utomstående forskningsinstitutioner. Slutligen är personalen på forskningsavdelningarna underdimensionerad och hinner därför inte ägna samsarbetsfrågorna önskvärd uppmärksamhet.

För att bedöma arten och omfattningen av föreliggande samsarbetsmöjligheter har utredningen undersökt vilka statliga, statsunderstödda och privata institutioner, vilka gör undersökningar på områden som gränsar till konsumentinstitutets eller i vart fall förfogar över sådana tekniska och andra resurser att de kan ta del i arbetet på konsumentområdet. Till förteckningen har knutits redogörelser för institutionernas huvudsakliga arbetsuppgifter.

Utredningen understryker särskilt vikten av att konsumentinstitutet och pris- och kartellnämnden nära samarbetar. Efter en utbyggnad av pris- och kartellnämnden enligt riktpisutredningens förslag och efter en förstärkning av konsumentinstitutets personella resurser för planering m. m. förutsätter utredningen att båda institutionerna skall ha ökade möjligheter att få till stånd samtidig information om pris, kvalitet och service.

Förutsättningar finns för en vidgad samverkan mellan konsumentinstitutet och statens institut för folkhälsan. Större lokaler kommer att beredas folkhälsoinstitutet och dessutom planeras att inrätta en ny avdelning vid detta, benämnd näringsavdelningen, som särskilt skall inriktas på problem som mera direkt berör konsumentensida och kollektiva hushåll. Härigenom kan folkhälsoinstitutet i större omfattning åta sig undersökningar av olika slag.

Svenska slöjdföreningen har fått ett betydande stöd från konsumentrådet till sin verksamhet på bohagsområdet. Denna verksamhet, som från början

var begränsad till möbelområdet, har efter hand kommit att omfatta även bl. a. belysning, tapeter, mattor, glas och bestick. I skrivelse till utredningen har konsumentrådet framhållit, att rådet enligt sin instruktion inte i längden kan finansiera en löpande verksamhet av denna omfattning. Rådet har hemställt att utredningen granskar dels vilka resurser som kan behövas för verksamheten inom bohagsområdet, dels i vilka former verksamhetens olika delar bör bedrivas. Slöjdföreningen har sedermera hemställt till konstfackskolans styrelse att skolan övertar slöjdföreningens möbelundersökningar. Därvid förutsattes att verksamheten skulle finansieras även med bidrag av möbelindustrin. I december 1966 hade konstfackskolans styrelse ännu inte tagit ställning till förslaget.

Utredningen, som samrått med såväl slöjdföreningen som konstfackskolan, anser att staten inte ekonomiskt skall medverka till att det utanför konsumentinstitutet byggs upp en undersökningsverksamhet, som sakligt hör till institutets kompetensområde. Den föreslagna finansieringsformen med bidrag från möbelindustrin skulle enligt utredningen begränsa undersökningsorganets möjligheter att bedriva en objektiv, på konsumentnytta inriktad forskningsverksamhet. Huvudmannaskapet för alla de varor som omfattas av slöjdföreningens bohagsundersökningar bör därför enligt utredningen ligga hos institutet. Vad gäller möbelundersökningarna finns förutsättningar att dessa förläggs till konstfackskolans lokaler. Utrymmena inom konsumentinstitutet räcker nämligen inte till för den skrymmande apparaturen för verksamheten. Av berörda aktiviteter är det endast möbelundersökningarna som utredningen anser kräva kontinuerliga insatser och förstärkning av institutets personal.

Remissyttrandena

I flertalet remissyttranden framhålls vikten av att konsumentforskningen och konsumentupplysningen får ökade resurser. Åtskilliga remissinstanser kritiserar emellertid den hittillsvarande handläggningen av de härmed sammanhängande spörsmålen. Sådan kritik förs fram även av myndigheter och organisationer, som eljest är positivt inställda till en utbyggnad av verksamheten.

Sålunda finner *konsumentrådet* det vara ytterst olyckligt, att utredningens arbete inte kunnat genomföras så, att hela området för konsumentforskning och konsumentupplysning kunnat behandlas i ett sammanhang.

LO anför, att det hade varit önskvärt att utredningen gjort en genomgång och analys av konsumentupplysningsarbetets syfte och värde för konsumtionens inriktning och utveckling samt dess effekt på näringslivets strukturuomvandling. I samband härmed beklagar LO, att utredningsuppdraget formulerats så snävt, att utredningen inte kunnat lägga en helhets-

syn till grund för arbetet. Utredningen behandlar inte systematiskt frågan om omfattningen, inriktningen och resultaten av de undersökningar och utredningar, som institutet har gjort, och vilken effekt dessa kan ha haft på konsumtionen och produktutvecklingen. En redogörelse för vilken typ av undersökningar och forskning som institutet skall genomföra eller initiera saknas, liksom även en diskussion av institutets arbetsområde. För utredningens fortsatta arbete är det enligt LO av vikt att utredningens sammansättning förändras, så att den bättre speglar sakkunskapen på området och konsumenternas synpunkter genom de stora löntagarorganisationerna. Även *KF* påtalar bristen på en helhetssyn, som gör det svårt att ta ställning till huvudfrågan om konsumentinstitutets organisation och verksamhet. *KF* föreslår, att utredningen för sitt fortsatta arbete får direktiv att också omfatta konsumentupplysningens framtida inriktning och verksamhetsformer. Därmed skulle utredningens uppgift i väsentlig grad utökas, varför det synes klokt att utredningskommittén kompletteras med ytterligare ledamöter eller att en ny utredning tillsätts.

Socialdemokratiska kvinnoförbundet framhåller att i det fortsatta utredningsarbetet måste målsättning, medel och metoder för samhällets insatser på konsumentområdet penetreras från grunden. Förbundet hemställer att det snarast sker en samordnad översyn över alla förslag som på sistone lagts fram på konsumentområdet. *Reklamförbundet* framhåller, att utredningsverksamheten nu nått en sådan omfattning att en övergripande utredning skulle vara på sin plats. Förbundet finner önskvärt att en central planering av hela verksamheten för konsumentupplysning och konsumentforskning kommer till stånd, t. ex. inom ett mera aktivt konsumentråd. Liknande synpunkter anförs av *Köpmannaförbundet*.

SPK ansluter sig till utredningens uppfattning rörande vilka faktorer som är av vikt vid fördelningen av de resurser, som står till buds för konsumentforskningen. *Konsumentrådet* och *Varudeklarationsnämnden* anser dock att utredningen bör kompletteras på denna punkt. Enligt *reklamförbundets* mening är underlaget otillräckligt då det gäller att bedöma vilka målgrupper som från allmän synpunkt är mest angelägna för den statliga konsumentupplysningen och vilken inriktning följaktligen den forskning bör ha som skall ligga till grund för denna upplysning. Det problemet klaras endast genom konsumentstudier. *Bygghörsningsinstitutet* anför att en kritisk genomgång av institutets hittillsvarande prioritering hade varit av värde för den fortsatta utformningen. Liknande synpunkter anförs av *Chalmers provningsanstalt*.

Flertalet remissinstanser framhåller liksom utredningen vikten av att konsumentinstitutet samarbetar med andra institutioner. Särskilt framhåller bl. a. *statskontoret* och *industriförbundet*, att ett vidgat samarbete mellan konsumentinstitutet och *SPK* är angeläget. Härigenom kan konsumenterna beträffande olika varor och tjänster få samtidig information om pris, kvalitet och service. *SPK* är positivt inställd till ett vidgat samarbete

med konsumentinstitutet och förordar, att förutsättningar härför skapas genom att de båda institutionerna får ökade resurser.

SHIO rekommenderar att konsumentinstitutet i ökad utsträckning söker kontakt med branschorganisationerna. *Reklamförbundet* finner det anmärkningsvärt, att inte utredningen bland de institutioner, med vilka konsumentinstitutet kan samarbeta, tagit upp någon företrädare för sakkunskapen på marknadskommunikation och marknadsbedömning. *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* och *folkpartiets kvinnoförbund* anser att ett samarbete med producentsidan, i vilket konsumenterna företräds av sakkunniga personer, är värt att pröva i vidgad utsträckning. Även från andra håll har gjorts påpekanden om behovet av en komplettering av förteckningen över tänkbara samarbetsorgan.

Åtskilliga remissinstanser har yttrat sig över förslaget om en överflyttning av slöjdföreningens möbelundersökningar till konsumentinstitutet. *Konsumentinstitutet*, *Konsumentrådet*, *statskontoret* och *centerns kvinnoförbund* är positivt inställda till utredningens förslag. Rådet förutsätter därvid att förslaget inte innebär någon minskning av nuvarande verksamhet inom möbelforskningen. *Statskontoret* anser att man bör närmare undersöka i vilken omfattning möbelindustrin är villig att finansiera viss del av undersökningarna. *Slöjdföreningen* påpekar att för verksamheten f. n. finns fem fast anställda. Dessutom sysselsätts flera mer eller mindre tillfälligt knutna medarbetare. Slöjdföreningen föreslår, att föreningen bereds tillfälle att lägga fram förslag om ett fristående möbelinstitut till konsumentupplysningsutredningen och till industriforskningsutredningen för övervägande om statligt stöd till verksamheten inom ett sådant institut. I avvaktan på närmare utredning förklarar sig föreningen beredd att under förutsättning av fortsatt ekonomiskt stöd från konsumentrådet, tills vidare och i första hand till utgången av år 1967 behålla huvudmannskapet för denna verksamhet. *Konstfackskolan* ifrågasätter om skolan har möjligheter att inom sin organisation inrymma ett möbelforskningsinstitut. Det enligt dess mening lyckligaste alternativet är att tillskapa en fristående institution som i sin verksamhet kan utnyttja de resurser industrin kan erbjuda. Åtskilliga remissinstanser, däribland *LO*, *KF*, *industriförbundet* och *Varudeklarationsnämnden*, anser att förslaget inte är godtagbart.

Ändring av konsumentinstitutets organisation

Konsumentupplysningsutredningen

Konsumentinstitutet har f. n. omkring 85 anställda, fördelade på ett kansli, fyra undersökningsavdelningar och en upplysningsavdelning. Vad angår undersökningsavdelningarna och deras arbete kan av betänkanDET inhämtas i huvudsak följande.

På livsmedels- och kemisk-tekniska avdelningen studeras olika metoder för matlagning, bakning och konservering samt provning av nya livsmedelsprodukter och olika kemisk-tekniska varor. Textilavdelningens arbete inriktas på textila material, konfektionerade varor samt redskap för sömnad och vård av textilier. Vidare studeras och utarbetas metoder för sömnad, klädvård och skötsel av hemmets textilier samt planering och utformning av arbetsplatsen för sömnad och förvaringsutrymmen för textilier. På avdelningen för hushållsorganisation m. m. studeras hur olika typer av hushåll fungerar, deras behov och önskemål om inredning och utrustning. Vidare undersöks metoder och utrustning för bl. a. matlagning, diskning och bostadsvård. I anslutning till provningar av redskap och maskiner ägnas en mindre del av den effektiva arbetstiden åt uppdragsprovningar. Institutets laboratorieavdelning studerar speciellt hemtvättområdet och golvfrågor. Den maskinella utrustningen för tvätt provas tekniskt och praktiskt, samtidigt som arbetsmetoder studeras. Vidare undersöks tvätt- och rengöringsmedel, golvvaxer och andra kemisk-tekniska produkter. En obetydlig del av arbetet ägnas åt uppdragsprovningar.

För att få ett mått på hur undersökningsavdelningarnas personella resurser används har utredningen skaffat uppgifter avseende verksamhetsåret 1965/66. Av dessa framgår bl. a., att undersökningarna rörande hemtvätt representerade 37 procent av den effektiva arbetstiden. Därefter kom provningar av hushållsutrustning med ca 20 procent och textilundersökningar inklusive provningar av redskap med 16 procent. För kemisk-tekniska varor användes 10 procent och till livsmedelsundersökningar 7 procent. 5 procent av effektiva arbetstiden användes för provningar av varor i kategorin hem och fritid och 2 procent vardera till inredning (kök, badrum) och uppdragsprovningar till utomstående institutioner och företag m. fl.

Konsumentforskningens komplexa karaktär ställer betydande anspråk på konsumentinstitutets ledning och personal vid planering och utförande av undersökningsverksamheten. Detta synes utredningen inte ha beaktats tillräckligt, då institutets organisation fastställdes. Utredningen finner att institutet främst bör ha ökad tillgång till personal med akademisk eller annan högre utbildning i olika för institutets verksamhet väsentliga ämnesområden. Sådan personal behövs bl. a. för att medverka i den långsiktiga uppläggningsplaneringen av institutets arbete och utöva de samarbetsfunktioner som krävs för att nå en större bredd i arbetet.

För detta ändamål bör enligt utredningen dels inrättas en planerings- och samordningsgrupp, dels genomföras en omorganisation och personell förstärkning av undersökningsavdelningarna. I fråga om undersökningsverksamhetens organisation har utredningen funnit motiverat att antalet avdelningar minskas från fyra till tre. Större en-

heter inom institutet möjliggör en rationellare arbetsfördelning och ökad örlighet mellan olika verksamhetsgrenar.

Enligt utredningsförslaget erhålls en avdelning för livsmedel och livsmedelsberedning samt kökets inredning och utrustning, en avdelning för textilier, annan hemutrustning än sådan, som tillhör köket, och hemvård m. m. samt en teknisk avdelning. Den sistnämnda föreslås i allt väsentligt fungera som en serviceavdelning för de båda andra undersökningsavdelningarna.

I personalhänseende innebär utredningsförslaget en ökning med sammanlagt 15 tjänster, varav tio vid undersökningsavdelningarna, tre i samordnings- och planeringssekretariatet samt två vid kansliet. Fördelningen av personalen på undersökningsavdelningarna har skett med utgångspunkt från den nuvarande verksamhetens omfattning och de utbyggnadsbehov inom respektive områden, som utredningen bedömt rimliga för de närmaste åren. Beträffande arbetsuppgifterna för de av utredningen föreslagna avdelningarna kan anföras följande.

Avdelningen för livsmedel och kökets utrustning m. m. Utredningen anser att hela området för livsmedel, livsmedelsberedning och köksplanering bör hållas samman inom en avdelning. Detta innebär att köksplanering samt provningar av köksredskap och köksmaskiner, som nu ingår i hushållsavdelningens arbete, förs över till denna avdelning.

Kemiska produkter skall också undersökas av denna avdelning. Hit hör utom puts- och rengöringsmedel av olika slag även målarfärg och oljor samt medel för personlig vård och hygien. Vissa av dessa varor väger rätt tungt i den enskildes budget och synes även av andra grunder förtjänta att uppmärksammas av konsumentforskningen i större utsträckning än f. n. Lokalförhållanden samt bristande laboratorieutrustning har begränsat möjligheterna att mera väsentligt öka den kemisk-tekniska undersökningsverksamheten. Om vissa undersökningar flyttas från den nuvarande laboratorieavdelningen till avdelningen för textilier och hemutrustning m. m. och undersökningarna på hemtvättområdet minskas, torde emellertid en del utrymmen kunna ställas till förfogande för kemilaboratoriet. Det innebär att kemilaboratoriet skulle ligga kvar i nuvarande lokaler i avvaktan på att institutets lokalfråga i sinom tid löses. Utredningen har dock inte ansett att detta bör hindra att det kemiska laboratoriet redan nu organisatoriskt ordnas in under avdelningen för livsmedel och kökets utrustning m. m. och att sistnämnda avdelning blir huvudman för förekommande kemisk-tekniska undersökningar. Utredningen anser att övervägande skäl talar för ett sådant arrangemang, då avdelningen för livsmedel m. m. under alla förhållanden måste äga tillgång till vissa laboratorieresurser på det kemiska området.

Utredningen anser det i hög grad önskvärt att undersökningar för rationalisering av storhushållen i större utsträckning kan komma igång vid konsumentinstitutet, men finner skäl att såväl erfarenheter av den av utred-

ningen föreslagna nya organisationen som folkhälsoinstitutets utbyggnad avvaktas innan storhushållen tas upp på programmet. I detta sammanhang erinras om att riksdagen nyligen i anledning av prop. 1966: 72 bemyndigat Kungl. Maj:t att träffa avtal om inrättande av ett institut för rationalisering av storhushållen.

Inom *avdelningen för textilier, hemutrustning och hemvård m. m.* skall enligt utredningens förslag föras alla grenar av undersökningsverksamheten vilka inte faller på avdelningen för livsmedel m. m. Tre huvudgrupper av arbetsuppgifter kan urskiljas, nämligen undersökning av textilier och beklädnad, hemmets (utom kökets) inredning och inventarier samt metoder, medel och redskap för vård och underhåll av textilier, kläder och inventarier. På avdelningen skulle bl. a. utföras undersökningar angående tvättbarhet, nötningshållfasthet, formbeständighet etc. hos olika fibermaterial och fiberblandningar. VDN-Varufakta är väl lämpade för information i nämnda hänseenden. Utredningen framhåller, att konsumentinstitutets personal i stor utsträckning utnyttjas i det arbete som föregår en varudeklarations tillkomst. En förstärkning av den kvalificerade arbetsstyrkan på institutet skulle därför även vara av positiv betydelse för varudeklarationsarbetet.

Tekniska avdelningen. Verksamheten vid den nuvarande laboratorieavdelningen är i huvudsak inriktad på hemtvättområdet. En minskning av denna verksamhet är enligt utredningen önskvärd för att bereda plats för andra ur konsumenternas synpunkt lika angelägna undersökningar.

Utredningen anser att institutet måste ha tillgång till både teknisk personal och till en grunduppsättning av tekniska apparater med vilka huvudsakligen rutinprovningar av olika slag kan klaras. Denna personal och utrustning, som skall betjäna hela institutet, bör sammanhållas inom den tekniska avdelningen.

Huvudman för den tekniska delen av undersökningsarbetet bör vara någon av konsumentinstitutets två ämnesinriktade avdelningar och inte den tekniska avdelningen. Som skäl för detta anger utredningen bl. a. att det är de praktiska och ekonomiska aspekterna av hushållens funktioner som i allt väsentligt bestämmer hur den tekniska delen av provningsarbetet bör läggas upp. Fördelningen av det egentliga provningsarbetet mellan envar av de två ämnesinriktade avdelningarna å ena sidan och den tekniska avdelningen å andra sidan får provas från fall till fall.

Planerings- och samordningssekretariatet. Personalen vid denna enhet skall huvudsakligen ägna sig åt urvals-, samordnings- och metodfrågor.

Remissyttrandena

Den föreslagna omorganisationen av undersökningsavdelningarna tillstyrks av bl. a. *konsumentinstitutet, konsumentrådet, arbetarskyddsstyrelsen, riksrevisionsverket, folkhälsoinstitutet, statskontoret, journalistförbun-*

det, högerpartiets kvinnoförbund, industriföreningen, grossistförbundet och handelskamrarna i Gävle och Luleå.

Konsumentinstitutet, konsumentrådet och husmodersföreningarnas riksförbund anser dock att organisationen bör göras flexibel och att det bör ankomma på institutet att göra den fördelning av olika arbetsprojekt på de olika avdelningarna som kan erfordras av personal- och lokalskäl. *Provninganstalten* stöder utredningens förslag att minska antalet avdelningar men påpekar att vissa olägenheter kan uppstå på grund av att avdelningarna får ansvara för mycket stora och heterogena varuområden. *Bygghorskningsinstitutet* påpekar, att förslaget leder till egendomliga kombinationer av kunskapsområden och undersökningsmetodik. T. ex. förs möbelforskning samman med undersökningar inom tvätt- och textiltsektorn. *Hantverksinstitutet* anser att avdelningsorganisationen bör vara densamma som hittills. *SPK* och *Hushållslärarnas riksförening* är tveksamma beträffande den föreslagna omorganisationen.

Bl. a. *hantverksinstitutet*, *Hemkonsulenternas förening*, *SACO* och *Varudeklarationsnämnden* anser att även den föreslagna tekniska enheten bör vara huvudman för undersökningsverksamhet. Denna uppfattning kommer även fram i ett särskilt yttrande från *konsumentinstitutets direktör*. Direktören förordar också att en sektion med allmän kemi knyts till tekniska avdelningen i stället för till livsmedelsavdelningen, som utredningen föreslår. *SPK* anser risk föreligga att avdelningen inte får tillräcklig kapacitet att fylla sin servicefunktion. *Provninganstalten* ifrågasätter om det är rationellt att flytta undersökningarna inom hemtvättområdet. Vidare vill anstalten understryka, att två så skilda områden som livsmedelskemi och kemisk-tekniska preparat bör läggas på var sin grupp.

Inrättandet av ett planerings- och samordningssekreteriat tillstyrks av åtskilliga remissinstanser, däribland *konsumentinstitutet*, *konsumentrådet*, *arbetarskyddsstyrelsen*, *provninganstalten*, *TCO*, *centerns kvinnoförbund*, *industriföreningen* och *Varudeklarationsnämnden*. *SHIO* tillstyrker i princip att expertgruppen tillsätts men anser att den bör byggas ut successivt i den mån erfarenheter vinnas om dess funktion och organisatoriska ställning.

Riksrevisionsverket är tveksamt om behovet av ett planeringssekreteriat. *Statskontoret* anser sig f. n. inte böra tillstyrka förslaget. *Industriförbundet* anser det inte lämpligt att nu göra en så betydelsefull omorganisation. Avdelningscheferna bör ha en sådan allmän överblick över konsumentupplysningens behov och möjligheter att de jämte institutets direktör kan behandla de planerings- och samordningsuppgifter, som enligt förslaget skulle ankomma på det nya sekretariatet. Liknande synpunkter framförs av *högerens kvinnoförbund*. Enligt *SPK* och *grossistförbundet* torde det vara tillräckligt om verkschefen vid sin sida finge en kvalificerad arbetskraft i högre

löneställning för ifrågavarande planeringsuppgifter. Ytterligare förstärkning av detta slag bör snarare ske hos statens konsumentråd. *Köpmannaförbundet* anser likaså att sekretariatet förefaller överdimensionerat.

Personalfrågor och kostnader

Riktprisutredningen

Vad gäller SPK:s prisundersökningar och prisövervakning har riktprisutredningen anfört, att en ytterligare förstärkning av personalresurserna torde komma att visa sig erforderlig men ej lämnat något konkret förslag härför.

För planeringen och genomförandet av den utbyggda registreringsverksamheten föreslår utredningen att man gör kartellregistersektionen till en fristående avdelning, registreringssektionen. Chefen för sektionen bör få avdelningsdirektörs tjänsteställning och samtidigt behåller man de nuvarande byrådirektörstjänsterna i A 28 och A 26. Vidare föreslås en ny assistenttjänst och en biträdestjänst. Den närmare utformningen av utredningens förslag angående registrering bör ankomma på SPK. Härvid kommer att erfordras betydande engångsarbete för uppläggande av administrativa rutiner, varvid moderna rön angående kontorsrationaliserande åtgärder bör särskilt beaktas. Med hänsyn härtill bör ett engångsanslag om 75 000 kr. anvisas för anlitande av utomstående expertis.

Vad gäller utbyggnaden av nämndens upplysningssektion anser utredningen det lämpligt att planerande och mera regelbundet återkommande arbetsuppgifter handläggs av fast anställda befattningshavare, under det att övriga uppgifter, åtminstone inledningsvis, till betydande del sköts av personer som mera tillfälligt knyts till nämnden eller uppdras åt konsultföretag eller motsvarande. För utbyggnad av sektionen i nuläget erfordras enligt utredningens mening tre befattningshavare i byrådirektörs ställning samt en expeditionsförman. En av de högre tjänsterna är avsedd att förstärka den mot skolor och bildningsorganisationer riktade verksamheten, en annan att i första hand biträda chefen särskilt med att planera och samordna de arbetsuppgifter som anförtros från nämnden fristående expertis. Den tredje befattningshavaren skulle som redaktionsledare möjliggöra en av utredningen förordad breddning av innehållet i Pris-aktuellt och svara för det lokalt differentierade, till konsumenterna i gemen riktade informationsmaterialet. Härutöver bör vederbörande ha ansvar för den utökade direkta servicen till enskilda tidningar i samband med lokala och regionala prisundersökningar. Utbyggnaden av sektionen ger denna en sådan omfattning, att dess chef bör placeras som avdelningsdirektör.

Utredningen föreslår som nämnts ett engångsbelopp för en

k a m p a n j med inriktning på såväl konsumenterna som företagare. Utredningen anser vidare att anslagsposten Allmän upplysningsverksamhet för budgetåret 1967/68 bör höjas mycket kraftigt för att bl.a. medge anlåtande av utomstående konsulter för större arbetsuppgifter.

Vid bekämpningen av skadligt prissamarbete i n t a r N O och d e n n e s k a n s l i e n n y k e l s t ä l l n i n g. Den fortsatta sanering på detta område som utredningen anser nödvändig ankommer till betydande del på NO, främst genom att det i första hand är denne som har att agera på samhällets vägnar i anledning av vad som kommer fram genom SPK:s registrerings- och undersökningsverksamhet. Förstärkningen av pris- och kartellnämnden måste därför följas av en utbyggnad av NO:s kansli. Härtil kommer att en effektiv sanering av skadlig prissamverkan erfordrar, att NO:s kansli äger resurser att på eget initiativ ta upp fler ärenden angående konkurrensbegränsning på prissidan än vad som hittills kunnat ske. En utbyggnad av NO:s resurser finner utredningen nödvändig också mot bakgrunden av att ärendena under senare år tenderat att öka kraftigt såväl i antal som svårighetsgrad.

Ärendenas slutliga avgörande ankommer i princip på NO ensam, men på grund av omfattningen av NO:s egna arbetsuppgifter uppkommer här ofta dröjsmål. NO förfogar över en byråchef som närmaste man, vilken enligt ett för honom meddelat förordnande automatiskt träder in som tjänsteför rättande NO vid förfall för NO genom semester, sjukdom, tjänsteresor etc. Utredningen föreslår att denne byråchef frigörs från sitt chefskap för en stor rotel och i stället anlitas för att avlasta NO arbetsuppgifter och direkt biträda med den slutliga handläggningen av olika ärenden. Med hänsyn till de delvis ändrade arbetsuppgifterna bör särskild avlöningsförstärkning till denne byråchef utgå. Arrangemanget medför behov av en ny rotelchef. Som sådan bör komma i fråga en kvalificerad befattningshavare — ekonom eller jurist — med placering i byråchefsställning.

Intensifierad verksamhet på prissidan erfordrar att NO-kansliet tillförs ytterligare personal härför. Utredningen föreslår en tjänst som förste byråsekreterare att placeras på prisroteln. De framlagda förslagen överensstämmer med vad NO under hand uttalat till utredningen. Den föreslagna utbyggnaden av pris- och kartellnämndens registreringsverksamhet kommer enligt utredningen att i framtiden göra en ytterligare förstärkning av de personella resurserna vid NO:s kansli nödvändig.

Utredningen framhåller i detta sammanhang att N O : s v e r k s a m h e t i sin tur ställer betydande krav på pris- och kartellnämndens utredningsresurser. Personal, som är avsedd att i första hand disponeras för undersökningar varom NO hemställt, synes med hänsyn till dessa arbetsuppgifters vikt inte annat än i undantagsfall böra anlitas för uppgifter av annan karaktär.

Remissyttrandena

En personell förstärkning av SPK:s resurser för prisövervakning avstyrks eller ifrågasätts av *IC-föreningarna, handelskammarna i Jönköping och Malmö* samt *högerns kvinnoförbund*. *KF* anser sig inte kunna ta ställning till framlagda förslag om personalförstärkningar, då utredningen inte närmare belyst förutsättningarna för att önskemålet skall kunna uppfyllas. *NO* anser att en personalförstärkning vid SPK torde vara absolut erforderlig för en utvidgning av undersökningsverksamheten och betonar särskilt vikten av att tillräcklig personal avdelas för de av *NO* beställda undersökningarna. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser en förstärkning väl befogad.

Den personalförstärkning som utredningen ansett nödvändig för att genomföra föreslagna reformer beträffande registreringsverksamheten tillstyrks av *näringsfrihetsrådet, bankspektionen* och *TCO*. *Turitz & Co* anser det naturligt att myndigheterna ges erforderliga resurser men kan ej avgöra det aktuella behovet. Förslaget ifrågasätts eller avstyrks av *bankföreningen, handelskammaren i Örebro* samt *högerns kvinnoförbund*.

En förstärkning av SPK:s upplysningssektion tillstyrks av *NO, bankspektionen, KF, ASK-bolagen, tidningsutgivareföreningen, handelskammaren i Göteborg, TCO, folkpartiets kvinnoförbund* och *Motororganisationernas samarbetsdelegation*. Förslaget ifrågasätts starkt av *handelskammaren i Örebro* och avstyrks bestämt av *bankföreningen*.

Utredningens förslag om förstärkning av *NO:s kansli* tillstyrks av *näringsfrihetsrådet, bankspektionen, kommerskollegium, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, länsstyrelsen i Malmöhus län, KF, Turitz & Co, reklamförbundet, tidningsutgivareföreningen, handelskammaren i Malmö, SACO* och *Motororganisationernas samarbetsdelegation*. *IC-föreningarna* anför att förstärkningen bör ske inom nuvarande ram, *bankföreningen* anser den böra anstå någon tid, *handelskammaren i Örebro* ifrågasätter starkt förslaget och *högerns kvinnoförbund* finner inte något motiv för förstärkning.

Näringsfrihetsrådet, som anser en avlastning av *NO:s* arbetsuppgifter vara i hög grad angelägen, vill föreslå att man går ett steg längre än utredningen gjort och förstärker ombudsmannaämbetet med en kvalificerad kraft som generellt får, vid sidan av *NO*, fungera som ställföreträdare för denne med uppgift att — utan att vara chef för någon rotel — på eget ansvar handlägga och avgöra vissa ärenden. Om någon av de nuvarande byråcheferna utses till ställföreträdare erfordras givetvis en ny rotelechef för att inte rotlarnas antal skall minska. Den ytterligare personalförstärkning hos *NO*, som utredningen finner påkallad, bör även genomföras, anser rådet. Liknande synpunkter anföras av *kommerskollegium*. *SPK* anför att förslaget kommer att öka arbetskapaciteten hos *NO*, vilket i sin tur medför att kravet på utredningar hos nämnden kommer att växa.

Konsumentupplysningsutredningen

I samband med sitt förslag om ändrad organisation av undersökningsavdelningarna vid konsumentinstitutet har utredningen angivit de utbyggnadsbehov inom resp. områden, som bedömts rimliga för de närmaste åren.

För avdelningen för livsmedel och kökets utrustning m. m. föreslås att chefen skall ha akademisk utbildning med kemi i examen. Under avdelningschefen bör sortera tre sektionschefer, en för vardera av de tre ämnesområdena. Även för befattningen som sektionschef bör i princip uppställas krav på akademisk utbildning och erfarenheter av forsknings- och undersökningsverksamhet. Angående personalen i övrigt vid förevarande avdelning räknar utredningen med ett behov av sammanlagt 17 befattningshavare. Det gör för avdelningen tillhoppa 21 befattningshavare.

Även chefen för avdelningen för textilier, hemutrustning och hemvård m. m. bör enligt utredningen ha akademisk utbildning samt erfarenhet av forskningsverksamhet. Detsamma bör i princip gälla som kompetenskrav för sektionscheferna. En sektionschef för vardera av de tre områdena bör finnas. Därutöver räknar utredningen med behov av sammanlagt 15 befattningshavare vid avdelningen. Det gör för avdelningen tillhoppa 19 befattningshavare, av vilka tre beräknas för möbelundersökningar m. m., som konsumentinstitutet hittills inte ägnat sig åt.

Avdelningschefen för den tekniska avdelningen bör enligt utredningen ha civilingenjörsexamen. En viktig uppgift för honom skall vara att verka för ett ändamålsenligt samarbete med utomstående tekniska institutioner. Vidare skall han vara rådgivare i tekniska frågor åt cheferna för de övriga undersökningsavdelningarna samt verka för att institutet i den tekniska delen av provningsarbetet får tillgång till goda objektiva provningsmetoder. Närmast under avdelningschefen bör sortera en befattningshavare med civilingenjörskompetens. Innehavaren av tjänsten bör, utom att vara avdelningschefens ställföreträdare, leda förekommande maskintekniska undersökningar och även svara för konstruktion, tillverkning och skötsel av undersökningsapparat. I övrigt bör vid avdelningen finnas sammanlagt nio befattningshavare. Det gör för avdelningen tillhoppa elva befattningshavare.

Enligt utredningens förslag blir undersökningsavdelningarnas organisation följande.

	Livsm. avd.	Textilavd.	Tekn. avd.	Summa
Avdelningschefer	1	1	1	3
Sektionschefer	3	3	1	7
Kvalificerad utredningspersonal	4	3	1	8
Utredningspersonal	3	4	2	9
Assistentpersonal	6	4	4	14
Kvalificerade biträden	3	3	2	8
Biträden	1	1	—	2
Summa	21	19	11	51

Utredningen anser att planerings- och samordningsgruppen bör bestå av tre befattningshavare, nämligen en med ekonomisk sakkunskap, en med statistisk sakkunskap samt en högskoleutbildad arkitekt. Sistnämnda expert motiveras med att till institutets primära arbetsuppgifter räknas studier av bostaden, främst kök, badrum och tvättutrymmen. Utredningen förordar att samordnings- och planeringssekretariatet får ställning som ett stabsorgan direkt under direktören.

Utredningen föreslår att kansliet tillförs en ny tjänst i byrådirektörs ställning och en biträdestjänst. Denna personalförstärkning motiveras av den ökade verksamheten vid institutet om utredningens förslag biträds. Jämförelser med andra statliga institutioner av motsvarande storlek har dessutom visat, att kansliet där förestås av en befattningshavare i byrådirektörs ställning.

Antalet befattningshavare vid konsumentinstitutets undersökningsavdelningar utgör f. n. 41, varav nio belastar anslag från statens konsumentråd, samt tre praktikanter. Utredningens förslag innebär att antalet befattningshavare, eventuella praktikanter oräknade, kommer att vara 51. Härtill kommer tre nya befattningshavare vid det föreslagna planerings- och samordningssekretariatet samt två vid kansliet. Utredningens förslag innebär alltså en ökning med sammanlagt 15 befattningshavare. Det i anledning härav ökade anslagsbehovet till avlöningar uppskattas av utredningen till i runt tal 955 000 kr., varav 735 000 kr. hänför sig till undersökningsavdelningarna och 220 000 kr. till planerings- och samordningssekretariatet samt kansliet.

Vad gäller anslaget till omkostnader beräknar utredningen en engångsanvisning av 40 000 kr. för *anskaffning av inventarier* till nya tjänsterum, vartill kommer kostnader för inmontering av nya telefoner, flyttningskostnader m. m. Till *sjukvård, reseersättningar* samt *bränsle, lyse och vatten* bör beräknas ytterligare 2 000 kr., 500 kr. resp. 2 000 kr. För *löpande expenser* bör i anledning av personalutvidgningen beräknas ytterligare 35 000 kr.

Den i omkostnadsstaten ingående anslagsposten *Övriga utgifter* är för innevarande budgetår uppförd med 108 000 kr. Utredningen föreslår att medelsanvisningarna för underhåll och inköp av apparatur och utrustning samt för beställning av undersökningar skall ha *reservationsanslags* karaktär och alltså flyttas från omkostnadsanslaget. Det föranleder en nedskrivning av anslagsposten med 40 000 kr. För bokinköp förutsätts därvid 3 000 kr. stå kvar under anslagsposten och samtidigt räknas upp med 2 000 kr. Vidare räknar utredningen med att den vidgade undersökningsverksamheten kommer att föranleda ett ökat medelsbehov för anskaffning av förbrukningsartiklar. Storleken härav uppskattas till 15 000 kr. Under anslagsposten skulle i enlighet härmed anvisas 85 000 kr. för budgetåret 1967/68.

Nuvärdet av konsumentinstitutets uppsättning av *apparater och instrument* uppskattas till ca 200 000 kr. Utredningen har funnit att nyanskaffningar bör äga rum till belopp av omkring 140 000 kr., som kan delas upp på två år. För budgetåret 1967/68 föreslår utredningen 70 000 kr. utom det belopp av 22 000 kr., som nu anslagits för ändamålet.

Enligt nuvarande ordning måste konsumentinstitutet vid *beställningar av undersökningar* hos andra institutioner i flertalet fall söka anslag hos konsumentrådet. Detta förefaller inte utredningen rationellt. Storleken av de anslag som utgått i anledning av dylika ansökningar hos rådet har belöpt sig till i genomsnitt 100 000 kr. om året. Utredningen uppskattar beställningsverksamhetens omfattning under de närmaste åren till i genomsnitt 300 000 kr. per år och föreslår, att detta belopp anvisas för budgetåret 1967/68 och får reservationsanslags karaktär.

Utredningen föreslår att under den nya rubriken *Undersökningsverksamhet och upplysningsmateriel m. m.* uppförs tre anslagsposter, vilka var för sig skall betraktas som särskilda reservationsanslag. En av anslagsposterna skall därvid avse beställning av undersökningar hos utomstående institutioner och de båda övriga gälla upplysningsmateriel resp. utrustning.

För personalökningen krävs att ytterligare lokaler ställs till förfogande. Byggnaden vid Rålambsvägen används till övervägande delen av konsumentinstitutet. Som ett första led att lösa institutets lokalproblem föreslår utredningen att byggnaden vid Rålambsvägen helt får disponeras av institutet, då en flyttning av institutet till den planerade forskningsstaden på Järvafältet beräknas kunna realiseras först i mitten av 1970-talet. I fastigheten vid Drottning Kristinas väg, där den nuvarande laboratorieavdelningen är inrymd, synes viss ökning av institutets lokaler möjlig. Lokalsituationen synes också kunna förbättras något genom vissa omdisponeringar av personal och nu utnyttjade utrymmen.

Remissyttrandena

Åtskilliga remissorgan uttalar sig mera allmänt om uppbyggnaden av institutets resurser. Positiva till detta är bl. a. *konsumentrådet, statens provningsanstalt, Chalmers provningsanstalt, institutet för konserveringsforskning, textilforskningsinstitutet, LO, TCO, folkpartiets kvinnoförbund, socialdemokratiska kvinnoförbundet, Hemkonsulenternas förening, husmodersföreningarnas riksförbund och lantbruksförbundet*. Exempelvis LO anser sålunda att en resursökning av föreslagen omfattning är nödvändig för att institutet skall kunna fullgöra sina uppgifter inom nuvarande organisationsram.

Standardiseringskommissionen delar utredningens uppfattning angående behovet av ökade resurser men anser sig inte kunna ta ställning till i vilken omfattning och på vilka punkter denna förstärkning skall ske. 1963 års

konsumentupplysningskommitté finner likaså en förstärkning nödvändig men förordar viss återhållsamhet. *Kommerskollegium* anser det vanskligt att på grundval av betänkandet ta någon säker ställning angående behovet av upprustning. Kollegiet finner det viktigt att man först och främst fastställer inriktningen och omfattningen av institutets forskningsuppgifter. Enligt *industriförbundet* bör mera väsentliga förändringar anstå tills 1963 års konsumentupplysningskommitté slutfört sitt arbete. Förbundet anser det lämpligt att nu inte alltför strikt definiera de olika avdelningarnas arbetsområden. *SHIO* anser, att innan man beslutar sig för en utbyggnad är det angeläget att i första hand undersöka i vad mån tillgängliga resurser inom andra institutioner kan tas i anspråk. Sex av *handelskamrarna* avstyrker ett genomförande för närvarande av utredningens förslag.

Förslaget att öka personalstyrkan på undersökningsavdelningarna med tio personer, huvudsakligen personal med akademisk eller annan högre utbildning, tillstyrks av *konsumentrådet*, *arbetarskyddsstyrelsen*, *folkhälsoinstitutet*, *industriföreningen*, *TCO*, *folkpartiets kvinnoförbund*, *husmodersföreningarnas riksförbund*, *slöjdföreningen*, *Varudeklarationsnämnden* och *handelskamrarna i Gävle och Luleå*.

Hushållslärarnas förening anser att personalökningen förefaller väl liten. Vidare påpekar föreningen att den akademiska utbildningen vid den Nordiska Hushållshögskolan torde vara lämplig bakgrund för den föreslagna befattningen som sektionschef. Enligt *Chalmers provningsanstalt* bör förstärkning inte ske av den personal som sysselsätts med direkta provningar. Den provningsverksamhet som förekommit på andra områden än livsmedel och hemmets inredning och utrustning bör upphöra och flyttas över till andra institutioner. *Statskontoret* anser att utredningens material är för knapphändigt för att ta ställning till behovet av antalet nya befattningshavare men har inget att erinra mot ett högre kompetenskrav för avdelningscheferna. Statskontorets egen undersökning av den statliga provningsverksamhetens ekonomi och organisation bör inväntas. *Grossistförbundet* finner det lämpligt att man nu nöjer sig med en begränsad personalförstärkning som garanterar en kvalificerad ledning. *Svensk Byggtjänst* anför att den föreslagna men ännu ej slutförda upprustningen av statens provningsanstalt bör beaktas innan andra statliga provningsverksamheter byggs ut. I sammanhanget uppstår frågan hur det skall förfaras med de nio arvodestjänster som institutet nu finansierar huvudsakligen med bidrag från konsumentrådet. Härvidlag anser *konsumentrådet* två av dessa tjänster erforderliga även på lång sikt, varför rådet förordar att dessa tjänster finansieras via statsbudgeten. *Varudeklarationsnämnden*, *ABF* och *Samverkande bildningsförbunden* påpekar det lämpliga i att arvodestjänster tas upp på institutets ordinarie stat.

Föreslagen personalförstärkning på kansliet med två personer tillstyrks av *arbetarskyddsstyrelsen*, *folkhälsoinstitutet*, *industri-*

föreningen, TCO och husmodersföreningarnas riksförbund. Riksrevisionsverket anser sig inte nu kunna tillstyrka förslaget. Statskontoret kan inte på grundval av utredningens material ta ställning till kansliets behov. Statskontoret framhåller i sammanhanget att det inom kansliet betydande arbetet med försäljning och distribution av institutets publikationer kan förväntas bortfalla.

Förslaget om ett reservationsanslag på 300 000 kr. för att bereda institutet möjligheter att lägga ut uppdrag på andra forskningsinstitutioner mottas positivt av konsumentrådet, folkhälsoinstitutet, textilforskningsinstitutet, TCO, centerns kvinnoförbund, folkpartiets kvinnoförbund och husmodersföreningarnas riksförbund. Konsumentrådet föreslår dock att anslaget läggs samman med institutets anslag för extra personal och konsulter. Några remissinstanser ifrågasätter om inte beloppet är tilltaget i underkant. Handelskammaren i Göteborg påpekar att i den mån projekt kan beställas hos redan bestående specialinriktade forskningsinstitutioner detta är att föredraga framför nyetableringar och utvidgningar inom konsumentinstitutets ram. Riksrevisionsverket ifrågasätter det principiellt riktiga i att ställa ett större reservationsanslag direkt till institutets förfogande. Grossistförbundet avstyrker förslaget och för köpmannaförbundet synes det tveksamt om anslaget kan tillstyrkas.

I fråga om de inkomster som flyter in i institutets verksamhet anser konsumentrådet att det är angeläget att institutet framdeles självt får utnyttja inkomster från uppdragsverksamhet. Liknande synpunkter anförs av LO.

Vad gäller kostnadsökningen i anledning av utredningsförslaget finner folkpartiets kvinnoförbund att beloppet, ca 1,4 milj. kr., synes vara blygsamt om man därvid kan vinna en betydligt breddad och intensifierad konsumentvaruforskning. Handelskammaren i Norrköping anser den ifrågasatta kostnadsökningen för det kommande budgetåret vara helt oacceptabelt i nuvarande ansträngda ekonomiska situation. Riksrevisionsverket och statskontoret har i princip inget att erinra mot föreslagna tre reservationsanslag under den gemensamma beteckningen Undersökningsverksamhet och upplysningsmaterial. Statskontoret anser sig dock sakna möjlighet att bedöma de föreslagna anslagsbeloppens storlek. Vidare anser sig statskontoret inte kunna tillstyrka föreslagna ökning av avlönings- och omkostnadsanslagen.

Vad gäller lokalfrågan finner bl. a. folkpartiets kvinnoförbund, Hushållslärarnas förening och husmodersföreningarnas riksförbund det angeläget, att institutets lokalfråga snarast får en tillfredsställande lösning på längre sikt. Byggnadsstyrelsen hänvisar till pågående arbete inom statens Järnafältsdelegation, som syftar till att samla statliga och statsunderstödda institutioner med teknisk inriktning till ett gemensamt område inom Järnafältet. Denna byggnadsverksamhet torde för de aktuella institutioner-

na kunna påbörjas i början av 1970-talet. Vad gäller det akuta lokalbehovet anför byggnadsstyrelsen, att det är tveksamt om institutet kan erhålla de lokaler vid Rålambsvägen, som justitiedepartementet f. n. disponerar.

Ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor

I sin petitaframställning för budgetåret 1967/68 har NO föreslagit en personalförstärkning i överensstämmelse med utredningens förslag. Därjämte föreslår NO att en tjänst som expeditionsvakt inrättas, främst i anledning av att kansliet under våren 1967 flyttar till en fastighet som helt skall disponeras av NO. Därvid uppstår behovet av en expeditionsvakt, vilkens sysslor hittills kunnat utföras utan tillgång till särskild arbetskraft. Kostnaden för de nya tjänsterna och föreslagen avlöningsförstärkning beräknas av NO till 137 952 kr. I skrivelse har NO begärt att de tjänster, som tillkom år 1965, måtte extra-ordinariesättas.

	1966/67	Föreslagen ändring 1967/68
<i>Tjänster</i>		
Handläggande personal	12	+ 2
Övrig personal.....	5	+ 1
	<hr/>	<hr/>
	17	+ 3
<i>Anslag</i>		
Avlöningar till tjänstemän.....	676 000	+ 245 000 ¹

I sitt yttrande över riktpisutredningens betänkande erinrar NO om att berörda förstärkning länge varit aktuell. Förutom i petitan har NO sålunda tidigare gjort framställning i särskild promemoria. NO ifrågasätter nu om inte den föreslagna anordningen med en »fristående» byråchef lämpligen borde utsträckas till att avse en NO:s ställföreträdare. Med hänsyn till de lönegradsuppflyttningar som genomfördes vid förra årets avtalsuppgörelse förordar NO också, att den nya tjänsten på prisroteln placeras i A 26.

	1966/67	Föreslagen ändring 1967/68
<i>Omkostnader</i>		
1. Sjukvård m. m.	600	+ 200
2. Resersättningar	13 000	—
3. Expenser		
a) Bränsle, lyse och vatten.....	2 000	+ 200
b) Övriga expenser	24 400	+ 2 600
	<hr/>	<hr/>
	40 000	+ 3 000

Ökningen innefattar automatiska höjningar och är i övrigt betingad av den begärda personalförstärkningen.

¹ Löneomräkning 107 000.

Pris- och kartellnämnden

I bilaga till yttrandet över riktprisutredningens betänkande erinrar nämnden om att en fjärde utredningsbyrå tillskapats efter betänkangets slutjustering genom delning av två utredningsbyråer. Denna åtgärd torde enligt SPK ligga helt i linje med utredningens önskemål, då den skett i syfte att effektivisera verksamheten.

I sin petitaframställning för budgetåret 1967/68 har SPK räknat upp anslaget till expertis och tillfällig arbetskraft med 688 000 kr. Detta belopp motsvarar i stort kostnaden för den plan för personalökning, som nämnden föreslagit i särskild skrivelse och som anslöt sig till vissa förslag av pris-kommittén. I yttrandet över riktprisutredningens förslag har denna plan inarbetats, varför yttrandet kan sägas vara en komplettering till nämndens petitaframställning.

Den förstärkning av NO:s kansli som utredningen föreslår kommer enligt SPK att medföra växande krav på utredningar hos nämnden. För att möta dessa anspråk anser SPK att dess första utredningsbyrå behöver förstärkas med en förste aktuarie och en arvodesanställd sakkunnig.

I fråga om intensifieringen av den prisövervakande verksamheten framhåller SPK som tidigare nämnts, att de praktiska möjligheterna att genomföra undersökningsprogram i den önskade omfattningen är begränsade. För andra utredningsbyråns del föreslår SPK en förstärkning med två byrådirektörer, en förste aktuarie, två amanuenser, tre assistenter och två kvalificerade biträden. Fjärde utredningsbyrån handhar i stort uppgifter av samma art som den andra. Här vill SPK placera två nya tjänster, en byrådirektör och en förste aktuarie, för kontinuerlig bevakning av förhållandena inom byggnadsbranschen, som varit föremål för särskild utredning inom nämnden. Denna utvidgning samt intensifieringen av prisövervakningen i övrigt kräver ett tillskott av tre biträden.

SPK:s tredje utredningsbyrå är uppdelad på kartellregistersektionen och en administrativ sektion. Av flera skäl anser sig SPK ej kunna tillstyrka utredningens förslag att lösgöra kartellregistersektionen från byrån för att bli en självständig enhet. Bl. a. skulle detta innebära en inte lämplig ökning av arbetsbelastningen för verkschefen. Förslaget synes än mindre angeläget, då SPK inte anser att någon utbyggnad av kartellregistersektionen bör ske efter de riktlinjer utredningen föreslagit. Registreringen av vertikala prisangivelser anser SPK nämligen böra ske på andra resp. fjärde utredningsbyråerna, och storföretagsregistret kan lämpligen handhas av en arbetsenhet inom byrån, som sedan en tid varit sysselsatt med speciella utredningar på kartellområdet. På grund av arbetsbelastningen bör kartellregistersektionen dock utökas med en förste aktuarie och ett bi-

träde. Utbyggnaden av nämnden fordrar slutligen en amanuens tjänst på den administrativa sektionen samt en telefonist i reglerad befordringsgång.

En utvidgad prisövervakning kräver ett ej obetydligt personaltillskott för den statistiska byrån. SPK erinrar härvid om de särskilda svårigheter som föreligger att rekrytera statistiker. Som förstärkning föreslås två byrådirektörer, en förste aktuarie, en amanuens och två kvalificerade biträden. Vad gäller fältorganisationen erinrar SPK om att den egentliga pris-kontorspersonalen ingår i länsstyrelseorganisationen. För närvarande har SPK fyra assistenter, som alltefter behov kan sändas ut till olika pris-kontor. SPK uppskattar behovet av upprustning av denna personalgrupp till fem tjänster i nuvarande läge.

För upplysningssektionens del biträder SPK utredningens förslag om att inrätta tre byrådirektörstjänster och en tjänst som expeditionsförman samt föreslår därutöver en amanuens tjänst. SPK ansluter sig också till utredningens förslag att sektionschefen placeras som avdelningsdirektör. SPK anmärker, att proportionen synes ojämn mellan å ena sidan utbyggnaden av den fasta staben på upplysningssektionen och å andra sidan de insatser som skall utföras av utomstående expertis.

SPK:s förslag innebär ett tillskott av 37 befattningshavare, nämligen åtta byrådirektörer, en sakkunnig, tio förste aktuarier och amanuenser, åtta assistenter, fem kvalificerade biträden och fem biträden. Kostnaden för de nya befattningshavarna beräknar SPK till 1 246 000 kr., med vilket belopp anslagsposten Expertis och tillfällig arbetskraft skulle räknas upp i stället för det i petitaframställningen angivna beloppet 688 000 kr.

	1966/67		Föreslagen ändring enligt yttrandet 1967/68
<i>Tjänster</i>			
Handläggande personal	74	+	27
Övrig personal	81	+	10
	155	+	37
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän	3 403 000	+	465 000
Arvoden och särskilda ersättningar	39 000	+	2 000
Ersättning till expertis och tillfällig ar- betskraft	814 000	+	1 051 000
	4 256 000	+	1 518 000

1. Chefen för fjärde utredningsbyrån åtnjuter f. n. arvode enligt lönegrad C 1. SPK föreslår att tjänsten inrättas som extra ordinarie byråchefstjänst i Ce 1.

2. Under budgetåret 1965/66 förordnades en ställföreträdare för verksamhetschefen. Av Kungl. Maj:t fastställt arvode härför bör beräknas.

3. Enligt SPK:s förslag bör ersättningen till expertis räknas upp med

1 246 000 kr. Samtidigt räknas posten ned med 250 000 kr. med anledning av att den särskilda utredningen om byggbranschen avslutats under innevarande budgetår.

4. Löneomräkning 453 000 kr.

Vad gäller omkostnaderna har SPK i yttrandet räknat upp sina anslagsäskanden med hänsyn till de ytterligare höjningar, som enligt nämndens mening erfordras för att utvidga verksamheten enligt nämndens förslag.

	Anvisat 1966/67	Föreslagen ändring 1967/68	
		Petitan	Yttrandet
1. Sjukvård m. m.	13 000	+ 4 000	+ 4 000
2. Resersättningar.....	65 000	+ 55 000	+ 40 000
3. Expenser			
a) Bränsle, lyse och vatten	21 000	—	+ 4 000
b) Övriga expenser	199 000	+ 98 000	+ 60 000
4. Hålkortsbearbetn.	95 000	+ 15 000	+ 20 000
5. Publikationstryck	150 000	+ 35 000	+ 30 000
6. Allmän upplysningsverksamhet	50 000	+ 10 000	+ 100 000
	Summa 593 000	+ 217 000	+ 258 000

Beträffande anslagsposten allmän upplysningsverksamhet anför SPK att höjningen måste betraktas som nominell i avvaktan på besked om den innevarande budgetår påbörjade annonseringen skall fullföljas även budgetåret 1967/68.

Konsumentinstitutet

I sin petitaframställning för budgetåret 1967/68 understryker konsumentinstitutet det angelägna i en snar upprustning av undersökningsverksamheten. Institutet hemställer att den förstärkning av resurserna som förslaget innebär kommer till stånd oberoende av om konsumentupplysningsutredningen slutfört sitt arbete vid tidpunkten för fastställandet av institutets anslag för budgetåret 1967/68.

	1966/67	Föreslagen ändring 1967/68	
<i>Tjänster</i>			
Handläggande personal.....	27	+	17
Övrig personal	49	+	7
	76	+	24
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän	1 941 000	+ 1 078 000	
Arvodet och särskilda ersättningar	5 000	—	
Ersättning till expertis och tillfällig arbetskraft	215 000	+ 65 000	
	2 161 000	+ 1 143 000	

1. Planerna på nya lokaler inom Järvafältsområdet innebär under en följd av år omfattande utrednings- och planeringsarbeten inom institutet. Samtidigt krävs en ingående planering för att institutets arbetsprogram skall kunna beakta den snabba tekniska utvecklingen och aktuella krav från konsumenterna. En tjänst som byrådirektör erfordras för att biträda direktören i dessa och andra centrala frågor.

2. För att förstärka undersökningsavdelningarna begär institutet åtta försöksledartjänster, tre förste assistenttjänster, två konsulenttjänster, sju assistenttjänster och en förste institutionsbiträdestjänst. Om förslaget genomförs kan personalstyrkan samtidigt minska med två institutionsbiträden.

3. På upplysningsavdelningen erfordras en tjänst som bibliotekarie. Telefonförfrågningarna från allmänheten har visat en stadigt stigande tendens, varför ytterligare en assistenttjänst erfordras för att tillgodose denna form av konsumentupplysning. Den stigande efterfrågan på institutets skrifter ökar behovet av en assistent, som bl. a. skulle ha hand om prenumerationsregistret och ansvara för akquisitioner av publikationer.

4. Den föreslagna personalförstärkningen medför behov av ytterligare en kontorist på kansliet.

5. Det är angeläget att institutet har ekonomiska resurser för att anlita teknisk, ekonomisk och juridisk expertis. Dessutom föreligger behov för kansliet att vid toppbelastning anlita extra personal. Det är vidare värdefullt att kunna ge bl. a. blivande hushållslärare möjligheter att praktisera vid institutet.

6. Löneomräkning 176 000 kr.

	1966/67	Föreslagen ändring 1967/68
<i>Omkostnader</i>		
1. Sjukvård m. m.	11 000	+ 5 000
2. Reseersättningar	28 000	+ 10 000
3. Expenser		
a) Bränsle, lyse och vatten.....	19 000	—
b) Övriga expenser	206 000	+ 59 000
4. Publikationstryck	1 000 000	—
5. Annan upplysningsverksamhet	15 000	—
6. Omkostnader i anledning av uppdrag....	2 000	—
7. Övriga utgifter.....	108 000	+ 100 000
	<hr/> 1 389 000	<hr/> + 174 000

Inkomsterna av försäljningen av publikationer och mönster samt avgifter för uppdragsprovningar beräknas under budgetåret 1967/68 uppgå till resp. 1 025 000 kr. och 11 000 kr. Dessa inkomster redovisas över riksstaten.

Anslagsposten Övriga utgifter bör delas upp i tre delposter, nämligen förbrukningsartiklar för undersökningsverksamheten, apparatur och utrustning för denna inklusive bibliotek samt undersökningsuppdrag till andra institutioner. Sistnämnda delpost bör räknas upp med 45 000 kr. till 63 000 kr. Anslag har hittills måst sökas hos konsumentrådet även för mycket begränsade undersökningar. Då detta medför ett oproportionerligt stort administrativt arbete för såväl rådet som institutet, anser institutet det rimligt att anslagsbelopp som understiger 15 000 kr. skall kunna bekostas med medel direkt från institutet. Av ökningen i övrigt under anslagsposten hänför sig 10 000 kr. till förbrukningsartiklar och 20 000 kr. till apparatur m. m. Den föreslagna personalökningen beräknas vidare medföra en stegring av anslagsposten med 25 000 kr.

Kostnaderna som belastar reservationsanslaget U p p l y s n i n g s m a t e r i e l hänför sig i betydande del till framställningen av utställnings- och studiemateriel. Med hänsyn till de lönehöjningar som skett bör anslaget räknas upp med 22 000 kr. till 160 000 kr. Försäljningsinkomsterna har stigit och en ytterligare ökning av efterfrågan av studiemateriel kan förutses. Härvid måste större upplagor framställas, men institutet anser den begärda anslagshöjningen tillräcklig under förutsättning att även inkomster överstigande 11 000 kr., som nu ställs till Kungl. Maj:ts disposition, får föras till anslaget och disponeras av institutet.

I sitt yttrande över konsumentupplysningsutredningens betänkande tillstyrker institutet den p e r s o n a l f ö r s t ä r k n i n g som avses för undersökningsverksamhetens planering, samordning och utförande. Institutet erinrar om att den i betänkandets bil. 4 redovisade personaltablån avser samtliga tjänstemän vid institutet den 1 november 1966. Däri ingå sålunda även de sex tjänstemän, som avlönades ur anslag från konsumentrådet, samt två tjänstemän och tre praktikanter, som avlönades ur institutets expertanslag. Vidare upptas en fyllnadstjänst som gjorts möjlig genom att ett par befattningshavare har reducerad arbetstid.

Förslaget till förstärkning av a n s l a g e t t i l l o m k o s t n a d e r tillstyrks vad gäller posterna sjukvård, reseersättningar samt expenser. Beträffande posten Omkostnader i anledning av uppdrag erinrar institutet om önskemålet att inkomster av provningsuppdrag måtte få disponeras av institutet för att bestrida kostnader för denna verksamhet. Under Övriga utgifter har kostnaderna för förbrukningsartiklar m. m. tagits upp med 85 000 kr., vilket institutet anser vara i underkant, i vart fall sedan den nya organisationen nått full effekt.

Institutet tillstyrker förslaget om e t t s ä r s k i l t r e s e r v a t i o n s a n s l a g för anskaffning av apparater och utrustning. Institutet föreslår dock att anslaget tas upp med 45 000 kr. som fast anslag och 94 000 kr. som engångsanslag fördelat på två år. Slutligen tillstyrker institutet att den delpost inom reservationsanslaget, som avser att täcka kostnaderna för utlagda projekt, tas upp med 300 000 kr.

Departementschefen

Inledning

De frågor som jag nu tagit upp till behandling hänför sig till olika led i en politik, som ytterst har till syfte att främja medborgarnas intresse av att få tillgång till goda och ändamålsenliga varor till så låga priser som möjligt. Ett av dessa led är den verksamhet, som grundar sig på lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet och som bedrivs av näringsfrihetsrådet, ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor (NO) och statens pris- och kartellnämnd (SPK). Den avser att så långt möjligt motverka sådana företeelser inom näringslivet, varigenom konkurrensen företagarna emellan begränsas på ett för samhället skadligt sätt. Till grund för denna verksamhet ligger tanken att en effektiv konkurrens leder till det för konsumenterna i gemen fördelaktigaste utfallet av prisbildningen.

Ett annat led är den övervakning av prisutvecklingen för varor och tjänster, som ingår i SPK:s uppgifter. Ett syfte härmed är att spåra och närmare undersöka sådana förhållanden och tendenser inom prisbildningen som kan utgöra symptom på att konkurrensen helt eller delvis är satt ur spel. I detta avseende utgör prisövervakningen en del av den konkurrensfrämjande verksamhet som nyss berördes. Genom de prisundersökningar som SPK bedriver erhålles vidare ett underlag för myndighetens till allmänheten riktade upplysningsverksamhet i prisfrågor. Denna verksamhet ingår som en viktig beståndsdel i den statliga konsumentupplysningen. En annan, inte mindre viktig del av konsumentupplysningsverksamheten är den som statens institut för konsumentfrågor svarar för och som avser att informera allmänheten om varornas egenskaper. Denna upplysningsverksamhet bygger på forskning och undersökningar som bedrivs av konsumentinstitutet eller av andra, med detta samverkande institutioner. Konsumentinstitutet har även uppgiften att genom undersökningar och upplysning främja hushållsarbetets rationalisering.

I detta sammanhang bör även nämnas statens konsumentråd, som har till uppgift att planlägga och samordna forskning på konsumentområdet och som förfogar över anslaget till konsumentvaruforskning och konsumentupplysning.

Den statliga verksamhet som berörts i det föregående har under senare år varit föremål för allmän uppmärksamhet och debatt. Inte minst från de stora löntagarorganisationernas sida har gjorts gällande, att de statliga organen på detta område har för små resurser. Även i fråga om verksamhetens organisation och inriktning har kritiska synpunkter kommit fram i diskussionen. Ett omfattande utredningsarbete har utförts och vissa utredningar pågår alltjämt. De frågor som nu är aktuella har väckts av riktprisutredningen, som i sitt betänkande Prissamverkan och konkurrens behandlat den

konkurrensfrämjande politiken samt prisövervakningen och prisupplysningen m. m., och av konsumentupplysningsutredningen, som lagt fram ett betänkande benämnt Effektivare konsumentforskning. Vidare har en av socialdemokratiska partiet och Landsorganisationen tillsatt kommitté i prisfrågor — priskommittén — lagt fram ett förslag om lokala konsumentkommittéer.

Konkurrenspolitikens målsättning

Den svenska pris- och konkurrenspolitiken bygger som jag tidigare berört på tanken att en från allmän synpunkt önskvärd ekonomisk utveckling främjas genom att näringslivet så långt det är möjligt arbetar under fria konkurrensförhållanden. Målet för konkurrenspolitiken är att åstadkomma en *effektiv konkurrens*, dvs. en konkurrens som driver utvecklingen i en riktning som på längre sikt kan förmodas innebära det bästa utnyttjandet av samhällets resurser.

Konkurrenspolitiken har ett omedelbart samband med prisfrågorna och innebär att man inte söker påverka prisutvecklingen genom prisreglering utan i stället litar till konkurrensens verkningar. Frågan om en återgång till priskontroll av den typ som fanns under det senaste världskriget och åren närmast därefter diskuterades bl. a. av arbetsgruppen för prisövervakningsfrågor år 1965. Gruppen fann det lämpligast att även i fortsättningen följa konkurrenslinjen och således inte återgå till prisreglering, vare sig allmän eller partiell.

Även riktpriisutredningen har prövat frågan om konkurrenspolitikens målsättning och ansluter sig till den slutsats som arbetsgruppen för prisövervakningsfrågor kommit till. Utredningen avvisar således en återgång till prisreglering. Denna ståndpunkt stöds av samtliga remissinstanser som uttalat sig i frågan.

Åsikten att konkurrensprincipen är överlägsen regleringsprincipen som underlag för en aktiv pris- och konkurrenspolitik är numera allmänt omfattad. Även jag finner skälen för denna uppfattning övertygande. Det torde — särskilt på längre sikt — från många synpunkter vara klart fördelaktigare att söka uppnå relativt sett låga konsumentpriser och rikt urval av varor och tjänster genom konkurrens än genom detaljreglering. En sund prisutveckling bör därför främjas genom åtgärder mot konkurrensbegränsningar jämte prisövervakning och konsumentupplysning.

Riktpriisutredningen har vid genomgång av konkurrenspolitikens huvuduppgifter framhållit att av förekommande konkurrensmedel priset bör få större utrymme. Av de remissinstanser som tagit upp denna fråga har flertalet instämt i uppfattningen att priskonkurrens bör särskilt stödjas.

Att den svenska konkurrensbegränsningslagstiftningen i stor utsträckning

bygger på tanken att priskonkurrensen är av särskild vikt torde vara ovedersägligt. Ett uttryck härför är bl. a. att fasta bruttopriser förbjudits. Det finns enligt min mening anledning att även i fortsättningen liksom hittills främst uppmärksamma olika begränsningar av priskonkurrensen. Jag kan i allt väsentligt instämma i vad riktpreisutredningen i detta sammanhang anför om konkurrenspolitikens uppgifter.

Riktpreisutredningen understryker att konkurrensproblemen hänger nära samman med den allmänna ekonomiska politiken och framhåller vikten av att samhällets övriga näringspolitiska verksamhet bedrivs i enlighet med konkurrenspolitikens målsättning. Utredningen berör här bl. a. den speciallagstiftning som gäller för vissa näringsgrenar. Genom sådana specialregleringar har skapats vissa konkurrensbegränsningar, vilka med hänsyn till sin »officiella» karaktär uppenbarligen inte kan bedömas som skadliga enligt konkurrensbegränsningslagen. Det är självfallet av betydelse att tillämpningen av de specialregleringar, som av skilda samhälleliga skäl finnes nödvändiga, i så liten utsträckning som möjligt får ogynnsamma verkningar från konkurrenssynpunkt.

I anslutning till nu behandlade frågor pekar riktpreisutredningen på de hinder för en obunden tävlan mellan olika distributionsformer, som en alltför långtgående styrning av butiksstrukturen genom den kommunala bebyggelseplaneringen kan innebära. Vid remissbehandlingen har konkurrensproblemen i samband med denna planering ytterligare belysts.

Konkurrensproblemen i samband med kommunernas bebyggelse- och butiksplanering har sedan länge varit uppmärksammade av statsmakterna. Länsstyrelserna har åren 1954—1962 haft i uppdrag att följa utvecklingen av butiksbeståndet på nybyggnadsområden i tätorterna samt fördelningen av nytillkomna butiker inom sådana områden mellan olika handelsbranscher och företagsformer. Inom handelsdepartementet har därefter förordnats en särskild sakkunnig att granska erfarenheterna av länsstyrelsernas hitillsvarande verksamhet beträffande butiksutvecklingen m. m.

Den kommunala bebyggelse- och butiksplaneringen synes genom detaljhandelns snabba strukturutveckling under senare år ha fått allt större betydelse från konkurrenssynpunkt. De synpunkter i dessa frågor, som nu kommit fram i samband med riktpreisutredningens förslag, bör enligt min mening ytterligare studeras. Då en sådan studie faller inom ramen för den särskilde sakkunniges uppdrag, bör i första hand resultatet av dennes övervägande avvaktas. Vilka åtgärder som skall vidtagas får avgöras när detta resultat föreligger.

Bedömningen av prissamverkan

Prissamverkan mellan fristående företagare utgör en typ av konkurrensbegränsning. Sådan samverkan kan äga rum i många olika former. Den brukar betecknas som *horisontell* om den berör företag inom samma försäljningsled och som *vertikal* om den berör företag inom olika försäljningsled. Man brukar vidare skilja mellan å ena sidan *bindande* prisavtal och å andra sidan *rekommenderade* priser, hittills vanligen kallade riktpriiser.

Enligt konkurrensbegränsningslagen är vertikal prissamverkan i form av bindande s. k. bruttoprissättning förbjuden. Undantag från förbudet kan dock beviljas av näringsfrihetsrådet. Vertikala prisrekommendationer är att bedöma enligt den allmänna regeln i lagens 5 §. Detta innebär att ingripande kan ske om prisrekommendationerna medför skadlig verkan enligt de kriterier lagen anger. Horisontell prissamverkan bedöms enligt den allmänna regeln oavsett hur samarbetet är utformat. Endast en speciell form av sådan samverkan, s. k. anbudskarteller, är förbjuden i lagen.

Riktprisutredningen har närmare undersökt olika former av prissamverkan inom näringslivet. Den värdemässiga omfattningen av prissamverkan har inte totalt kunnat mätas, men samverkan i form av vertikala och horisontella prisrekommendationer beräknas motsvara inemot 40 % av den totala privata konsumtionen. Undersökningarna har enligt utredningen visat, att det förekommer ett betydande antal fall av prissamverkan som bör ses som skadliga från allmän synpunkt.

Det material som utredningen lagt fram har i huvudsak lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Några remissinstanser gör emellertid vissa invändningar mot utredningens bedömning av materialet. Det ifrågasätts därvid om det finns tillräckligt underlag för utredningens uttalanden på en del punkter.

Enighet torde råda om att skadlighetsprövningen av prissamverkan i det enskilda fallet kan vara komplicerad. Utredningens undersökningar ger dock vid handen, att det förekommer åtskilliga fall av prissamverkan med effekter som inte är önskvärda från allmänna synpunkter. Jag finner därför i likhet med utredningen, att det är angeläget att den statliga övervakningen på området ytterligare effektiviseras.

Mot denna bakgrund måste prövas om det är lämpligt att nu mera generellt förbjuda prissamverkan mellan företag. Liksom utredningen finner jag, att sådant förbud inte f. n. bör stadgas. Skälen till detta ställningstagande är flera. Samtliga slag av konkurrensbegränsningar som faller utanför de särskilda förbudsstadgandena kan redan nu angripas enligt lagen i den mån de medför skadlig verkan. Förhandlingsvägen kan antas ge samma praktiska resultat i det enskilda fallet som en förbudsregel. Ett mera allmänt förbud mot prissamverkan skulle vidare medföra betydande nackdelar av lagteknisk natur, på grund av att

omfattande dispensgivning måste förutses. Även en bedömning av de strukturella verkningarna av ett sådant förbud och av den internationella situationen leder till resultatet, att det i dagens läge är lämpligare att tillämpa den hittillsvarande missbrukslinjen.

Utredningen har också övervägt om skäl föreligger att genomföra en lagteknisk revision av förbuden mot bruttoprissättning och anbudskarteller utan att något mera generellt förbud mot prissamverkan införs. Bakom dessa överväganden har legat utredningens uppfattning att de nuvarande förbudsbestämmelserna är väl snäva till sin omfattning. Denna fråga tas upp även i NO:s remissyttrande. Det påpekas där bl. a. att ansvar för överträdelse av bruttoprissförbudet nu inträder endast om överträdelsen är uppsåtlig. NO anser att också oakt-sam gärning bör bestraffas. Han ifrågasätter även en skärpning av förbudet mot anbudskarteller. Jag delar uppfattningen att det kan finnas skäl att överge vissa jämkningar av förbudsbestämmelserna. Såsom utredningen anfört kan det dock inte i dagens läge anses påkallat att genomföra en isolerad lagteknisk översyn på denna punkt. Utvecklingen av rättspraxis bör bli avgörande för frågan om en lagändring längre fram kan bli aktuell.

Jag anser liksom utredningen att den erforderliga effektiviseringen av pris- och konkurrenspolitiken bör kunna komma till stånd inom ramen för nu gällande lagregler. Det kan framhållas att åtskilliga av olägenheterna med prissamverkan visar sig i den formen att särskilt lågprisföretag blir utsatta för leveransvägran. I detta avseende har lagstiftningen under år 1966 skärpts genom att näringsfrihetsrådet fått möjlighet att ge leveransföreläggande vid vite. Därigenom har myndigheterna fått ytterligare medel att komma till rätta med skadlig verkan av prissamarbete. Av väsentlig betydelse är emellertid även att näringslivets huvudorganisationer i ett särskilt uttalande under utredningsarbetets gång utfäst sin medverkan till en fortsatt aktiv pris- och konkurrenspolitik.

Utredningen har funnit att vissa av olägenheterna av det nuvarande riktprissystemet knyter sig till själva termen riktpris. Vid tillkomsten av bruttoprissförbudet ansågs denna term vara tillräckligt klargörande som beteckning för ett pris som är endast vägledande och alltså kan underskridas. En intervjuundersökning, som utredningen har gjort, visar emellertid, att flertalet konsumenter har en oriktig uppfattning om termens innebörd och att många uppfattar den som beteckning för ett fast pris. Från konkurrenssynpunkt är det emellertid väsentligt, att det rekommenderade prisets oförbindande karaktär står klar för konsumenterna. Utredningen förordar mot denna bakgrund att termen, vid både horisontella och vertikala prisangivelser, utbyts mot cirkapris. Denna term markerar prisets helt oförbindande karaktär och bör därigenom kunna bidra till rörligare prissättning i framtiden.

Den föreslagna terminologiska ändringen har vid remissbehandlingen inte

mött andra invändningar än att dess värde ifrågasatts från ett par håll. Självfallet får man inte övervärdera betydelsen av en ändrad terminologi. Jag anser dock i likhet med utredningen och flertalet remissinstanser, att ändringen kan väntas få en viss positiv effekt på prisörligheten och även vara till fördel från konsumentupplysningssynpunkt.

I det uttalande från näringslivets huvudorganisationer som jag tidigare berört åtar sig organisationen bl. a. att medverka till att termen riktpreis vid prisannonsering och annan prisangivelse ersätts med cirkapreis. Utredningens förslag innebär att övergången till den nya terminologin skall ske på frivillig väg enligt organisationernas utfästelse. Avsikten är således inte att användningen av termen riktpreis skall vara förbjuden i lag. Detta skulle förutsätta att konkurrensbegränsningslagen ändrades, vilket som tidigare anförts f. n. inte ansetts nödvändigt. Jag vill emellertid understryka vikten av att organisationerna och företagen aktivt medverkar till att termen cirka-
preis genomförs som beteckning för rekommenderade priser i enlighet med de tankegångar som ligger bakom utredningens förslag i denna del. Detta innebär även att prisangivelserna bör ske med avrundade belopp och i övrigt utformas enligt de riktlinjer utredningen dragit upp.

Utredningen framhåller, att även myndigheterna bör medverka till att kunskap sprids om den nya terminologin. För bl. a. detta ändamål bör pris- och kartellnämnden anordna en särskild upplysningskampanj.

Riktpreisutredningen har också, med utgångspunkt från de ingående analyser av prissamverkans effekter som utredningen gjort, tagit upp frågor av en mera generell natur som uppkommer vid tolkningen av konkurrensbegränsningslagens allmänna regel om prövning av konkurrensbegränsningarnas skadlighet. Som utredningen framhållit ankommer det emellertid på de rättstillämpande myndigheterna att pröva varje enskilt ärende med hänsyn till alla omständigheter som faktiskt föreligger i det särskilda fallet. Vid den avvägning som därvid måste ske kommer uppenbarligen de synpunkter utredningen anför med i bilden. Jag anser mig inte här böra närmare gå in på dessa avvägningsfrågor.

Utredningen har i detta sammanhang särskilt uppmärksammat den selektiva försäljningen. Jag finner i likhet med utredningen att denna företeelse är av stor betydelse för konkurrensfrågorna men anser, att den fortsatta rättstillämpningen bör visa om nu gällande lagregler kan anses tillfredsställande lösa de problem som härvid kan uppkomma. Jag tänker då särskilt på lågprisföretagens möjligheter att erhålla fullgoda varusortiment.

Beträffande frågan om skärpt lagstiftning vill jag understryka att den har bedömts med hänsyn till dagens läge. Det nuvarande förhandlings-systemet förutsätter, som utredningen framhåller, lojal medverkan från såväl näringslivets organisationer som de enskilda företagen. Skulle det

komma att brista därutinnan, kan givetvis mera genomgripande lagändringar än den nyligen införda möjligheten till leveransföreläggande vid vite aktualiseras.

Prisövervakning

Liksom riktprisutredningen anser jag, att den svenska konkurrensbegränsningslagstiftningen i och för sig är utformad på ett i dagens läge tillfredsställande sätt. De åtgärder, som utredningen föreslår för att effektivisera pris- och konkurrenspolitiken, innefattar främst att bygga ut olika delar av de pris- och konkurrensvårdande myndigheternas verksamhet, vilket ställer krav på ökade anslag till myndigheterna. Innan jag går in på anslagsfrågorna skall jag något beröra förslagets innebörd och omfattning.

Pris- och kartellnämndens prisundersökningar och prisövervakning tjänar flera syften. Även om denna verksamhet inte ensamt kan stabilisera priserna eller hejda prisstegringar torde den dock motverka överdrifter i prissättningen och framför allt verksamt bidra till att sprida kunskap om prisförhållandena och i vissa fall skingra oberättigade farhågor hos konsumenterna. Jag tänker härvid särskilt på SPK:s undersökningar av prishöjningar i samband med den allmänna varuskattens införande och vid de höjningar av denna som sedermera vidtagits, liksom på undersökningarna av effekterna av EFTA-tullarnas avveckling. På sikt särskilt viktigt är att prisundersökningarna kan tjäna som underlag för en upplysning, som ger konsumenterna värdefulla kunskaper om prisolikheter och prisnivåskillnader och därmed skapar bättre förutsättningar för ökad prismedvetenhet.

Såsom riktprisutredningen framhållit är det av vikt att prisövervakningen inte begränsas till att redovisa enbart prisförändringar utan bl. a. också strukturutvecklingen. Prisövervakningen bör omfatta även lokala och regionala prisförhållanden och göra konkreta jämförelser av priser och prisnivåer i skilda butiker och butiksformer. Jämförelserna bör helst bl. a. beakta relationen mellan pris och service samt mellan kontantköp och kreditköp ur förhållingssynpunkt. Självfallet bör insamlandet av underlag till en konkret och verksam prisupplysning ske med beaktande av kraven på saklighet och allsidighet. Jag är övertygad om att SPK gör alla tänkbara ansträngningar för att i rimlig mån söka tillgodose de olika intressen, som gör sig gällande vid dessa och andra slag av undersökningar.

Riktprisutredningens synpunkt att företagen i ökad utsträckning bör åläggas motivera sina prisförändringar och delge nämnden sina kalkyler har mött invändningar från flera remissinstanser. Jag finner det förenat med stora praktiska svårigheter att SPK generellt infordrar uppgifter av detta slag. Starka skäl talar dock för att SPK successivt utökar insamlingen av dylikt material.

Registrering och undersökning av konkurrensbegränsningar

En aktiv och omfattande registreringsverksamhet är ett viktigt led i fullföljandet av en av SPK:s viktigaste uppgifter, nämligen att ge ökad insyn i näringslivets förhållanden. Registreringsåtgärder leder till en permanent publicitet, ger utgångspunkter för NO:s ingripanden samt underlättar en samlad bedömning av pris- och konkurrenssituationen på ett visst område. Riktprisutredningen har lagt fram flera förslag om utökad registreringsverksamhet vid nämnden, vilka jag nu vill ta upp.

Beträffande kartellregistret har utredningen ifrågasatt om inte den praxis, som vuxit fram när det gäller omfattningen av infortrade uppgifter och avgränsningen i fråga om de avtalstyper som registreras, får anses vara väl snäv. Ätminstone beträffande särskilt viktiga kartellavtal bör fylligare uppgifter registreras. Inköpsföreningar mellan företagare utgör ett viktigt led i den nu pågående koncentrationsutvecklingen, varför sådana sammanslutningar bör föras in i registret. Exklusivavtal, som utgör den mest långtgående formen av selektiv försäljning, har påfallande betydelse för struktur- och konkurrensförhållandena i vissa branscher, men registreras nu av praktiska skäl endast om överenskommelsen innehåller också andra konkurrensbegränsningar.

Riktprisutredningens synpunkter i denna fråga har fått stöd av åtskilliga remissinstanser, bl. a. näringsfrihetsrådet och NO. Även om vissa begränsningar alltid måste uppställas i praxis för registreringsverksamhetens omfattning, delar även jag utredningens uppfattning i nu nämnda avseenden. Jag vill också understryka betydelsen av att man bedriver en effektiv uppspårning av registreringspliktiga överenskommelser och använder moderna tekniska hjälpmedel för registrets skötsel.

Tyngdpunkten inom konkurrensbegränsningsområdet har i viss mån förskjutits från kartellavtal mellan fristående företag till bedömning av monopol- eller oligopolbildningar. Det synes därför lämpligt att SPK fortlöpande följer utvecklingen mot ökad företagskoncentration genom bl. a. företagsköp och fusioner. Härigenom skulle man följa upp koncentrationsutredningens arbete, vilket enligt vad jag erfarit kommer att etappvis läggas fram under innevarande år. Jag förordar därför att utredningens förslag om ett storföretagsregister genomförs inom ramen för nuvarande lagstiftning och instruktion för nämnden. Detta torde emellertid inte kunna utformas på samma sätt som kartellregistret. Det bör ankomma på nämnden att söka sig fram till en lämplig form för verksamheten.

Riktprisutredningen föreslår även en registrering av vertikala prisangivelser. Detta förslag motiveras med att man på ett systematiskt sätt bör följa hur övergången från termen riktpris till cirkapris slår igenom i praktiken. Härtill kommer den betydelse de vertikala prisrekommendationerna har från konkurrensbegränsningssynpunkt. Utredningen fö-

reslår att SPK kontinuerligt övervakar de vertikala prisangivelserna genom att begära in uppgifter om hur prisangivelserna utformas och motiveras.

Förslaget har tillstyrkts av bl. a. näringsfrihetsrådet, SPK och köpmanförbundet men avstyrkts av bl. a. grossistförbundet. Jag finner för egen del angeläget att utformningen och omfattningen av vertikala prisrekommendationer följs. Jag förordar därför att SPK tid efter annan undersöker denna form av prissamverkan i stort efter de riktlinjer som nämnden använt i den undersökning, vilken redovisas i bilaga till riktpreisutredningens betänkande.

Registreringsverksamheten är f. n. förlagd till SPK:s tredje utredningsbyrå, vilken i övrigt handlägger administrativa ärenden. Storföretagsregistreringen bör enligt min mening handhas av den byrå, som utreder struktur- och konkurrensförhållanden, nämligen första utredningsbyrån. För att tillgodose önskemålen om en effektivare kartellregistrering bör övervägas att föra även denna registrering till första utredningsbyrån, så att man dit samlar all verksamhet, som avser kartläggning av konkurrensförhållandena. Innan en omorganisation genomförs, behöver emellertid vissa därmed sammanhängande frågor närmare övervägas.

Vid bekämpningen av skadliga konkurrensbegränsningar intar NO och hans kansli en nyckelställning. Det rådande förhandlings-systemet ställer stora krav på NO, och erfarenheterna har visat att ärendena är så många och ofta så komplicerade att tidsutdräkten ibland blir stor, innan myndigheten kan ta ställning. Det är därför av vikt att NO på sätt utredningen föreslagit avlastas arbete med den slutliga handläggningen av olika ärenden. Jag finner det också angeläget att NO bereds möjligheter att på eget initiativ ta upp fler ärenden angående konkurrensbegränsningar på prissidan. Den rotel inom kansliet, som främst handlägger sådana ärenden, bör därför också förstärkas. I NO:s arbete uppkommer också behov av att få större utredningar utförda genom SPK:s försorg. Sådana utredningar görs i främsta rummet av nämndens första utredningsbyrå. Under senare tid har det visat sig att arbetsbelastningen hos SPK är så stor, att det ofta dröjer lång tid innan de begärda undersökningarna ens kan påbörjas. Detta återverkar menligt på NO:s effektivitet. Det är därför angeläget att förbättra SPK:s möjligheter att tillhandahålla utredningar som begärts av NO. Jag återkommer senare till de konkreta förslagen i dessa avseenden.

Utbyggd prisupplysning

En mycket viktig del i SPK:s verksamhet är att genom upplysning sprida kännedom om pris- och konkurrensförhållanden. Härigenom motverkas missförhållanden, prismedvetandet stärks och konsumenternas möjligheter till fördelaktiga inköp förbättras. Behovet av samordning mellan konsumentinstitutets och SPK:s upplysning för att i större utsträckning få

till stånd en samtidig information om olika varors kvalitet och pris har framhållits i många sammanhang. Även om en dylik samordning i viss utsträckning skett, anser jag att organisationen för den statliga upplysningsverksamheten i konsumentfrågor bör särskilt granskas.

När det gäller det lämpligaste sättet att utforma prisupplysande åtgärder får erfarenheterna i dagens läge sägas vara begränsade. Det synes därför lämpligt att bedriva olika typer av försöksverksamhet, förutsatt att effekterna härav närmare studeras. Viktigt är att man söker nå så många konsumenter som möjligt. Utredningen föreslår en särskild prisupplysning i n g s k a m p a n j med cirkaprisbegreppet och vikten av prismetvetenhet som centralt tema. Den del av kampanjen som vänder sig till konsumenterna bör bedrivas i nära kontakt med folkrörelserna. Även media med bredare inriktning bör begagnas. Utredningen utgår från att radion och televisionen uppmärksammar ämnet. Härutöver finner utredningen lämpligt att pröva tidningsannonsering.

Jag kan i allt väsentligt instämma i de av utredningen framförda synpunkterna. Jag vill erinra om att sedan riktprisutredningens betänkande lades fram har SPK genomfört en annonskampanj i dagspressen och vissa tidskrifter, där man presenterat konkreta jämförelser mellan prisnivåerna i olika livsmedelsbutiker i ett stort antal städer.

Det är naturligt, att en effektiv publicering av prisskillnader mött invändningar från de företagare, vilkas prisnivå i dylika jämförelser framstått som hög. Jag kan likväl inte finna det olämpligt att, såsom skett i annonserna, visa på prisnivåskillnader, när man samtidigt erinrar om att även andra faktorer, såsom närhet till butiken och betjäsningsgrad, inverkar på valet av fördelaktigaste inköpsställe. Att mera utförligt gå in på dessa servicefaktorerers betydelse bereder stora svårigheter, särskilt som här blir fråga om rent individuella värderingar och varierande förutsättningar.

Jag vill förorda en fortsättning av de försök till brett upplagda upplysningskampanjer som nu påbörjats. Härvid är det en fördel om olika alternativ prövas praktiskt. Det kan ifrågasättas om just tidningsannonsering är den lämpligaste formen för en kampanj av den typ, som riktprisutredningen föreslagit, och om cirkaprisbegreppet behöver få en så central plats i kampanjen som förordats.

Riktprisutredningen berör i detta sammanhang den r e g i o n a l a u p p l y s n i n g s v e r k s a m h e t e n och finner det värdefullt om priskontorens verksamhet mera systematiskt kunde inriktas även på prisupplysning. Utredningens önskemål ligger sålunda i linje med de synpunkter som förts fram av priskommittén. Med hänsyn till arbetsbelastningen torde priskontorens personal emellertid endast tillfälligt kunna syssla med upplysning. Priskontorens roll i detta sammanhang bör närmare övervägas.

Förslag om konsumentombudsman m. m.

En grundläggande uppgift för samhället på konsumentområdet är att skydda konsumenterna mot att varor och tjänster tillhandahålls dem med hjälp av vilseledande affärsmetoder, på obilliga försäljningsvillkor eller utan tillräckligt hänsynstagande till de risker som kan vara förknippade med varans begagnande.

Efter att ha granskat de bestämmelser som nu gäller i dessa hänseenden, anser riktprisutredningen att det föreligger ett klart behov av vidgat konsumentskydd. Utredningen finner den bästa formen för att bygga ut konsumentskyddet vara inrättande av en befattning som konsumentombudsman (KO). Dennes uppgift skulle vara att tillse att lagstiftningen och andra normer på konsumentskyddets område efterlevs och att verka för ett på lämpligt sätt utbyggt skydd. Utredningen lägger fram åtskilliga synpunkter på hur KO-befattningen närmare skulle utformas och hur arbetet lämpligen borde bedrivas.

Av remissvaren framgår att det väsentligen råder enighet om behovet av ett effektivt konsumentskydd. Man framhåller härvid särskilt vikten av att stävja olika former av vilseledande reklam och annan vilseledande marknadsföring. Förslaget om att inrätta en KO-befattning enligt utredningens riktlinjer har emellertid mötts med betydande tveksamhet från remissinstansernas sida och endast några av dessa har tillstyrkt dess genomförande i nuvarande läge.

Det bör i sammanhanget erinras om att utredningen om illojal konkurrens lagt fram sitt betänkande sedan remissbehandlingen av riktprisutredningens förslag avslutats. I betänkandet förordas en väsentlig förstärkning av skyddet mot vilseledande reklam och andra otillbörliga marknadsföringsmetoder. Det föreslås härvid bl. a., att sådana metoder skall kunna påtalas inför domstol inte endast av närmast berörda parter utan även av konsument- och löntagargrupporganisationer och av statlig myndighet. Tanken är att sistnämnda uppgift skulle anförtros en redan befintlig myndighet och främst ha till syfte att bevaka de allmänna konsumentintressena. Förslaget är för närvarande föremål för remissbehandling.

Enligt min mening kan utredningens tanke att en särskild tjänst som konsumenternas ombudsman skall inrättas visa sig vara ett mycket värdefullt uppslag. Såsom framhållits av åtskilliga remissinstanser bör emellertid frågan ytterligare övervägas. I första hand bör den prövas mot bakgrunden av det förslag, som lagts fram av utredningen om illojal konkurrens.

Vid sidan av denna mera vidsträckt internationella verksamhet förekommer mellan de nordiska länderna ett särskilt samarbete i kartell- och prisfrågor. Detta sker i form av ett fortlöpande inofficiellt erfarenhets- och informationsutbyte mellan pris- och konkurrensmyndigheterna. Utredningen anser att detta samarbete bör intensifieras

och föreslår att i detta syfte skapas ett särskilt organ, förslagsvis benämnt Nordiska pris- och konkurrensutskottet. Detta organ skulle få till uppgift att följa utvecklingen på pris- och konkurrensområdet i de nordiska länderna, främja erfarenhetsutbytet mellan de olika ländernas myndigheter och verka för samordning av deras verksamhet i skilda hänseenden. Särskilt finner utredningen önskvärt att myndigheternas undersökningar samordnas i ökad utsträckning.

Jag delar utredningens uppfattning att nordiskt samarbete från många synpunkter är av värde också på pris- och konkurrensområdet. De uppgifter som skulle tillkomma det föreslagna nordiska pris- och konkurrensutskottet fullgörs redan i betydande mån genom det nuvarande mera informella samarbetet mellan de nordiska fackmyndigheterna på området. Detta samarbete är ganska väl utbyggt och kommer att vidgas ytterligare. Syftet med utredningsförslaget torde kunna tillgodoses inom ramen för det samarbete som sålunda pågår. Det är därför enligt min mening i varje fall f. n. knappast erforderligt att skapa ett nytt samarbetsorgan.

För att konsumenternas intressen på bästa sätt skall bli tillgodosedda i den snabba utveckling, som näringslivet f. n. genomgår, ställs stora krav på konkurrenspolitikens anpassningsförmåga. Riktprisutredningen pekar på vissa långsiktiga problem, bl. a. strukturuomvandlingen och utvecklingen på det internationella området, som förtjänar att uppmärksammas. Dessa problem aktualiserar enligt utredningen frågan om inte en särskild planeringsenhet borde skapas för att följa utvecklingen och låta utreda problem av mera generell och principiell art.

Utredningen har inte lämnat några förslag till en sådan enhetsutformning och placering, men har onekligen tagit upp en fråga av stor vikt. Utredningens synpunkter på behovet av fortsatta utredningar av mera långsiktiga problem stöds av flera remissinstanser. Däremot vinner utredningens förslag att en särskild planeringsenhet härför bör inrättas, inte gehör hos remissinstanserna. Jag anser för min del att det närmast bör ankomma på NO och SPK att gemensamt ta upp frågor om verksamhetens principiella och långsiktiga utformning.

Lokala konsumentkommittéer

Landsorganisationens och socialdemokratiska arbetarpartiets priskommitté har lagt fram förslag om att bilda lokala konsumentkommittéer. Dessa skulle främst utgöra förbindelseled mellan konsumenterna och de på konsumentområdet verksamma myndigheterna. Konsumentkommittéernas huvudsakliga uppgift skulle vara att föra fram erfarenheter och önskemål från konsumenterna till näringslivet och de organ, som arbetar på pris- och konsumentupplysningens område, samt att sprida information till konsumenterna. Priskommittén föreslår i första hand att en försöksverksamhet på

vissa platser anordnas under samverkan mellan de stora löntagarorganisationerna m. fl. Ett centralt råd med företrädare för organisationerna samt SPK, konsumentinstitutet och Varudeklarationsnämnden skulle bildas för att bistå de lokala kommittéerna.

Vid remissbehandlingen har många instanser understrukit behovet av sådana lokala kontaktorgan som förslaget avser. Åtskilliga remissinstanser stöder också tanken att en försöksverksamhet bör komma till stånd. Från flera håll förordas att resultatet av försöken avvaktas innan frågan slutligt prövas. Från näringslivets sida ställer man sig i allmänhet avvisande till förslaget.

För min del finner jag sannolikt att de föreslagna lokala konsumentkommittéerna skulle kunna göra värdefulla insatser som förmedlare av konsumentupplysning. Det är emellertid ett helt nytt uppslag, som här presenterats, och det ställer sig svårt att utan närmare erfarenheter avgöra hur verksamheten bör organiseras och bedrivas. Det är därför lämpligt att som priskommittén föreslår börja med försöksverksamhet på ett mindre antal platser. Det torde kunna förutsättas, att initiativ till att försöksvis bilda lokala konsumentkommittéer kommer att tas av de stora löntagarorganisationer, vilka ställt sig bakom förslaget, och andra organisationer, som uttalat intresse för att verksamheten kommer i gång.

Beträffande frågan huruvida också ett centralt råd skall tillsättas för att bistå de lokala kommittéerna har meningarna vid remissbehandlingen varit delade. SPK anser sig av principiella skäl förhindrad att låta sig representeras i ett sådant råd. I några remissyttranden har förordats, att konsumentrådet lämpligen skulle kunna fullgöra uppgifterna. För egen del finner jag det naturligt, att den nu berörda frågan närmare diskuteras i samband med att man tar ställning till den närmare uppläggningsen av försöksverksamheten. Väsentligt är, att de statliga myndigheter och andra organ, som verkar på konsumentområdet, lämnar ett verksamt bistånd åt konsumentkommittéernas arbete.

I priskommitténs framställning förutsätts, att ekonomiska bidrag från det allmännas sida kan behövas för att göra det möjligt för konsumentkommittéerna att få sekreterarhjälp. Även för andra ändamål kan ett ekonomiskt stöd bli önskvärt. Efter konsumentrådets närmare prövning bör bidrag kunna utgå från anslaget Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning.

Priskommittén har ifrågasatt om inte de lokala konsumentkommittéerna i framtiden skulle kunna få formen av kommunala nämnder. Detta uppslag, som av remissinstanserna av olika skäl mötts med tveksamhet och i vissa fall avvisats, torde få prövas närmare, sedan erfarenheter vunnits om hur verksamheten kan komma att gestalta sig.

Konsumentforskning och konsumentupplysning

Den statliga verksamheten inom området för konsumentforskning och konsumentupplysning är uppdelad på flera organ. En central ställning har *statens konsumentråd*, som har till uppgift att planlägga och samordna forskningsarbetet på konsumentområdet samt verka för att denna forskning rationaliseras och utvecklas. *Statens institut för konsumentfrågor* skall verka för att arbetsförhållandena i enskilda hem och kollektiva hushåll rationaliseras samt för att produktion och konsumtion inriktas på goda och ändamålsenliga konsumtionsvaror. *Statens pris- och kartellnämnd* (SPK) har vid sidan av sina uppgifter att föra kartellregistret och utföra undersökningar åt näringsfrihetsombudsmannen även att följa prisutvecklingen och sprida upplysning bland allmänheten om prisbildningen för konsumtionsvaror. Slutligen må erinras om *Varudeklarationsnämnden* (VDN), som är ett statsunderstött samarbetsorgan med uppgift att utarbeta normer för varudeklarationer, att kontrollera bruket av varudeklarationer, som gjorts upp enligt normerna, och att sprida upplysning om varudeklarationerna.

Relativt stora personella och materiella resurser tas i anspråk för verksamheten. Anslagen till konsumentrådet, konsumentinstitutet och Varudeklarationsnämnden uppgår för innevarande budgetår till ca 6,7 milj. kr. För upplysningsändamål disponeras härjämte en avsevärd del av anslaget till SPK, som för detta budgetår är uppfört med ca 4,8 milj. kr. Utvecklingen under senare tid har ställt krav på utvidgning av verksamheten på konsumentområdet. Detta har i sin tur aktualiserat viktiga principiella frågor rörande verksamhetens inriktning och organisation samt rörande metoder och former för dess bedrivande. Till följd härav har utredningsarbetet beträffande konsumentfrågorna på senare tid blivit ganska omfattande. Av naturliga skäl har utredningsarbetet också kommit att bli uppdelat på flera händer.

I detta sammanhang vill jag erinra om att konsumentupplysningsutredningen ursprungligen hade till uppgift att utarbeta förslag rörande organisationen av konsumentinstitutets upplysningsavdelning. När denna uppgift fullgjorts, vidgades utredningens uppdrag till att omfatta frågan om den framtida konsumentforskningens organisation. Dess nu framlagda betänkande Effektivare konsumentforskning utgör resultatet av en första etapp i utredningsarbetet, vilken avser konsumentinstitutets organisation för undersökningar inom institutets nuvarande verksamhetsområde. I betänkandet föreslås, att konsumentinstitutet organiseras om och förstärks. I det fortsatta utredningsarbetet är avsikten att ta upp frågan om statlig konsumentforskning på andra varuområden och beträffande tjänster liksom även den centrala konsumentforskningens organisation och arbetsuppgifter.

Vid remissbehandlingen av det nu framlagda betänkandet har förts fram åtskillig kritik av allmän natur. Denna är inte riktad mot utredningsförsla-

get i och för sig utan hänför sig snarare till den splittring, som kännetecknat det hittillsvarande utredningsarbetet och som bl. a. medfört, att förslaget inte är grundat på en samlad översyn av förhållandena och behoven inom hela området för konsumentforskning och konsumentupplysning. Krav reses på att det fortsatta utredningsarbetet på detta område samordnas och fördjupas, varvid målen, medlen och metoderna för samhällets insatser penetreras från grunden. I vissa remissyttranden förordas att utredningen får ändrad sammansättning eller att en ny utredning tillsätts.

Det anförda ger anledning att närmare pröva frågan hur utredningsarbetet på detta område i fortsättningen bör bedrivas. Kravet på samordning talar enligt min mening för att frågorna rörande konsumentupplysningen görs till föremål för ny utredning i ett sammanhang. Utredningsarbetet bör i första hand gälla de grundläggande frågor rörande konsumentupplysning samt forsknings-, provnings- och undersökningsarbetet på konsumentområdet. Härvid bör resultaten av tidigare utredningar tillgodogöras, liksom även de ytterligare utredningsresultat som kommer fram från ännu pågående utredningar, exempelvis från 1963 års konsumentupplysningskommitté. I organisatoriskt hänseende bör särskilt beaktas behovet av samordning av den konsumentinriktade verksamheten inom olika myndigheter och andra organ, främst SPK och konsumentinstitutet. Möjligheterna att få till stånd en effektivitetsfrämjande samverkan på konsumentupplysningsområdet och att för detta ändamål föra samman på området verkande organ eller delar därav bör prövas förutsättningslöst. Konkreta organisationsförslag bör utarbetas. Utredningen bör även ta upp frågan huruvida behov föreligger av särskilda anordningar på det lokala planet för att främja konsumentupplysningen. Härvid bör utredningen hålla kontakt med det pågående utredningsarbetet rörande hemkonsulentorganisationen samt följa verksamheten inom de lokala konsumentkommittéer, som eventuellt kan komma att tillsättas på initiativ av löntagarorganisationerna. Priskontorens arbetsuppgifter och ställning bör även övervägas i detta sammanhang.

Det sagda innebär, att konsumentupplysningsutredningens fortsatta arbete kommer att bedrivas inom ramen för den nya utredningen. Det är min avsikt att inom kort återkomma till frågan om närmare direktiv för denna.

Till konsumentupplysningsutredningens förslag rörande omorganisation och förstärkning av konsumentinstitutet återkommer jag i det följande. Vad angår förslaget att flytta de möbelundersökningar m. m. som nu bedrivs av slöjdföreningen, till konsumentinstitutet är jag inte beredd att ta ställning. Jag förutsätter, att frågan om fortsatt ekonomiskt stöd till nämnda verksamhet i slöjdföreningens regi kan prövas om av konsumentrådet.

Ändring av konsumentinstitutets organisation

Konsumentinstitutet har f. n. fyra undersökningsavdelningar, en upplysningsavdelning och ett kansli. Konsumentupplysningsutredningen föreslår att antalet undersökningsavdelningar minskas till tre. Härvid blir avdelningarna större, vilket enligt utredningen möjliggör bl. a. en rationellare arbetsfördelning. Utredningen anger vissa riktlinjer för arbetets fördelning mellan de tre avdelningarna. Bl. a. föreslås en av dessa, den tekniska avdelningen — vilken i stort sett svarar mot institutets nuvarande laboratorieavdelning — bli en serviceavdelning till de båda övriga undersökningsavdelningarna och sålunda inte som sistnämnda avdelningar vara huvudman för undersökningsarbete. Vidare bör enligt utredningen institutets kemiska laboratorium, som nu tillhör den från institutet i övrigt lokalt skilda laboratorieavdelningen, organisatoriskt föras över till en av undersökningsavdelningarna men bli kvar i nuvarande lokaler. Omorganisationen tillstyrks av åtskilliga remissinstanser, däribland statskontoret, konsumentinstitutet och konsumentrådet. I ett par yttranden påtalas, att olägenheter kan uppstå därigenom att varuområdet för varje avdelning blir större och mer heterogent.

Den föreslagna omorganisationen bör genomföras i huvudsak. Arbetsfördelningen mellan de tre undersökningsavdelningar, som därvid bildas, bör inte nu bestämmas utan ytterligare prövas och fastställas av institutet på grundval av de riktlinjer Kungl. Maj:t kan komma att ange. Jag ansluter mig i princip till utredningens uppfattning att den tekniska avdelningen skall vara en serviceavdelning. Såsom flera remissinstanser förordat bör detta dock inte hindra att avdelningen när institutet prövar det lämpligt är huvudman för undersökningsarbete. Av praktiska skäl synes det kemiska laboratoriet tills vidare bära tillhöra den tekniska avdelningen.

Konsumentupplysningsutredningen föreslår vidare, att vid konsumentinstitutet tillsätts en planerings- och samordningsgrupp, bestående av tre kvalificerade tjänstemän. Förslaget har tillstyrkts av institutet och konsumentrådet m. fl. remissinstanser. Jag anser mig emellertid i likhet med bl. a. statskontoret inte kunna förorda denna personalökning. I stället förordar jag att institutets kansli tillförs en ny chefstjänst, vars innehavare kan biträda institutets direktör med planerings- och samordningsuppgifter. Jag återkommer i det följande till denna fråga.

Personalfrågor och kostnader

Jag övergår nu till personal- och anslagsfrågorna för ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor, statens pris- och kartellnämnd och statens institut för konsumentfrågor. Förslag om förstärkning av personalen vid dessa myndigheter och om vissa anslagshöjningar har lagts fram av riktpreisutredningen, konsumentupplysningsutredningen och myndigheterna. Jag biträder dessa

förslag, som tidigare redovisats, i den utsträckning som framgår av det följande.

Ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar

Förslag har förts fram om åtgärder för att bereda näringsfrihetsombudsmannen behövlig avlastning i arbetet. I anledning härav föreslår jag, att en tjänst som ställföreträdande näringsfrihetsombudsman i Ce 2 inrättas samt att medel beräknas för en tjänst som byrådirektör i Ae 28, avsedd för roteln för prisärenden. För biträde med budsändning m. m. beräknar jag 20 000 kr. och för löneomräkning 107 000 kr.

Frågan om lönegradsplaceringen av ifrågavarande tjänster har varit föremål för förhandling mellan statens avtalsverk och berörda personalorganisationer. Riksdagens löne delegation har den 16 mars 1967 godkänt avtalet, dock under förbehåll att riksdagen godkänner de organisatoriska förutsättningar, som ligger till grund för avtalet.

Anslaget bör för nästa budgetår höjas med 250 000 kr.

Ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader

Anslaget bör höjas med 8 000 kr. Från anslaget bör i fortsättningen bestri-
das kostnader även för utrikes tjänsteresor.

Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar

Nämnden har med Kungl. Maj:ts medgivande anställt en tjänsteman för att med arbetsuppgifter och befogenheter som ankommer på byråchef förestå en särskild arbetsenhet. Tjänstemannen åtnjuter arvode motsvarande lönen till tjänsteman i C 1. Nämnden föreslår, att en extra ordinarie byråchefstjänst i nämnda lönegrad inrättas för tjänstemannen.

Jag biträder nämndens förslag och förordar sålunda att en byråchefstjänst i Ce 1 inrättas hos nämnden.

Nämndens personalresurser för utrednings- och registreringsverksamhet avseende konkurrensförhållanden m. m. samt för prisundersökningar och prisupplysning bör förstärkas. Jag föreslår, att medel beräknas under anslagsposten Expertis och tillfällig arbetskraft till 8 handläggande tjänstemän, 3 assistenter och 3 kvalificerade biträden, tillhoppa 14 tjänstemän. Årskostnaden beräknar jag till 526 000 kr. Härjämte bör medel under denna anslagspost beräknas till ersättning åt en sakkunnig, som knutits till nämnden. Medelsbehovet beräknar jag till 67 000 kr. Anslagsposten bör minskas med 250 000 kr., motsvarande beräknad årskostnad för en särskild arbetsgrupp, som undersökt förhållandena inom byggnadsbranschen och som nu slutfört sin verksamhet.

Anslagsposten Arvoden och särskilda ersättningar bör höjas med 3 000 kr. för arvode till generaldirektörens ställföreträdare.

Nu angivna förändringar medför en höjning av avlöningsanslaget med 894 000 kr. Därav utgör 480 000 kr. löneomräkning.

Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader

	1966/67	Ber. ändring 1967/68	
		SPK	Dep.chefen
1. Sjukvård m. m.	13 000	+ 8 000	+ 3 000
2. Reseersättningar	65 000	+ 95 000	+ 30 000
3. <i>Expenser</i>			
a) Bränsle, lyse, vatten	21 000	+ 4 000	+ 3 000
b) Övriga <i>expenser</i>	199 000	+ 158 000	+ 150 000
Därav engångsutgift			40 000
4. Hålkortsbearbetning	95 000	+ 35 000	+ 20 000
5. Publikationstryck	150 000	+ 65 000	+ 50 000
6. Allmän upplysningsverksamhet ..	50 000	+ 110 000	+ 550 000
	593 000	+ 475 000	+ 806 000

Med hänvisning till sammanställningen föreslår jag att omkostnadsanslaget höjs med 806 000 kr. Anslagshöjningen hänger bl. a. samman med att belastningen kraftigt ökat till följd av successiva förstärkningar av personalen, och att jag under posten 6. Allmän upplysningsverksamhet beräknat ett belopp av 500 000 kr. för särskilda upplysningskampanjer i enlighet med vad jag tidigare förordat i anledning av förslag av riktprisutredningen. Från anslaget bör i fortsättningen bestridas kostnaderna även för utrikes tjänsteresor.

Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar

Jag har tidigare förordat, att konsumentinstitutet organiseras om på så sätt att antalet undersökningsavdelningar minskas från fyra till tre. I överensstämmelse med konsumentupplysningsutredningens förslag bör för var och en av de sålunda ombildade avdelningarna inrättas en ny tjänst som laboratoriechef i C 1. Innehavarna av dessa tjänster bör ha utbildning och erfarenhet som gör dem väl lämpade att planlägga och leda forsknings- och undersökningsverksamheten samt att hålla kontakt med motsvarande verksamhet vid institutioner som konsumentinstitutet samarbetar med.

Såsom jag tidigare förordat, bör medel beräknas för en ny tjänst för avdelningsdirektör i B 5 med placering som chef för konsumentinstitutets kansli. Innehavaren bör ha utbildning och erfarenhet som kan fordras för uppgiften att biträda institutets direktör vid planläggning och samordning av verksamheten.

Frågan om lönegradsplaceringen av ifrågakvarande tjänster har varit föremål för förhandling mellan statens avtalsverk och berörda personalorganisa-

tioner. Vid förhandlingen har träffats avtal jämväl om lönegradsplaceringen för andra tjänster vid konsumentinstitutet. Riksdagens löne delegation har den 16 mars 1967 godkänt avtalet, dock under förbehåll att riksdagen godkänner de organisatoriska förutsättningar som ligger till grund för avtalet. Anställningsformen för innehavarna av chefstjänsterna bör vara extra ordinarie. Kungl. Maj:t bör i den utsträckning som fordras i samband med genomförandet av den nya organisationen äga föra tjänster på övergångsstat och utfärda erforderliga övergångsbestämmelser.

I övrigt föreslår jag, att anslagsposten Avlöningar till expertis och tillfällig arbetskraft räknas upp med 135 000 kr.

En tablå över de tjänster, som kommer att finnas vid institutet torde som *bilaga* få fogas till statsrådsprotokollet. Redovisningen har gjorts fullständig för att ge underlag för anslagsberäkningen.

Förslagen innebär, att avlöningsanslaget efter löneomräkning, som medför en höjning med 201 000 kr., ökas med 627 000 kr.

Statens institut för konsumentfrågor: Omkostnader

Konsumentupplysningsutredningen har föreslagit att medel till utrustning och till kostnader för uppdrag hos andra institutioner anvisas på ett särskilt reservationsanslag. Jag biträder detta förslag, i anledning varav anslagsposten Övriga utgifter bör minskas med 40 000 kr. På grund av beräknade utgiftstegringar bör det på anslagsposten kvarstående beloppet höjas med 10 000 kr. Av övriga anslagsposter bör posten Sjukvård m. m. höjas med 1 000 kr., Reseersättningar med 22 000 kr. och Övriga expenser med 40 000 kr. Av sistnämnda belopp avser 20 000 kr. engångsutgifter för anskaffning av inventarier i anledning av personalförstärkningen. Förslagen innebär en höjning av omkostnadsanslaget med 33 000 kr. Från anslaget bör i fortsättningen bestridas kostnaderna även för utrikes tjänsteresor.

Statens institut för konsumentfrågor: Undersökningar och upplysningsmateriel m. m.

Detta nya anslag, som uppförs i anledning av förslag av konsumentupplysningsutredningen, motsvarar delvis det för innevarande budgetår uppförda reservationsanslaget Statens institut för konsumentfrågor: Upplysningsmateriel.

Medelsbehovet för upplysningsmateriel beräknar jag till 150 000 kr.

På detta anslag bör vidare medel anvisas till kostnader för undersökningsuppdrag, som konsumentinstitutet lämnar till andra institutioner m. fl. Konsumentupplysningsutredningen har föreslagit att 300 000 kr. anvisas för ändamålet. För innevarande budgetår har på omkostnadsanslaget beräknats 18 000 kr. härför. Jag föreslår att medelsanvisningen för ändamålet på detta anslag bestäms till 118 000 kr.

Till utrustning har på omkostnadsanslaget för innevarande budgetår beräknats 22 000 kr. För nästa budgetår föreslår jag, att 25 000 kr. anvisas för ändamålet. Dessutom förordar jag att ett engångsbelopp av 50 000 kr. anvisas till anskaffning av utrustning. Sammanlagt bör sålunda till utrustning på detta anslag anvisas 75 000 kr.

Till anslaget torde även få föras eventuell vid utgången av budgetåret 1966/67 förefintlig reservation på reservationsanslaget till upplysningsmateriel, som bör utgå ur riksstaten från och med nästa budgetår.

Institutets inkomster av försäljning och uthyrning av upplysningsmateriel bör liksom hittills tas till uppbörd på anslaget. Med hänsyn härtill kan medelsbehovet begränsas till 323 000 kr.

Hemställan

Under åberopande av vad jag anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att på personalförteckningarna för ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor, statens pris- och kartellnämnd samt statens institut för konsumentfrågor föra upp nya tjänster på löneplan C enligt vad jag föreslagit i det föregående;

2) godkänna de riktlinjer jag föreslagit för omorganisation av statens institut för konsumentfrågor;

3) för budgetåret 1967/68 under tionde huvudtiteln anvisa

a) till *Ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar* ett förslagsanslag av 926 000 kr.

b) till *Ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader* ett förslagsanslag av 48 000 kr.

c) till *Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar* ett förslagsanslag av 5 150 000 kr.

d) till *Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader* ett förslagsanslag av 1 399 000 kr.

e) till *Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar* ett förslagsanslag av 2 788 000 kr.

f) till *Statens institut för konsumentfrågor: Omkostnader* ett förslagsanslag av 1 422 000 kr.

g) till *Statens institut för konsumentfrågor: Undersökningar och upplysningsmateriel m. m.* ett reservationsanslag av 323 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Bilaga

**Förteckning över tjänsterna vid statens institut för konsumentfrågor
enligt departementschefens förslag**

	Lönegrad
1 direktör	C 3
<i>Undersökningsavdelning 1</i>	
1 laboratoriechef	C 1
2 förste intendent	A 30
1 konsulent	A 23
1 konsulent	A 21
2 konsulenter	A 19
2 tekniker	A 13
1 institutionstekniker	A 11
2 institutionsbiträden	A 3/9
<i>Undersökningsavdelning 2</i>	
1 laboratoriechef	C 1
1 förste intendent	A 30
1 konsulent	A 23
1 konsulent	A 21
1 assistent	A 17
1 tekniker	A 13
1 institutionstekniker	A 11
3 institutionsbiträden	A 3/9
<i>Tekniska avdelningen</i>	
1 laboratoriechef	C 1
1 förste intendent	A 30
1 förste byråingenjör	A 23
1 byråingenjör	A 21
1 ingenjör	A 19
2 ingenjörer	högst A 17
1 förste instrumentmakare	A 14
1 tekniker	A 13
1 institutionstekniker	A 11
3 institutionsbiträden	A 3/9
<i>Kansliet</i>	
1 avdelningsdirektör	B 5
1 förste byråsekreterare	A 23
1 assistent	A 17
1 kontorsskrivare	A 13

	Lönegrad
2 kansliskrivare	A 11
1 expeditjonsvakt	A 9
1 expeditjonsvakt	A 8
4 kontorister	A 9
4 kontorsbiträden	A 3/9
2 telefonister	A 3/9

Upplysningsavdelningen

1 avdelningsdirektör	B 5
1 byrådirektör	A 28
1 pressombudsman	A 28
2 konsulenter	A 23
1 redaktör	A 23
1 ingenjör	A 23
2 redaktörer	A 19
2 konsulenter	A 19
1 föreståndare	A 19
1 konsulent	A 17
3 assistenter	A 15
2 kontorsskrivare	A 13
1 biblioteksassistent	A 13
1 institutionstekniker	A 11
1 kansliskrivare	A 11
1 kontorist	A 9

Innehållsförteckning

Inledning	2
Gällande ordning m. m.	6
Konkurrenspolitikens målsättning	9
Riktprisutredningen	9
Remissyttrandena	11
Bedömningen av prissamverkan	14
Riktprisutredningen	14
Remissyttrandena	19
Prisövervakning	23
Riktprisutredningen	23
Remissyttrandena	24
Utbyggd registrering av konkurrensbegränsningar	25
Riktprisutredningen	25
Remissyttrandena	27
Utbyggd prisupplysning	29
Riktprisutredningen	29
Remissyttrandena	31
Förslag om konsumentombudsman m. m.	35
Riktprisutredningen	35
Remissyttrandena	38
Lokala konsumentkommittéer	42
Priskommitténs skrivelse	42
Remissyttrandena	44
Effektivare konsumentforskning	47
Konsumentupplysningsutredningen	47
Remissyttrandena	51
Ändring av konsumentinstitutets organisation	53
Konsumentupplysningsutredningen	53
Remissyttrandena	56
Personalfrågor och kostnader	58
Riktprisutredningen	58
Remissyttrandena	60
Konsumentupplysningsutredningen	61
Remissyttrandena	63
Ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor	66
Pris- och kartellnämnden	67
Konsumentinstitutet	69
Departementschefen	72
Inledning	72
Konkurrenspolitikens målsättning	73
Bedömningen av prissamverkan	75
Prisövervakning	78
Registrering och undersökning av konkurrensbegränsningar	79
Utbyggd prisupplysning	80

Förslag om konsumentombudsman m. m.	82
Lokala konsumentkommittéer	83
Konsumentforskning och konsumentupplysning	85
Ändring av konsumentinstitutets organisation	87
Personalfrågor och kostnader	87
Hemställan	91
Bilaga	93